د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب
د جغرافيې د تدريس لارښود

لسم ټولګی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معینیت

د تعلیمي نصاب د پـراختیـــــا او درسي کتابـونو د تالیف لوی ریاست

د ښوونکي کتاب

د جغرافیې د تدریس لارښود

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۲ هـ.ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالان

– پوهاند غلام جیلاني (عارض)

– مولف سامعه (واعظ)

علمي او مسلکي اډیټ

– **پوهاند غلام جیلاني (عارض)**

د ژبې اډیټ

– **مؤلف اقامحمد (ګړندی) خوړیانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د چاپولو د لوي ریاست د پښتو څانګې غړي**

– **مولف میرویس ځدراڼ**

دیني، سیاسي او کلتوري کمېټه

– **مولوي صاحب خلیل الله(فیروزي)**

– **حبیب الله راحل دپوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې**

د څارنې کمېټه

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

طرح او ډیزاین: سیدکاظم (کاظمی)

دچاپ د سمون چارې: محمدکبیر حقمل دپوهنې وزارت دنشراتو او اطلاعاتو رئیس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو او ښوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختگ او ټولنې د اړتیاوو له مخې چمتوکېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم د وخت له غوښتنوسره سم علمي او رغنده پراختیا ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

د ښوونکي لارښود دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې بنسټ چمتو اوترتیب شوی دی. د تدریس د نویو میتودنو له مخې فعالیتونه او معلوماتي مواد په کې ورزیات شوي دي چې په ډاډ سره به د زده‌کړې په بهیر کې د زده‌کوونکو د فعال ساتلو لپاره گټور او اغېزمن وي.

هیله من یم د دې کتاب منځپانگه، چې د فعالې زده‌کړې د میتودونو د کارولو له لارې تالیف او چمتو شوې، ستاسو درنو استادانو دگټې وړ وگرځي. له فرصت څخه په استفادې د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه غوښتنه کیږي د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې مرسته وکړي چې په دې توگه د پوهنې د نظام موخې او هیلې ترسره شي او ځوان نسل او هېواد ته ښې پایلې او بریاوې ور په برخه کړي.

زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو او ارزښتونو، د ټولنې د څرگندو اړتیاوو، ملي گټو او وطنپالنې له روحیې او د ساینس او تکنالوژۍ له نوو علمي معیارونو سره سم پراختیا ومومي.

ددې سترې ملي موخې د تر لاسه کولو لپاره د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده گټورو وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي او د ښوونکي د لارښود د کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه، چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې برخه اخیستې او همدارنگه له ملي او نړیوالو درنو موسسو او نورو ملگرو هېوادونو څخه، چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي او د ښوونکي لارښود کتابونو په چاپ او وېش کې یې مادي یا معنوي مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم او د لا نورو مرستو هیله یې لرم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردک

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ

لومړی څپرکی ۱
عمومیات ۱
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟ ۱
د ښوونکي لارښود.. ۲
د افغانستان د پوهنې ښوونیزه او روزنیزه پالیسي................................ ۲
په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه) ۴
د تدریس ستراتیژي ۸
ارزول (Evaluation)...۹
د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي...۱۰
د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي ۱۲
دویم څپرکی.. ۱۳
د جغرافیې د علم د زده‌کړې اهمیت.. ۱۴
الف: نقشې او طبیعې نقشې ۱۷
اقتصادي او مواصلاتي نقشې ۲۰
درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۲
د څلور ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان....................................... ۷۵
د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۷۸
د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۱
د اووه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۳
د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۶
د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان ۸۹
دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان.. ۹۱
یو دیرشم لوست د تدریس لارښود پلان... ۹۳
د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۹۶
د(۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان ۹۹
د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۲
د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۴
د ۳٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۷
د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۰۹
د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۱
د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۴
د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سرلیک .... مخ
د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۰
د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۲
د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۵
د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۲۸
د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۰
د ۴٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۳
د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۵
د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۳۸
د ۴۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۱
د ۵۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۴
د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴٦
د ۵۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۴۹
د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۲
د ۵۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۵
د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۵۸
د ۵٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۱
د ۵۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۴
د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۷
د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان ۱٦۹
د ٦۰ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۱
د ٦۱ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۴
د ٦۲ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۷
د ٦۳ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۷۹
د ٦۴ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۱
د ٦۵ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۳
د ٦٦ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸٦
د ٦۷ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۸۹
د ٦۸ لوست د تدریس لارښود پلان ۱۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
عمومیات

د ښوونکي لپاره لازمې لارښوونې
ښوونیز یا تعلیمي نصاب څه شی دی؟

په دې اړه هرڅوک بېلابېل نظر لري، څوک یې درسي مفردات ګڼي او څوک یې درسي کتاب بولي. د ښوونې او روزنې پوهانو یې هم بېلا بېل تعریفونه کړي دي. ښوونیز یا تعلیمي نصاب هغه لارښود دی چې د ښوونې او روزنې ټول فعالیتونه پکې شامل او تر لاسه کول یې هدف دی.

تعلیمي نصاب له ټاکلې پوهې، مهارتونو او ذهنیتونو څخه عبارت دی چې یوه تعلیمي موسسه یې زده کړه د خپلو زده کوونکو لپاره په پام کې نیسي. په بله وینا تعلیمي نصاب د یوې تعلیمي موسسې د ښوونیزو او روزنیزو زده کړو د پروګرام ټولې زده کړې دي چې درسي کتاب، درسي مرستندویه توکي، د ښوونکي لارښود، تجربې او عملي کارونه پکې شامل دي.

هغه څه چې نن یې د ښوونې او روزنې د ماهرینو پام ځانته اړولی دی، ددې پوښتنې ځواب دی: د مفرداتو چمتو کوونکي او د درسي کتابونو لیکوال باید څه شی په ټاکلو لارو چارو زده کونکو ته ورزده کړي چې په اوسني او راتلونکی ژوند کې یې ګټور وي؟

ټول یو شان په دې نظر دي چې کوچنیان په بېلابېلو شرایطو کې وده کوي او په راتلونکې کې له نوو موضوعګانو سره مخامخ کیږي. له دې امله زیاتره ددې پېژندل ډېر سخت دي، چې هغوی ته د څه شي زده کړه اړینه او د څه شي ورته نه ده او د زده کړې تر ټولو اغېزمنه لاره کومه یوه ده.

له بله پلوه د ځوانی پېر(دوره) د خپلواکې پرېکړې کولو، د مسؤولیت د منلو، راتلونکې ته د کتنې او په مسایلو کې بیا غور په څېر، ځانګړتیاوو له مخې دا پېر له نور پېرونو څخه جلا کوي. ځوانان له ټولنې سره رغنده راشه درشه او د لویانو نړۍ ته د ورننوتو لپاره د بېلابېلو وړتیاوو موندلو ته اړتیا لري. هغوی باید پوه شي هغه ټولنه څنګه ده چې دوی پکې اوسیږي او څومره پوهه او علمي وړتیاوې ورته پکار دي. هغوی ځان پېژندنې ته اړتیا لري، پېښو او حوادثو ته څنګه ګوري، حقایق څنګه درک کولای شي، څنګه انتخاب کولای شي او څنګه عمل کوي؟ هغوی هغه پوهې ته اړتیا لري چې یې فکر کولو، مطالعې او په ټولنیز ژوند کې تحقیق ته وهڅوي.

پورته وینا ته په پام د (جغرافیې) د درسي مفرداتو په چمتو کولو کې، په داسې حال کې چې له علمي اړتیاوو سره تړاو لري، د زده کړې په نوو لارو چارو ټینګار شوی، ترڅو زده کړه د پخوانیو لارو چارو پرځای پر هغه زده کړې ډېر ټینګار وشي چې د فعالې، ګډې، ابتکاري او انتقادي زده کړې په لارو چارو ولاړه وي.

په فعالې او ګډې (مشارکتي) زده کړې یا فعالې زده کړې (Active Learning Method) کې ښوونکی د تدریس په بهیر کې ستره ونډه لري. د ښوونکي دنده په دې نقش کې د معلوماتو او پوهې په لېږدونه پای ته نه رسیږي. هغه د زده کړې تجربې په غوړ نیولو او حفظولو پورې تړلې نه بولي. په دې نقش کې ښوونکی د زده کړې تر پام لاندې شرایطو لارښود او مرسته کوونکی دی. هغه د مطلبونو د یو اړخیز انتقال پر ځای د زده کړې پر لارو چارو، د تجربې په ترلاسه کولو او د مسئلې په حلولو ډېر ټینګارکوي. د ښوونکي د لارښود د کتاب یوه موخه هم د زده کړې لپاره د لارو چارو وړاندې کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونکي ددې لارښود د تالیف د نورو موخو او لاملونو په ترڅ کې د زده کړو د موخو څرګندول، د محتوا (متن) د ټاکلو اصول او د لسم ټولګي دجغرافيې د درسي کتاب ارزول دي.
دا درسي کتاب دجغرافيې د زده کړې لپاره چمتو شوی او د زده کوونکو د زده کړې لپاره پکې د ډېرو تجربو رامنځته کول په پام کې نيول شوي دي، د ښوونکي د لارښود کتاب چمتو کول اړين بلل شوي. بايد ومنو چې تدريس او زده کړه يو ابتکاري او تجربي کار دی او نوښتګر او مبتکر ښوونکي په دې برخه کې نوي، نوي شيان او لارې چارې رامنځته کوي. دا بايد هم له ياده ونه ايستل شي چې د زده کړې د ستراتيژۍ په ټاکلو کې، له موخو، د ارزونې له لارو چارو، د زده کوونکو دګډون شونتيا او نور اصول چې د اروا پېژندنې، د تربيتي ارواپوهنې او د زده کړې له اروا پوهنې سره په همغږۍ کې زموږ په وړاندې پرتې دي، بايد سم پام وشي. دا هم بايد له ياده ونه ايستل شي، چې متن د کومو اصولو له مخې وټاکل شي، د محتوا د همغږي کولو اصول کوم دي؟ د تدريس او ارزونې لارې چارې کومې دي او څه اهميت لري؟ دا چې د مهمو مفهومونو راايستل څنګه سرته رسيږي، د ښوونکی په دې لارښود کې څرګند شوي دي.

د ښوونکي لارښود

د ښوونکي لارښود د ښوونکو د زده کړې يوه وسيله ده ؛ هغه کتاب دی چې له ښوونکي سره مرسته کوي د يو درسي ساعت او يا د تعليمي دورې په اوږدو کې د خپل تدريس پلان چمتو کړي. د ښوونکي په لارښود کې د هر لوست عمومي او خصوصی موخې، د تدريس وسايل، لارې چارې، د زده کوونکو د انګېزې پارول، د ښوونکي فعاليتونه، د زده کوونکو فعاليتونه، د زده کوونکو د زده کړې د تحکيم برخه او ارزونه او په پای کې د لوست په اړوند اضافي معلومات او اخځليکونه په پام کې نيول شوي دي. د ښوونکي لارښود ددې لپاره ليکل کيږي، چې ښوونکي د درسي پلان له جوړولو او د زده کړې په يو پړاو کې د ښوونې او روزنې له عمومي موخو سره بلد کړي. له ښوونکو سره مرسته وکړي د هر لوست مفاهيم او موضوعات وپېژني، د لوست په اړوند ورته اضافي معلومات چمتو کړي، د هېواد په ټولو ښوونځيو کې د درسي کتاب د يو خپل او همغږي تدريس لپاره لاره هواره کړي، په دې توګه د افغانستان په ټولو ښوونځيو کې د لوست تدريس په پام کې نيول شوې دورې کې سرته ورسوي او درسي کتاب بشپړ کړي. دا خبره اړينه کړي، چې درسي کتاب، هغسې چې د هېواد په پلازمېنې يا د بل لوی ښار په کوم عصري ښوونځي کې تدريسيږي، د هېواد د لرې پرتو ولسواليو او بانډو په ښوونځيو کې هم هماغسې يو خپل او يو راز تدريس شي او لکه چې ويل کيږي د يو متوازن او هر اړخيز معارف لپاره په ټول هېواد کې لاره هواره کړي.

د افغانستان د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون په شپاړسمه، درې څلويښمه، څلور څلويښتمه، پنځه څلويښتمه، شپږڅلويښتمه او اووه څلويښتمه ماده کې د درج شوو احکامو او د افغانستان د پوهنې د قانون د شپږمې، اوومې مادې او نورو احکامو له مخې او د هېواد د معنوي او مادي اړتياوو او واقيعتونو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظام د اساسي ليکو د انځورولو په خاطر د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې ښوونيزه او روزنيزه پاليسي په لاندې ټکو کې رانغاړل کيږي:

۱. د خدای پالنې، د اسلامي احکامو او ارزښتونو تطبيق ته د پابندۍ، وطن دوستۍ، د ملي يووالي ټينګښت، ګډ ژوند او بشر دوستۍ په روحيې د هېواد د ماشومانو، تنکيو ځوانانو لپاره، که ښځينه وي يا نارينه، د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۲. له خپلواکۍ، ملي واکمنۍ، د ځمکنۍ بشپړتيا، اسلامي ورورولۍ، ملي پيوستون، له سولې سره د مينې او فرهنګي بډاينې څخه د دفاع، د توپير او زور زياتي د ټولو بڼو او ډولونو د له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا،

۳. د ښوونيزو او روزنيزو موسسو بيا رغول، جوړول، پراختيا او سمبالول،

٤. په نړۍ کې له علمي مثبتو بدلونونو سره جوخت د هېواد د ښوونيز اوروزنيز سيستم پراختيا،

۵. د نورو هېوادونو له ښوونيزو اوروزنيزو رغندو او برياليو تجربو څخه ګټه اخيستنه،

٦. د جنس، توکم، ژبې، مذهب، نژاد او ټولنيز دريځ له په پام کې نيولو پرته ټولو ته تر لومړنيو او منځنيو (۱- ۹) ټولګيو پورې په جبري او وړيا توګه د لومړنيو زده کړو چمتو کول،

۷. په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې په هغو ژبو تدريس، چې په اساسي قانون کې تسجيل شوي دي.

۸. د اسلام د سپيڅلي دين له زده کړو، د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د ارزښتونو او د افغاني ټولنې له دودونو سره سم او د پيداګوژيکي اصولو او عملي تجربو ته په پام او د افغانستان د ښوونې او روزنې د کيفي ښه والي په خاطر د افغانستان د پوهنې سيستم د هلکانو او نجونو د جلاوالي پر بنسټ ولاړ دی. له دې امله ګډه زده کړه د لومړنۍ دورې له دريم ټولګي څخه وروسته د زده کړې په هيڅ يوه موسسه کې، که دولتي وي يا خصوصي، کورونو، ورزشي کلپونو او نورو ځايونو کې مجاز نه ده.

۹. د دريمو ژبو تدريس (د اساسي قانون ۱۶ ماده) په اړوندو سيمو کې د يو مضمون په توګه،

۱۰. د بيځايه شوو کورنيو، کډوالو او د ځانګړو اړتياوو لرونکو زده کوونکو ته د ښوونې او روزنې د زمينو چمتو کول،

۱۱. د اسلامي زده کړو د مدرسو، عمومي زده کړو، حرفوي او مسلکي ښوونځيو او د ښوونکو د روزنې موسسو پراخوالی او د هغوی سمبالول،

۱۲. د ښوونکو د علمي او مسلکي سويې لوړول،

۱۳. د ښوونکو د ژوندانه د حالت سمول،

۱٤. د بيسوادۍ د له منځه وړلو، د حياتي سواد او د کارګري متممو ښوونځيو (نارينه او ښځينه) د پراخوالي لپاره هلې ځلې،

۱۵. د افغانستان د پلي شوو قوانينو په اډانه (چوکاټ) کې د پوهنې د مسلکي تخصصي، اداري ظرفيتونو په رغاولو، سمبالولو او لوړولو کې د هېوادونو، نړيوالو موسسو، غير دولتي موسسو او اشخاصو له بې غرضه او بشر دوستانه مرستو او ونډې څخه ملاتړ،

۱٦. د متوازن معارف پياوړتيا او د هېواد په مرکز او ولايتونو کې د ښوونيزو او روزنيزو امکاناتو سم او عادلانه ويش،

۱۷. د تاوتريخوالي، تبعيض، ناروا جګړو، نشه يي توکو، مسکراتو او اخلاقي مفاسدو په څېر د ناوړو پديدو پر زيانونو د زده کوونکو خبرول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. ازادۍ، سولې، سوله ييز ګډ ژوند، شورا او دموکراسۍ، بشري حقونو ته درناوی او د استوګنې د چاپېريال د ساتنې په څېر غوره ارزښتونو ته د زده‌کوونکو لارښوول،

۱۹. له اسلامي احکامو او ارزښتونو سره سم د نجونو ښوونې او روزنې ته هراړخيزه پاملرنه او د نجونو او هلکانو د ښوونځيو ترمنځ د توازن رعايت،

۲۰. د خاصو زده‌کړو (ډېرو هوښيارو، ړندو، کڼو او ذهني وروسته پاتې زده‌کوونکو) ته پام او د ښوونې او روزنې لپاره يې اغيزمنې او ګټورې لارې چارې لټول،

۲۱. د هېواد د پلي شوو قانونونو په اړه کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې د تعليمي نصاب، په (دولتي او خصوصي) ښوونځيو کې له تدريس او درسي موادو څخه د ګټې اخيستنې څارنه او نظارت،

۲۲. د ورزش، سپورت او بدني روزنې د ودې لپاره د زمينې چمتو کول،

۲۳. د علمي برياوو او مسلکي تجربو د راکړې ورکړې په موخه د تعليمي نصاب د پراختيا، د اسلامي زده‌کړو د معينيت او د ښوونکو د روزنې، د ساينس د مرکز د رياستونو او په هېواد کې د اړوندو پوهنتونونو او نورو ارګانونوتر منځ د اړيکو ټينګښت او د لا زياتې همغږۍ رامنځته کول،

۲٤.د افغاني ټولنې له اړتياوو سره سم د اسلامي زده‌کړو د مدرسو هراړخيزه وده، پراختيا او رغنده کول.

د لوی خدای (ج) په مرسته به د هېواد په پوهنې کې ددغې پاليسی په پلي کولو لاندې لوېې پايلې ترلاسه شي:

- په اسلامي روحيې د هېواد د اولاد روزل، د الله جل جلاله د رضا د ترلاسه کول او د يوې سوکاله او نېکمرغې ټولنې رامنځته کول،
- د ملي هويت ساتنه،
- د مسلمانو، هېوادپالو، ګټورو، ژمنو او متمدنو انسانانو په توګه د هېواد د اولاد سالمه روزنه،
- د نړۍ او ټولنې له علمي معيارونو سره سم د بريمن تطبيق په موخه د پوهې، مهارتونو او رغنده تفکر تر لاسه کول،
- د کار مونډلو لپاره د لازمو وړتياوو د ترلاسه کولو او د کار مارکيټ ته په بري سره د ننوتو په منظور د زده‌کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې عمومي موخې (هدفونه)

د هېواد د ښوونې او روزنې نظام د افغانستان د اسلامي جمهوريت د اساسي قانون د احکامو، د پوهنې د قانون او پاليسی پر بنسټ او د افغاني ټولنې اړتياوو او واقيعتونو ته په پام د زده‌کوونکو د سالمې روزنې په خاطر لاندې موخو ته ځان رسوي:

الف ـ عقيدتي او اخلاقي موخې

۱. د اسلام د سپېڅلي دين پر اساساتو او ارزښتونو د ايمان او عقيدې پياوړتيا، د قرآني زده‌کړو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حديثو پر بنسټ د اسلامي ليد پراخوالی،

۲. د خدای جل جلاله د پېژندنې په منظور د ځان پېژندنې د روحيې پياوړتيا،

۳. پر ځان د ويسا او پر اخلاقي ښېګڼو د پابندۍ د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. د نظم او د دسپلين د منبت د روحيې وده او روزنه او د قانوني احکامو او ارزښتونو منل،

٥. د ديني، ټولنيزو، ښوونيزو او روزنيزو ارزښتونو په وړاندې مسؤوليت ته د غاړې ايښوولو د روحيې پياوړتيا،

ب ـ د زده کړې او روزنې موخې

١. د زده کړې د مهارتونو لاسته راوړل او پياوړتيا، لکه: اوريدل، خبرې کول، لوستل، ليکل، په رسمي او بهرنيو ژبو کې د شمېر او حسن خط کارول،

٢. د پوهنو، فنونو او معاصرې تکنالوژۍ زده کړه او د اړتيا وړ فردي او ټولنيزو مهارتونو ترلاسه کول،

٣. د زده کړې د وړتياوو وده او د زده کړې په اوږدو کې ځانې زده کړه او ارزونه،

٤. په علمي، ادبي، فرهنګي او فني ډګرونو کې د تفکر، استدلال، مطالعې، څېړنې، تشخيص او نوښت د وړتياوو وده او پراختيا،

٥. د فردي او ټولنيزو ستونزو د پېژندلو او هوارۍ لپاره د وړتياوو ترلاسه کول،

ج ـ فرهنګي، ادبي او هنري موخې

١. د کلتور، ادب او رغنده هنر په برخو کې د زده کوونکو د فطري وړتياوو وده او پراختيا او د تاريخي، کلتوري، ادبي پاته شونو (ميراثونو) او شتمنيو د پيژندلو، ساتلو او د درناوۍ روحيه،

٢. د افغانستان، اسلامي تمدن او د نورو هېوادونو له تاريخ، ادب او کلتور سره پيژندګلوي،

٣. د کلتور، ملي هنرونو، د افغاني ټولنې د غوره او سالمو ادابو او دودونو پراختيا او د هغوی د اصالت ساتنه،

٤. د تمرين او يوکسيزو او ډله ييزو فعاليتونو له لارې د ادبي او هنري مهارتونو پراختيا،

د ـ مدني او ټولنيزې موخې

١. د خپلواکۍ. وطن دوستۍ او ازادۍ غوښتلو، د اسلامي ارزښتونو او ملي نواميسو د ساتنې د روحيې پياوړتيا او د انسانانو د حقوقو د عدالت او رعايت په بنسټ د کورنيو اړيکو ټينګښت،

٢. د اسلامي ورورولۍ، مرستې، سولې، ټولنيز عدالت، ملي او نړيوال پيوستون د روحيې پياوړتيا،

٣. د خير غوښتنې د حس پراختيا، د اخلاقي فضايلو لوړتيا او له زور زياتي او ناروا جګړو سره ضديت، له نشه يي توکو، مسکراتو، اخلاقي او ټولنېزو مفاسدو سره مبارزه،

٤. قانون ته د درناوۍ او د هغې د منبت د روحيې پياوړتيا او د توکم، جنس، عمر، اقتصادي او ټولنيز دريځ او سياسي تړاو له په پام کې نيولو پرته د هېواد د ټولو اتباعو د قانوني حقوقو ملاتړ،

٥. په ټولنيزو اړيکو کې د زغم، سربښندنې او ايثار د روحې پراختيا او ټولنيزې ګټې پر فردي ګټو ړومبی کول،

٦. د انتقاد او انتقاد منلو، زغم او د نورو رايو ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا،

٧. انساني کرامت ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا او پراختيا، د اشخاصو د حرمت ساتل، د معاشرت او په ټولنيزو اړيکو کې د بشري حقونو د ادابو رعايت،

٨. په سوله ييز او رغنده ډول د توپيرونو او شخړو د هوارولو د روحيې پياوړتيا،

٩. د زغم او د نورو د منلو د کلتور پياوړتيا،

١٠. د بشري ټولنې له علمي او تخنيکي تجربو او مثبتو برياوو څخه د ګټې اخيستنې د روحيې پياوړتيا،

١١. د هر ډول تبعيض د ردولو او له منځه وړلو د روحيې پياوړتيا او پراختيا،

١٢. د ښځې انساني دريځ ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا او له ښځو څخه ملاتړ،

١٣. د مور پلار، مشرانو، ګاونډيانو، هېوادوالو او د نورو انسانانو حقونو ته د درناوۍ د روحيې پياوړتيا،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د استوګنې د چاپېریال او سمسورتیا د ساتنې د روحیې وړتیا، پر ځارویو زړه سوی او د طبیعي ژوندانه او نباتـاتو ملا تړ،

۱٥. د اوبو د زیرمو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا، د اوبو په کارولو کې زیاتی (افـراط) نـه کـول او د سـیندونو، ویـالو، کاریزونو او ځاګانو د اوبو له ککړتیا څخه مخنیوی.

هـ ـ اقتصادي موخې

۱. په انساني ژوند کې د اقتصاد پر ارزښت پوهېدل، د ټولنې پراختیا او اقتصادي ودې او لـه کـورني اقتصـاد او فـردي سلوک سره د اقتصادي فعالیتونو تړاو ته پاملرنه،

۲. د کار پر ارزښت او اهمیت پوهېدل او د بیوزلی د له منځه وړلو په خـاطر پـه ګټـورو دنـدو کـې د کـار د روحیـې پیاوړتیا،

۳. د سپما، قناعت، اسراف او تجمل د مخنیوي د روحیې رامنځته کول او ځواکمنول،

٤. د هېواد د اقتصادي سرچینو پېژندل او له هغو څخه د استخراج په سمو لارو چارو پوهېـدل او د ملـي ګټـو، شـتمنیو او پانګو د ساتلو د روحیې پیاوړتیا،

٥. د تکنالوژۍ له پرمختګ سره یوځـای د بیلابیلـو حرفـو او تولیـدي دنـدو پیژنـدل، د ملـي عایـداتو د زیـاتوالي او د بېکارۍ او د بل پر اوږو د بارېدو د مخنیوی په موخه د لاسي او سیمه ییزو صنایعو احیا او دودول،

٦. په معاملو او اقتصادي فعالیتونو کې د اخلاقي اصولو د رعایت د روحیې پیاوړتیا او نامشروعو اقتصادي فعالیتونو پـر خلاف مبارزه،

۷. د حرفه يي فعالیتونو د زده کړې هڅول،

۸. د عرضې او تقاضا پر اړیکو د زده کوونکو د پوهې د کچې لوړول،

۹ - د انصاف او د کار د اخلاقو دودول او پر کار د ګومارونکو او کارکوونکو ترمنځ د کار قانون ته درناوی.

و- روغتیایي موخې

۱. د پاک ساتنې (حفظ الصحې) او د فردي او ټولنیزې روغتیا په اړه د رغنده ژوند په لارو چارو پوهېدل،

۲. د عمومي حفظ الصحې او د چاپیریال د پاک ساتنې د روحیې پراختیا،

۳. له ناروغیو څخه د ساتلو په موخه له روغتیایي پوهې څخه برخمن کېدل او د اساسی مهارتونو پیاوړي کول،

٤. د لارو چارو او شرایطو په رامنځتـه کولـو د بـدني او روانـي روغتیـا تـامینول او د سـالمو تفریحګـانو لپـاره د بـدني روزنې، ورزش او د سمسور چاپیریال چمتو کول،

د مور او ماشوم روغتیا ته پاملرنه او د هغوی ننګه او ملاتړ.

و ـ ثانوي دوره (له ۱۰ – ۱۲ ټولګي)

– د تیرو ښوونیزو او روزنیزو دورو د بریاوو ځواکمنول او لوړو زده کړو ته چمتووالی،

– د تفکر د ځواک وده او لا پراختیا، په دیني مسایلو او اعتقادي بنسټونو کې ژور فکر او د معلومـاتو تـر لاسـه کـول او د ژوندانه د نظام په توګه د اسلام د دین له زده کړو سره د زده کوونکو زیات بلدول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

– د نفس پاکوالی او پر خدای جل جلاله او اسلامي لارښوونو باندي د ایمان پر بنسټ د اخلاقي فضیلتونو پیاوړي کول،

– په زده‌کوونکو کې د ښوونې او روزنې د روحیې پیاوړتیا او د مناسبو زمینو چمتو کول،

– د پوهنو، بشري تجربو او پرمختللې تکنالوژۍ په مرسته په طبیعت کې د موجودو قوانینو او د نړۍ د اسرارو د پیژندلو لپاره هلې ځلې،

– د رسمي او مورنۍ ژبې لا ښه زده‌کړه، د زده‌کوونکو د ادبي پوهې پراختیا او د بهرنیو ژبو زده‌کړه،

– د اړتیا وړ پوهنو او فنونو زده‌کړه او د فردي او ټولنیزو مهارتونو ترلاسه کول،

– له اسلامي ارزښتونو او د ملي فرهنګ له مثبتو غوښتنو سره سم له هنر سره د زده‌کوونکو بلدول او له هغې څخه معقوله ګټه اخیستل،

– د هېواد د ادبي، فرهنګي، هنري او تاریخي میراثونو د ساتنې د روحیې وده،

– د مرستې د روحیې او رغنده سیالیو ته د زده‌کوونکو د مینې وده او پراختیا،

– د ملي نوامیسو د ساتنې د روحیې پیاوړتیا او د اسلامي حقوقو او اخلاقو پر بنسټ د کورنیو اړیکو د بنسټ ځواکمنول،

– د خیر غوښتنې د حس پیاوړتیا، د اخلاقي فضیلتونو او د سوله غوښتنې د فضایلو لوړتیا، له تاوتریخوالي او ناروا جګړو سره ضدیت، له نشه يي توکو، الکولي څښاك او اخلاقي مفاسدو سره مبارزه،

– مسؤولیت ته د غاړې ایښولو د روحیې پیاوړتیا، د کورنیو او ټولنیزو چارو سم سرته رسول او په اسلامي، فرهنګي او ټولنیزو چارو کې ونډه اخیستل،

– په ټولنیزو اړیکو کې د زغم، سرښندنې او ځان تېرېدنې د روحیې پیاوړتیا او ټولنیزې ګټې پر فردي ګټو لومړي کول،

– د سبا ورځې لپاره د زده‌کوونکو چمتوکول، د کورنۍ د جوړښت له ارزښت او په هغې پورې له اړوندو شرعي احکاموڅخه خبرتیا،

– د اقتصاد ارزښت ته پام او د زده‌کوونکو معنوي بشپړتیا او سوکالۍ ته د رسیدو د یوې وسیلې په توګه د هغې رغنده وده،

– د ښوونې او روزنې په بهیر کې د ځاني ارزونې د وړتیاوو ځواکمنول،

– له ورزش سره د زده‌کوونکو د مینې پراخول او د بدني او رواني روغتیا ځارنه،

– د فرهنګي یرغل په وړاندې له زده‌کوونکو سره مرسته او له بیځایه پېښو او تقلیدونو څخه د هغوی د مخنیوی او د افغاني او اسلامي ارزښتونو او هویت د ساتلو له لارې د وخت د مثبتو پرمختګونو او تکنالوژۍ څخه د استفادې د روحیې پیاوړتیا،

– د زده‌کوونکو د استعدادونو د روزلو په موخه په کلتوري او ټولنیزو فعالیتونو کې د هغوی د ګډون د روحیې پیاوړتیا،

– د مطالعې او دکتاب لوستلو د کلتور وده.

د منځپانګې د غوره کولو لارې چارې

د منځپانګې په غوره کولو کې لاندې اصول په پام کې نیول شوي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اړتیاوو او علاقه مندۍ سره همغږي، اعتبار (د منطقي، پرله پسېوالي، له پلټنو او تایید شوو کتابونو او لـه لومړنیـو او مستندو سرچینو څخه کټه)، د ټولګي دننه او بهر د زده‌کوونکو له عمر او ذهنـي وړتیـاوو سـره سـم د لازمـو فرصـتونو چمتو کول.

د منځپانګې د تنظیم او ترتیب اصول

د منځپانګې په تنظیم او ترتیب کې له لاندې لارو چارو څخه ګټه پورته کیږي:

پرله پسېوالی، همغږي، د زده‌کوونکو د فردي او ټولنیزو اړتیاوو تر منځ سـمون، د تـدریس د لارو چـارو او منځپـانګې تر منځ سمون،

د تدریس ستراتیژي

دا کتاب د فعال او ګډ تدریس د اصولو له مخې تالیف شوی دی. له دې امله ښایي د کتاب پـه تـدریس کـې د فعالـ او مشارکتي لارو چارو څخه ګټه واخیستل شي، لکه؛ د مناظرې (Argument)، د پوښـتنې او ځـواب (Question & Answer)، د لکچر یـا توضـیحي (Lecture)، ډلـه ییـزې خبـرې اتـرې او مباحثـه (Group Discussion)، د نقـش لوبـول (Role Play)، د علمـي سیر(Excursion)، د ذهنـي یـا فکـري تحـرک (Brain Storming)، لـه میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. پروژه يي میتود (Project Method) دې هم په دې برخه کې ورزیات شي.

دې ټکي ته ښایي پام وشي چې تدریس یو ابتکاري او تجربي کار دی. نشي کېـدای د یـوه لوسـت یـا کتـاب لپـاره د یوې ټاکلې او یوازنۍ لارې وړاندیز وشي؛ ځکه د هېواد په بېلابېلو برخـو کـې لـه امکانـاتو او شـرایطو سـره سـره هـر ټولګی او ښوونځی خپل ځانګړي شرایط لري. دا ددې معنا نه لري چې یوه ټاکلې لاره (د تدریس لـه فعـالو سـتراتیژو څخه ګټه) دې وړاندې نشي.

د لوست اصلي برخې

هر لوست له لاندې برخو څخه جوړ شوی دی:

سرلیک (عنوان)، سریزه (مقدمه)، متن، انځور، شکل، فرعي سرلیک او ورودي، منځني او وروستني فعالیتونـه. یـو څـو هغه يې لاندې څېړل کیږي:

د لوست سرلیک

سرلیک لوست ته د زده‌کوونکو د ذهني چمتوالي لامل کیږي. کېدای شي د لوست له سرلیک څخه د یـو فعالیـت پـه توګه هم ګټه واخیستل شي.

انځور، نقشه او شکل

په هر لوست کې له متن سره سم انځورونه او نقشې راغلې دي. انځورونه او نقشې، نه دا چـې کتـاب لا پـه زړه پـورې کوي، بلکې انګیزه هم راپاروي.

ورودي فعالیت

هر لوست په یوه فعالیت پیلیږي چې د هغې له مخې د زده‌کوونکو ونډه او فعالیت هم پیلیږي. فعالیت داسې کوم شـی نه دی چې له متن څخه دې بېل په پام کې ونیول شي او یا دې متن او منځپانګه بېله تدریس شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځنی فعالیت

د هر لوست دويم فعاليت، لکه هم لومړي فعاليت (ورودي) ته ورته نقش لري؛ يعنې د راوروسته متن د تدريس لپاره کارول کيږي او کله هم د لومړنيو مفهومونو د تحکيم او بشپړوالي نقش لري.

وروستنی فعالیت

د هر لوست په پای کې داسې فعاليتونه راوړل شوي چې د لوست د منځپانګې (متن) له پياوړتيا سره مرسته کوي او له مخې يې لوست هم ارزول کېدای شي.

د لوست د اصلي پيغامونو په نښنه کول (Key Concepts)

لومړی ښايي د «اصلي پيغامونو» معنا او مفهوم وپېژنو. هر لوست پوهنيزه موخه يا موخې لري. دا موخه يا موخې د يوه يا څومفهومونو د زده کړې لپاره چمتو شوي دي. دا د لوست هماغه اصلي پيغامونه دي. ددې سريزې له مخې د لوست له اصلي پيغامونو څخه د ارزونې لپاره هم کار اخيستل کيږي؛ ځکه د زده کوونکو له خوا ددې عمل سرته رسول دا معنا لري چې هغوی لومړنۍ پوهه ترلاسه کړې ده.

کېدای شي د مختلفو متنونو د زده کړې او مطالعې مهارت او وړتيا (د لوست د اصلي پيغامونو په نښنه کول) د زده کړې او ارزونې په پړاو کې د يو عمده مهارت په توګه وګڼل شي او په زده کوونکو کې د هغې رامنځته کول او پياوړي کول يوه موخه بلل کيږي.

د لوست لنډيز

د «لنډيز» فعاليت هم پخپله يو اساسي مهارت دی او هم د ارزونې لپاره کارول کيږي، چېرې ښايي زده کوونکي يې زده کړي.

د «لوست د لنډولو» وړتيا د تفکر يو مهم مهارت دی. د لوست د لنډولو له لارې کېدای شي پراخ معلومات په لنډ ډول بيان شي، ترڅو د لوست د متن موخه اسانه په لاس راشي. لنډيز په لنډه وينا د لوست د اصلي مفهومونو بيان دی. لنډيز په يوه وينا کې د ټولو جزياتو نغښتل دي. د لنډيز توپير د لوست د اصلي پيغامونو له راايستلو سره دادی چې د اصلي مفهومونو د يادولو پر ځای زيار ايستل کيږی مفهومونه يوه پلا سره يوځای شي او بيا بېرته نوی متن لاسته راشي.

د لنډيز لپاره ځينې لارښوونې

۱- که غواړئ يو مطلب لنډ کړئ، زيار وباسئ له ليکلو او ياداشتولو پرته پرې پوه شئ.

۲ - تر مهمو کلمو او مفهومونو لاندې ليکه وکاږئ. په دې کار هغه معلومات مخې ته نه راځي چې ګټه يې لږه وي.

۳ –لنډيز په خپلو عبارتونو وليکئ. د اصلي متن د جوړښت په څېر يې مه ليکئ. په دې کار ډاډ تر لاسه کوئ چې خپل شخصي عقيدې مو په لنډيز کې نه دي راوستي. د لنډيز هره کلمه او عبارت بايد پر متن ولاړ وي. لنډيز بايد د ټول متن ۱۵ – ۲۰ سلنه وي.

۴ –له لنډيز څخه وروسته د خپل ډاډ لپاره هغه له اصلي متن سره پرتله کړئ.

ارزول (Evaluation)

ارزونه د زده کړې موخو ته د زده کوونکي د پرمختګ د معلومولو او ټاکلو لپاره له منظم بهير څخه عبارت دی. منظم بهير په دې معنا چې ارزونه ښايي د پلان له مخې منظمه سرته ورسيږي. په دې ترڅ کې د «زده کړې د موخې» ددې لپاره دي چې په ارزونه کې بايد د زده کړې موخې له وړاندې ټاکل شوې وي. په دې توګه د زده کړې ارزونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس له څرنګوالي سره د مرستې، د ښوونکو په اړه د لوړپوړو چارواکو د پرېکړې، د زده‌کوونکو سره د مرستې او د تدریس په برخه کې د پلټنې په اړه د لارو چارو د معلوملو په منظور سرته رسیږي.

په ارزونې کې اساسي لارې چارې په دې بڼه وي چې د زده‌کړې د دورو موخو ته متوجه وي او پایلې یې زده‌کوونکو او ښوونکو ته د لارښونې او له هغوی سره د مرستې لپاره وکارول شي. همدا راز ارزونه ښایي موخو، د تدریس لارو چارو او د درسي مضمون بېلابېلو توکو ته په پام سرته ورسیږي.

ارزونه د زده‌کړې د بهیر د سمون لپاره سرته رسیږي. د زده‌کوونکو په اړه قضاوت باید د هغوی د کړنو، چال چلن او شخصیت په اړه د هر اړخیزو معلوماتو پر بنسټ ترسره شي، نه یوازې د ازموینو د نومرو له مخې. له بل پلوه زده‌کوونکی ښایي په ارزونه کې ورګډ شي، ترڅو خپل ځان پخپله وارزولای شي. په لنډ ډول باید د ارزونې لپاره غوښتونکي شرایط به پام کې ونیول شي.

په زده‌کړه کې د ارزونې اهمیت او اړتیا

د زده‌کړې ارزونه دوې ګټې لري:

۱ – زده‌کوونکي پوهیږي چې څومره علمي پرمختګ یې کړی او څومره بریالیتوب یې ترلاسه کړی،

۲ – ښوونکی پوهیږي چې د مضمون تدریس یې څومره بریالی و.

له خپل بریالیتوب څخه د زده‌کوونکو خبرتیا ددې لامل کیږي چې زده‌کوونکي په سم ډول او ټاعمومي لاره د خپل پرمختګ په اړه قضاوت وکړای شي او د زده‌کړې او بریالیتوب لپاره د زیات مسؤولیت احساس وکړي. زده‌کوونکي خپل کمزوري ټکي وپېژني او ویې مني او د هغې د له منځه وړلو لپاره زیار وباسي. که چېرته ارزونه په ښه نیت او سم ډول سرته ورسیږي، پر ځان د زده‌کوونکو باور پیاوړی کیږي.

د مضمون د تدریس له بریالیتوب څخه د ښوونکي خبرتیا ددې لامل کیږي چې ښوونکی د لاسته راغلو معلوماتو له مخې د درسي مضمون په کمزورو او قوي ټکو وپوهیږي او د تدریس لاره چاره د هغې له مخې سمه کړي او د تدریس فن د زده‌کړې په بېلابېلو لارو چارو او د تدریس د نوو مهارتونو د زده‌کړې له لارې بډای کړي.

د ارزونې بڼې

ارزونه د وخت او موخو له مخې په درېو ډلو ویشل کېدای شي:

تشخیصي، پرله پسې او وروستنۍ ارزونه.

الف: تشخیصي ارزونه د زده‌کړې په هر نوي پړاو کې د زده‌کوونکو د مخکنیو زده‌کړو او مهارتونو د معلوملو په موخه سرته رسیږي.

ب: پرله پسې ارزونه له منظمې او پرله پسې ارزونې څخه عبارت ده چې د ښوونیز کال په اوږدو کې په هر څپرکي یا لوست کې د زده‌کوونکو ترلاسه شوې زده‌کړه او پوهه ازمویل کیږي.

ج: وروستنۍ ارزونه د یوه ښوونیز کال په پای کې په هر ټولګي کې د زده‌کوونکو د مفهومونو او مهارتونو د زده‌کړې د معلوملو لپاره تر سره کیږي.

د تدریس د ستراتیژیو ډلبندي

د تدریس لارې چارې (د تدریس ستراتیژي) له بېلابېلو لارو چارو ډلبندي کېدای شي. تر اوسه بېلا بېلې ډلبندۍ وړاندې شوي. لاندې ډلبندي د هغې له ډلې څخه یوه ده:

۱ – دودیزه یا غیر رسمي لاره، چې په جوماتونو او غیر رسمي مدرسو کې ترسره کیږي.

۲ - د تدریس نوي میتودونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – د لکچر میتود (وینا یا څرګندونې)
۴ – د ذهني یا فکري هڅونې میتود
۵ – اکتشافي میتود،
۶ – د مسئلې د حل میتود،
۷- د پوښتنې او ځواب میتود،
۸ – انفرادي میتود،
۹ – د خبرو اترو میتود،
۱۰ – د پروژې ورکولو میتود،
۱۱ – ډله ییز میتود،
۱۲ – د نمایش میتود،
۱۳ – د تمثیل میتود،
۱۴- استقرایي میتود،
۱۵ – ازمایښتي میتود،
۱۶ – د کیسې ویلو میتود،
۱۷ – تلفیقي یا ګډ میتود (په یوه لوست کې د څو میتودونو کارول)

د لوستونکو د لا زیاتو معلوماتو لپاره په لاندې ډول یوه بله ډلبندي راوړل کیږي:

۱ – فعال دوه اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر میتودونه ښوونکی او زده‌کوونکي له غوښتنې سره سم فعالوي او یادول او ورزده‌کول له دوه اړخیزې لارې ترسره کیږي. په دې میتود کې مطلبونه او مفهومونه د ښوونکي او زده‌کوونکو له فعالیتونو څخه راوځي او هر یو انتخابي میتود د تدریس محور جوړیږي. سربېره پر دې ښایي په هغې کې دننه له یو یا څو میتودونو څخه ګټه واخیستل شي. دا میتودونه پراوونه لري او په هغې کې تدریس په منظم ډول پیلیږي او د مفهوم تر موندلو پورې دوام مومي. ددې میتودونو له ډلې څخه استقرایي، د مسئلې د حل، د نقش د سرته رسولو، ازمایښتي او... میتودونو نومونه واخیستل شي.

۲ – ګډ یا مشارکتي میتود

ګډ میتود د زده‌کړې د بهیر د فعال کېدو له مخې د فعالو میتودونو په ډله کې راځي. هغه څه چې مشارکتي میتود له نورو فعالو میتودونو څخه بېلوي، موخو ته د رسېدو لپاره د څو زده‌کوونکو همکاري او همفکري ده. ښایي د ښوونکي او زده‌کوونکو تر منځ فعاله زده‌کړه سرته ورسیږي، خو مشارکتي میتود په ډله ییز ډول دی او په هغې کې د ډلې ګټې زیات اهمیت لري.

۳ – غیر فعال یا یو اړخیز میتود

د تدریس یو شمېر نور میتودونه، لکه د لکچر میتود زده‌کوونکي چوپ او ښوونکی فعالوي؛ ځکه معلومات په یو اړخیز ډول سرته رسیږي. څنګه چې دا میتود اکتشافي میتود نه دی، له دې امله په یوازې سر ترې په تدریس کې ګټه نه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مضمون د تدریس وسیلې او بنسټیز توکي

۱ – د اړتیا وړ درسي مرستندوی توکي

توره تخته، تباشیر، مارکر، د لوست کتاب، د ښوونکي لارښود، ورځپاڼې او مجلې، د زده‌کړې چارټونه، فلش کارتونه، جغرافیایي نقشې، کمپیوټر، انټرنیټ، سلایډونه، انځورونه، فلمونه، تاریخي اطلسونه، د ځمکې د کرې مودلونه، ګرافونه، د مندلیف جدولونه، د تاریخي لړۍ شجرې، د موضوع په اړه تاریخي او داستاني مستند فلمونه، عکسونه، د نقاشی تابلوګانې، د علمي، تاریخي، ملي شخصیتونو عکسونه، د اعتبار وړ کتابونه او ماخذ، د سکو، کاغذي لوټونو او فلزي پیسو البومونه، ... د درسي توکو په ډلې کې راځي.

۲ – له ښوونکو څخه هیلې

الف – عمومي وړتیاوې

د معلمی له تجربې سره د لیسانس یا لږ تر لږه د فوق بکلوریا بریلیك لرل، د مضمون په اړه د وروستنیو معلوماتو په اړه پوهه، د زده‌کوونکو په عمر او ذهن پورې پر اړوندو ځانګړتیاو پوهېدل، د فعال او مشارکتي تدریس په اړه معلومات او د زده‌کوونکو د ارزونې په اړه پوهه او معلومات، د ښوونکي له دندې سره مینه او د اخلاقي وړتیاوو درلودل.

ب: اختصاصي او مسلکي وړتیاوې

– د مختلفو لوستونو لپاره د درسي پلان د چمتوکولو وړتیا،
– د ټولګي د اداري وړتیا،
– له درسي مرستندویه توکو د کارونې وړتیا،

۳ – له ښوونځي څخه غوښتنې

– د اړوند مضمون د تدریس لپاره د شرایطو چمتو کول(د لوست د کتابونو، د ښوونکي د لارښود او د درسي مرستندویو توکو چمتو کول)
– د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو سره د منظمو اړیکو چمتو کول،
– د پلانونو په سر ته رسولو کې د پوهنې وزارت مصوبې په پام کې نیول،
– په ټولګي کې د ښوونکو د اعمالو څارنه او د ښوونکو لارښوونه،
– په ښوونځي کې د کتابتون جوړول،
– د کورنیو په مرسته د ښوونکو او زده‌کوونکو د اړتیا وړ کتابونو چمتو کول،

۴ – د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیلې

– د زده‌کوونکو د تعلیمي څرنګوالي په اړه د خپلو کوچنیانو له ښوونکو سره د اړیکو نیول،
– د زده‌کوونکو له درسي پرمختګ څخه خبرېدل،
– له ښوونځي سره پرله پسې مرسته او همکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د مضمون د تدريس لارښود

ددې لارښود په لومړي څپرکي کې مو د درسي مضمون له عموميا‌تو او لومړنيو خبرو او د تدريس او ارزونې له لارو چارو سره بلد شوئ. په دې څپرکي کې به دجغرافيې د زده‌کړې، د تدريس له کلني پلان او د هر لوست د تدريس له لارو چارو سره بلد شئ.

- په ټولګي کې د درسي پروګرام معرفي

په ثانوي دوره کې د جغرافيې د علم د زده‌کړې ارزښت: د پوهنې وزارت دنده لري چې د هيواد بچيان باخبره او متمدنه انسانان وروزي، او ددې لپاره اړتيا ده چې زموږ ګران زده‌کوونکي د زده‌کړې په دوره کې د علومو او رياضي څانګو په پيژندنې سربېره بايد له خپل دين، اخلاقو، تاريخ، مدنيت او شاوخوا جغرافيې سره هم په سمه او ژوره توګه اشنا شي.

په

ننني نړۍ کې چې يو شمير يې د نړيوال کلي په نوم يادوي ماهر انسان بايد نه يوازې له خپل عمومي، ښار او هيواد سره اشنايي ولري، بايد د نړۍ ټول هيوادونه هم و پيژني او د بيلابيلو سيمو او هيوادونو په طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي، او سياسي ځانګړتياوو باندې پوه شي. هغه پوهه چې دغه ډول اړتياوې بشپړولای شي له جغرافيې څخه عبارت ده.

د جغرافيې زده‌کړه زده‌کوونکي له هيواد، سيمې، نړۍ او حتی له لمريز نظام او سيارو سره اشنا کوي.

انسانان د لارښوونکي غريزه يي قدرت در لودونکي دي چې ترڅو په غريزه يي توګه منظم شي، پرته له دې هغوی بايد له ارزښتونو، او قوانينو څخه چې په يوه ځانګړې ټولنه او يا ټولو انساني ټولنو کې د منلو وړ وي، پيروي وکړي. د قواعدو او ضوابطو دا ټولګه دومره پراخه اوپيچلې ده چې په ښوونځيو کې ورته په رسمي توګه د زده‌کړې اړتيا ده. زموږ اولادونه بايد په منل شويو ټولنيزو اصولو او ارزښتونو سربيره د هيواد له رسمي قوانينو سره هم اشنايي پيداکړي ترڅو يو ازاد او د عزت او انساني کرامت ژوند ولري.

- جغرافيه څه ته وايي؟

د انساني پديدو او طبيعي موضوعګانو ترمنځ د اړيکو پيداکولوته جغرافيه وايي، چې انساني او طبيعي متقابلې اړيکې لاس ته راوړنې) او اسانتياوې د انسان لپاره برابروي.

همدغه راز د جغرافيې پوهه د ځمکې د سطحې له عناصرو او زيرمو څخه هم بحث کوي. په حقيقت کې جغرافيه هم له طبيعت (اقليم، طبيعي زيرمو، غرونو، سيندونو، سمندرونو، دښتو، حيواناتو، واښو، ځنګلونو او...) او همدا راز له بشري اړوندو چارو (ټولنې، نفوس، هيوادونه، نژادونه، ژبې، اړيکې او ليږدونې) او په همدغه توګه د انسان او طبيعت اړيکې (د چاپيريال ساتنې اړونده مسلې) او د ځمکې له زيرمو څخه منظمې ګټې اخيستنې له انساني پروګرامونو څخه بحث کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

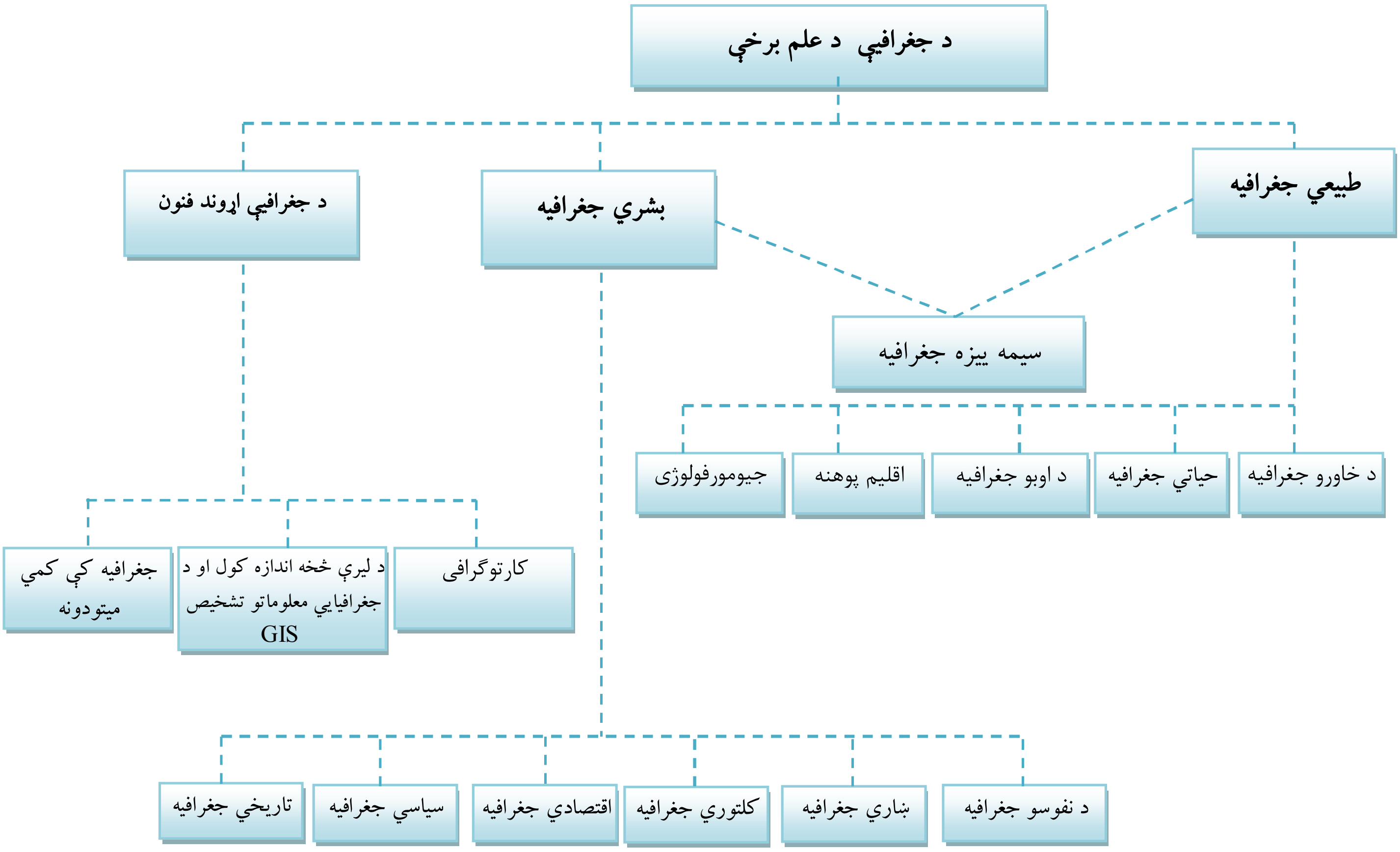

د جغرافيې علم چې د انسان اړيكې له چاپيريال او پر يوبل باندې د هغوى اغيزې تر مطالعې لاندې نيسي په دوو ځانګړو برخو ويشل كيږي:

۱ـ فزيكي (طبيعي) جغرافيه: طبيعي ښكارندې او پر انسان باندې د هغوى اغيزې مطالعه كوي.

۲ـ بشري (انساني) جغرافيه: بشري ښكارندې او پر طبيعي چاپيريال باندې د هغوى متقابله اغيزې مطالعه كوي.

طبيعي جغرافيا له لاندې علومو سره اړيكې لري.

ـ خاوره پيژندنه، هايدرولوژي (اوبه پيژندنه)، هوا پوهنه، اقليم پوهنه، بيولوژي، جيولوژي او نباتي علوم.

بشري جغرافيه له لاندې علومو سره اړيكې لري.

ـ نفوس پيژندنه، انسان پيژندنه، ټولنپوهنه، سياسي علوم، اقتصاد، تاريخ او حتى ګرځندوى (توريزم).

همدارانګه جغرافيه د يو ډول ځانګړو متممو فنونو درلودونكې ده چې له فضايي علومو، هندسې، كارتوګرافي، GIS (د جغرافيايي معلوماتو سيستم) او نورو سره اړيكې لري.

د جغرافيې د علم د زده‌كړې اهميت

په ننني نړۍ كې چې ځينې يې د نړيوال عمومي په نوم يادوي، هر څوك بايد نه يوازې خپل هيـواد و پيژنـي بلكـې د نورو سيمو او هيوادونو پر طبيعي، اقليمي، بشري، اقتصادي او سياسي ځانګړتياوو باندې هـم پـوه شـي. هغـه علـم چـې كولاى شي يادې شوې اړتياوې بشپړه يې كړي، جغرافيا ده.

داچې انسان د ځمكې پرمخ ژوند كوي، نو د ځمكې پرمخ د طبيعي او انساني زيرمو او په همدې توګه دهغو د ويـش په هكله بيلابيلو معلوماتو ته اړ دي. د جغرافيې مضمون د طبيعي او انساني زيرمو د ويش او موقعيـت پـه هكلـه ځيړنـې او معلومات وړاندې كوي، نو لازمه ده چې د ښوونځي په بيلابيلو دورو كې د جغرافيې مضمون لوست شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جغرافیایي پوهه به د زده‌کوونکو سره مرسته وکړي ترڅو د خپل هیواد له حدود و او موقعیت سره آشنایي پیداکړي، لویې وچې او بیلابیل هیوادونه و پیژني، د هیواد او نړۍ لـه اقلیم، اوبو او هـوا څخه خبرشـي. د خپـل هیـواد او نـړۍ طبیعي زیرمې وپیژني.

د خپل هیواد او نورو هیوادونو د نفوسو د شمیرې او ویـش پـر څرنګـوالي پـوه شـي. د جغرافیـې د علـم د لوسـتلو پـه مرسته به زده‌کوونکي وکولای شي چې په خپلو اقتصادي، ټولنیزو او سیاسي چارو کې په سمه توګـه پریکـړه وکـړي او په خپل راتلونکي ژوند کې ډیر بریالیتوبونه ترلاسه کړي.

د جغرافیې د زده‌کړې موخې

د جغرافیې مضمون باید د زده‌کوونکو لپاره د افغانستان پیژندنې او یووالي سبب شي او د ګاونډیـو هیوادونـو سـره یـې اړیکې پیاوړي کړي.

د ثانوي دورې د جغرافیې له مضمون څخه هیله ده چې لاندې علمي، مهارتي او ذهني موخې ترلاسه کړي:

- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ د طبیعي جغرافیې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي د طبیعي افتونو او پیښو په هکله معلومات پیداکړي.
- زده‌کوونکي د توریزم او په نړۍ کې د توریستکي سیمو په هکله معلومات لاس ته راوړي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له سیاسي جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د هیواد او نړۍ له بشري جغرافیې څخه خبر شي.
- زده‌کوونکي د ځمکې، سیاراتو، لمریز نظام او کهکشانونو په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د اقلیم ډولونه یو له بله جلا کړي.
- زده‌کوونکي د کرنې، مالدارۍ، سوداګرۍ او صنایعو په هکله کاري وړتیا پیدا کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې نقشه ولولي او په عملي توګه له هغې څخه ګټه واخلي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ بیلابیل طبیعي، سیاسي، اقتصادي او مواصلاتي حالت د نقشې پـرمخ په نښه کړي.
- زده‌کوونکي وکولای شي چې د هیواد او نړۍ په بیلابیلو سیمو کې د نفوسو د را ټولیدو او ویش لاملونه په ګوته او روښانه کړي.
- زده‌کوونکي باور ولري چې کهکشانونه، د سیارو نظامونه او ستوري د لوی خدای سترقدرت نښه ده.

د جغرافیې د درسي پروګرام لیدلوری

د جغرافیې د زده کړې ډګرد جغرافیایي پوهې او معلوماتوتر لاسه کول او له هغې څخه پـه عمـل کـې ګټـه اخېسـتل دي.د جغرافیایي پوهې او زده کړې موخه د ځای پیژندنـه (موقعیـت، طبیعـي او انسـاني ځانګړتیـاوې)، لـه ځـای سـره دانسان متقابلې (دوه اړخیزه) اړیکې (پر انسـان دطبیعـت اغیـزې او پـه طبیعـت د انسـان اغیـزې) او دځـایونو تـر مـنځ اړیکې(اقتصادي، فرهنګي اوسیاسي)، دښاري، کرنیزو، نفوسو، اسـتوګنځایونواو چاپیریـال د پلانونـو او پرګرامونـو پـه طرحه او جوړلو کې ګټه اخېستل شامل دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تدریس کلنی پلان

د تدریس کلنی پلان څرګندوي چې د لوست کتاب پر یوه تعلیمي کال څنګه وویشل شي. زموږ په هېواد کې تعلیمي کال د سړو او تودو سیمو لپاره یو له بله توپیر کوي. په تودو سیمو کې تعلیمي کال د وږي د میاشتې په پنځلسمه نېټه پیلیږي. د مرغومې د میاشتې په دوو ورستنیو اونیو کې څلور نیم میاشتنۍ ازموینه اخیستل کیږي. وروسته زده‌کوونکي لس ورځې رخصتیږي. د پسرلي د فصل په وروستۍ میاشت، یعنې د غبرګولي په دوو لومړنیو اوونیو کې ازموینه اخیستل کیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د کال وروستي رخصتي اخلي.
په سړو سیمو کې تعلیمی کال د وري په لومړۍ نېټه پیلیږي. څلورنیم میاشتنۍ ازموینه د چنګاښ د میاشتې په دوو ورستیو اونیو کې اخیستل کیږي. زده‌کوونکي له ازموینې څخه وروسته د زمري په لسو لومړنیو ورځو کې رخصتیږي. د تعلیمي کال په پای کې د لیندۍ د میاشتې په لومړیو دوو اوونیو کې کلنۍ ازموینې پیلیږي او له هغې وروسته زده‌کوونکي د ژمي په رخصتۍ ځي.
تعلیمي کاله ۲۸ څخه تر ۳۰ اونیو پورې دوام مومي. د کلني پلان د تنظیم لپاره د لوست د کتاب مخونه پر ۲۸ یا ۳۰ ویشل کیږي. لاسته راغلې شمېره په یوې اوونۍ کې د لوست د کتاب د تدریس برخه څرګندوي.
د هر لوست په ورځني پلان کې د هر لوست د زده‌کړې موخې، د تدریس او ارزونې لارې چارې، د تدریس توکي، د تدریس فعالیتونه (د لومړنیو فعالیتونو سرته رسول، لکه سلام، روغبړ، د حاضرۍ اخیستل، د پخواني لوست پوښتنه، د انګېزې رامنځته کول، د نوي لوست وړاندې کول او د زده‌کوونکو د زده‌کړې ارزول)، د لوست د متن او پای په اړه پوښتنې او د زده‌کوونکو او ښوونکو لپاره اضافي معلوماتو برخه جوړوي. هغه په ځیر وګورئ او په پوره زړه سوي او رغنده ډول یې د شونتیا تر کچې پر خپلو زده‌کوونکو عملي کړئ.

ستاسو د ټولو د بریالیتوب په هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**الف: نقشې او طبیعي نقشې**	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي ذهنیتي). موخې	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخو ته ورسیږي. – عمومي موخې: – له نقشو او طبیعي نقشو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د طبیعي نقشو په اړه به پوهه تر لاسه کړي. – د نقشې له منځپانګې سره به بلد شي. – د کانتور په خطونو او د نقشې په مقیاس به پوه شي. – له سیاسي نقشو سره به علاقه ونیسي. – د طبیعي او سیاسي نقشو پر توپیر به پوه شي.	
۳– د تدریس لارې چارې	توضیحي او ډله ییز کار، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود، د درس اړوند انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیاوي، ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې او انترنیټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري د لنډو ځوابونو پوښتنې، په ټولګې کې د فعالیتونو ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس فعالیتونه	مقدماتي فعالیت، روغبړ، سلام اچول، د ټولګي ترتیب، تنظیم او حاضري اخیستل.	وخت په دقیقو
	هڅونکي پوښتنه: ۱– د سیاسي او طبیعي نقشو په اړه معلومات لرئ ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د نقشې په اړه پوښتنې طرحه کړئ. – د نقشې له مخې نقشې توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – د نقشې نوی لوست، د نقشې چوکاټ او د نقشې کانتور، کچې او کرښې توضیح کړئ. – ز ده کوونکي په ډلووویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – د زده کوونکو پوښتنې او ستونزې حل کړئ. – پوښتنې طرحه او د لوست ارزونه وکړئ. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او دځپل محترم ښوونکي څرکندونې په غوراوري – د لوست مهم ټکي یا داشت کوي. – د ښوونکي څرګندونوته غوږ نیسي او غور ورباندې کوي. – د ټولګي د ننه فعالیتونو او ډلو کې هڅوونکې برخه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې وایي. – پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – له ټولګي د باندې فعالیتونه تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په طبیعي نقشو کې لوړوالی د کانتور د کرښې په واسطه ښودل کیږي. او لوړې څوکې په تورو تیزو رنګه عددونو باندې لیکل کیږي.

۲– نقشه لاندینۍ مهمې نښې لري، لکه: د نقشې چوکاټ، د طول البلد او عرض البلد دایرې، د نقشې د کانتور اوکچې ځانګړي نښې او مقیاس.

۳– سمندرګي، سیندونه او لوی سمندرونه په طبیعي نقشو کې ښودل کیږي.

۴– طبیعي نقشې د ځمکې جوړښت، د غرونو او سمندرونو شتون ښايي. سیاسي نقشې، اداري تقسیمات، د هیوادونو سرحدات او د دوي پلازمیني ښیي.

۵– د هیوادونو پولې په سیاسي نقشه کې په نښه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

نقشه د ځمکې پر مخ د ښکارندو یو تصویر دی چې د اړتیا له امله په یوه ټاکلي مقیاس کوچنی شوي ده. نقشه بیلا بیل ډولونه لري، او جغرافیه پوهان د هر کار له پاره له ځانګړي نقشې څخه کار اخلي.

نقشې په کوچني او لوي مقیاس رسمولای شو.

اوس د جغرافیوي نقشو د برابرولو له پاره له هوایي او ځمکنیو انځورونو څخه کار اخلي. جغرافیه پوهان له نقشو څخه ډېر معلومات تر لاسه کوي او طبیعي ځایونه او د هغوی موقعیت، لکه: غر، سیند، ځنګل او دغه راز د انساني ښکارندو لکه: وداني، کروندې، لارې او پلونو دقیق ځای جوتوې.

په جغرافیه کې د هرې موضوع د ښو دلو له پاره، ځانګړي نقشه برابروي، د ساري په توګه په یوه سیمه کې نا اواری، په یوې سیمې د اورښت اندازه، د یوه هېواد لارې، د ښارونو او کلیو د نفوسو کچه په بېلا بیلو نقشو کې ښيي. هغه کتاب ته چې د نقشو مجموعه په کې جمع شوي وي (اطلس) وایي.

طبیعي نقشې له هغو نقشو څخه عبارت دي چې په هغو کې د ځمکې د مخ ټولې فزیکي ښکارندې، لکه: غرونه، دښتې، دریابونه، جهیلونه، کانونه او خاکناګانې رسمیږي. چې د توپو ګرافي نقشو او فزیکي نقشو په نامه سره یادېږي، په دې نقشو کې د ځمکې جوړښت په څرګنده توګه ښودل کیږي.

سیاسي نقشې هغه نقشې دي چې د هیوادونو سیاسي ویش، د هغوی سرحدي کرښې او د هماغو هیوادونو پلازمینې ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت) ۴۵ دقیقې

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	**اقتصادي او مواصلاتي نقشې**	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکو به د لوست په پاي کې لاندې موخې تر لاسه کړي. عمومي موخې: – زده کوونکي به د اقتصادي او مواصلاتي نقشې او د هغې ګټې وپیژني ځانګړې موخې: – زده کوونکي به اقتصادي او مواصلاتي نقشو په ځانګړتیاوو پوه شي. – زده کوونکي به د افغانستان مواصلاتي نقشه رسم کړاي شي. – زده کوونکي به په اقتصادي نقشو کې له اصطلاحاتو او مفاهیمو سره بلد شي – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو له محتوا سره بلد شي. – زده کوونکي به د اقتصادي نقشو د کارونې او مطالعې توان پیدا کړي. – زده کوونکي به له اقتصادي او نورو نقشو سره مینه او علاقه پیدا کړي.	
۳– دتدریس لارې	د نقشو توضیحي میتود، د پوښتنو او ځواب طرحه، د زده کوونکو په واسط د نقشو عملی رسمول، د خبرو اترو میتود، د نقشو پرتلیز میتود.	
۴– د تدریس اړین توکي	په ټولګي کې د نقشې شتوالي، سلایډونه، تخته، تباشیر، پروجکټور، د نقشو ښودل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، د نقشې رسمول.	
۶– په ټولکي کې زده کړه یز او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، د ټولګي ترتیب، تنظیم او د حاضري اخیستل. – د لوست سرلیک د تختې پر مخ ولیکې – په ټولګي کې د زده کوونکو له نظره د اقتصادي نقشو یوې بیلګې ښودل – په ټولګي کې اقتصادي نقشې تصنیف او ډلبندي کړي.	وخت په دقیقو
	هڅوونکي پوښتنه: – آیا د اقتصادي او مواصلاتي نقشو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقيقو	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه زده کړه يز ارزونه او مفهوم
۳۵دقيقې	- زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - زده کوونکي د اقتصادي نقشو د ځانګړتياوو په هکله د ښوونکي سره جرو بحث کوي. - د نقشې بيلګې په چوپه خوله لولي او پر محتوايي ځانونه پوهوي - په هغو ځايونو چې نه پوهيږي له ښوونکي څخه پوښتنه کوي. - د خپل لوست پايله بيا تکراروي - د خپل ښوونکي پوښتنو ته په ځير سره ځوابونه ورکوي.	- د اقتصادي نقشو په هکله معلومات ورکړئ. - د اقتصادي نقشو پر ځانګړتيا او ارزښت به خبرې وکړئ. - د طبيعي زيرمو نقشې توضيح کړئ. - د قيمتي ډبرو نقشې روښانه کړئ. - د نجيبه فلزاتو نقشې شرحه کړئ. - د هوايي او سمندري مواصلاتي کرښو نقشې توضيح کړئ. - زده کوونکي په دو ډلو کې وويشل شي او د سوالونو په طرحه کولو سره د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په اقتصادي نقشو کې د فلزاتو طبيعي زيرمي، د سون توکي، نفت، ګاز، د کرنيزو پيداوارو، صادرات او واردات ځای په ځاي کيږي.

۲- په اقتصادي نقشو کې کرنيزو پيداوارو ته ځاي ورکول کيږي، ځکه چې ارتزاقي توکې د اقتصاد مهم رکن بلل کيږي.

۳- د لويو لارو په مقدماتي نقشو کې، لويو لارو، هوايي او سمندري کرښو، تر مينلونو او ستيشنونو ته ځاي ورکول کيږي.

۴- د ځمکني ليږد راليږد سړکونو، د ريل ګاډو او د ميترو له کرښو څخه عبارت دي، خو د الوتکو هوايي کرښې په هوايي کوريدرونو(هوايي دهليزونه) کې وړاندې کيږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مضمون ښوونکي بايد د نړۍ او هيواد په ټولو اقتصادي توکو باندې وپوهيږي د مالوچو د توليد او نورو صنعتي توليداتو په اړوند بايد معلومات ولري، په صنعتي محصولاتو او پيداوارو، لکه: ګني او چغندر باندې وپوهيږي، چې په کوم ځاي کې کول کيږي او په کومه سيمه کې د قندو يا بورې صنعتي فابريکه شتون لري، د فولادو ډير ستر توليدوونکي او ځينې الکترونيکي سامان او وسايل وپيژنې، واردات، صادرات او مهم اقتصادي توليدات په ګرافونو او چارتونو کې لست او وښيي.

ګرافونه او د صنعتي توليداتو او کرنيزو پيداوارو کچه او احصاييه راټوله کړي په ټولګي کې زده کوونکو ته نوي او تازه تر څو چې د اقتصادي نقشې پر مخ د توليداتو کچه د ورداتو او صادراتو اندازه وښيي.

د لارو، سرکونو نقشې او د ترافيکو د تګ راتګ کچه معلومه کړاي شي، د ښاري ترافيکو نقشې له لويو لارو او حلقوي سړکونو څخه بيلې کړاي شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اندازه (مقیاس)	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	له زده کوونکو څخه هیله کیږي چې د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له مقیاس سره پوره بلدتیا پیدا کړي. ځانګړي موخې: – د نقشې له مقیاس سره به بلدشي. – د مقیاس له ډولونو سره به بلدشي. – د مقیاس د ډولونو نومونه به واخلي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، تلویزیوني ویدیویي د کمپیوتر، سي ډي ګانې او انترنت	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه لنډې پوښتنې، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه (کورنۍ کار)، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست او تیر لوست ترمنځ اړیکه را منځ ته کول.	وخت په دقیقو
	هڅونکې پوښتنه: د نقشې د مقیاس په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړي فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - دمقياس په اړوند پوښتنې وکړئ، پر تخته د لوست مهم او عمده ټکي وليکئ - د نقشې له مخې مقياس، لفظي مقياس اوګرافي مقياس بيان کړئ. - د لفظي او ګرافي مقياس په هکله پوښتنې وکړئ. - ز ده کوونکي په ګروپونو وويشئ په ټولګي کې د ننه د دوی فعاليت جوت کړئ. - پوښتنې ځواب کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې حل او د لوست ارزونه وکړئ. - له ټولګی نه بهر فعاليت شرح کړئ.	- د نوي لوست سر ليک ته متوجه کيږي. - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نقشې په هکله نظر څرګند وي - د لوست مهم ټکي په کتابچو کې ليکي نقشې ته پام کوي او د محترم ښوونکي توضيحات په غور اوري مهم ټکي په نښه کوي او خپلې پوښتنې کوي. پوښتنو ته ځواب وايي. د خپلو پوښتنو ځوابونه په کتابچو کې ليکي له ټولګي څخه بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د نقشې په کسري مقياس کې $\frac{۱}{۱۵۰۰}$ يو سانتي متر، په څمکه کې د (۱۵) متره واټن معنا لري.

۲- په دغه مقياس (۱:۲۰۵۰۰۰۰) د نقشې يو سانتي متر په څمکه کې ۲.۰۵ کيلو مترو اندازه ښيي.

۳- د نقشې په کسري مقياس $\frac{۱}{۲۵۰۰۰۰۰۰}$ يو سانتي متر، په څمکه کې ۲۵۰ کيلو متره واټن ښيي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په کارتو ګرافي نقشو کې مقياس يو اصلي عنصر يا جز دی.

په نقشه کې د مقياس شتون اړين دی، ځکه د فاصلې (واټن) ټاکل، د کرنيزې ځمکې د مساحت معلومول، د ځنګلونو مساحت د اداري واحدونو او د هيواد د پولو ټاکل او اندازه کول. سياسي نقشې هم د مقياس پواسط محاسبه او ارزول کيږي.

د سيندونو، دريابونو اوږدوالي، د اوبلنو سيمو، د بحيرو مساحت، جهيلونو او د بحيرو د پولو اوږدوالي ټول د مقياس په واسطه اندازه او ارزول کيږي. په ځانګړي ډول په پوځي عملياتو کې، د الوتکو الوتنه، د سمندري کرښو اوږدوالی د مقياس په واسطه معلوم او ټاکل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	په نقشه کې د رنګ کارول	
۲- د ز ده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهینتې) موخې.	له زده کوونکو هیله کیږې چې د لوست په پای کې لاندې هدفونه تر لاسه کړي: عمومي موخې: زده کوونکي به په نقشه کې د رنګونو له کارولو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړی موخې: ز ده کوونکي به په نقشو کې د مختلفو رنګونو په اهمیت وپوهیږي. زده کوونکي به په نقشه کې د رنګ په کارولو پوه شي او نورروته به معلومات ورکړای شي زده کوونکي به هغه مهم رنګونه وپیژني چې په نقشه کې ځانګړی مفهوم لري او له هغو سره علاقه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتودونه	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنه او ځواب	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، دړه، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند تصویرونه او د امکان په صورت کې جغرافیاوي فلمونه، تلویزیوني، ویدیویي، او کمپیوټري سي ډي ګانې اوانترنت	
۵- د ارزونې لارې	په وینا، کتبې ډول، د پوښتنو لنډ ځواب، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، او عملي کار	
۶- په ټولګي کې د تدریس لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ څارنه، له ټولګي نه بهر فعالیت، د تیر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې د اړیکې ټینګول هڅوونکي پوښتنه. آیا په نقشه کې د رنګو د استعمال په هکله معلومات لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د مطلبونو شرح د زده کوونکو فعالیت	وخت په دقیقو
- ښوونکی پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - ښوونکی دي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې معلومات ورکړئ. - ښوونکی دي پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. - ښوونکی دي په نقشه کې د رنګونو استعمال توضیح کړئ. - دي په نقشه کې د رنګونو او د هغو د استعمال په باره کې بحث وکړئ. - ښوونکی دې ز ده کوونکي په ډلووویشئ او د هري ډلې فعالیت وټاکئ. - ښوونکی د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - ښوونکی د ارزونې په موخه پوښتنې وکړئ. - ښوونکی له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- زده کوونکي د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - زده کوونکي نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د رنګ د استعمال په باره کې نظر څرګندوي. - زده کوونکي د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نیسي او غور پرې کوي. - زده کوونکي د لوست غوره ټکې یاد داشت کوي. - زده کوونکي په نقشه کې د استعمال شوي رنګ په باب له محترم ښوونکي سره یوځای بحث کوي. - زده کوونکي په ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې رغنده برخه اخلي. - زده کوونکي د ستونزو ځواب په کتابچو کې لیکي - زده کوونکي پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوی	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱- په نقشو کې دوه ډوله شمال لوری لیدل کیږي، جغرافیایي شمال او مقناطیسي شمال.

۲- حقیقي شمال له جغرافیایي شمال څخه عبارت دي چې د TN په توري ښودل کیږي.

۳- مقناطیسي شمال: د مقناطیسي شمال قطبي لوری راښیي چې د هدسن د خلیج په شمال کې موقعیت لري.

۴- لوړ ځایونه په نقشه کې په جګري رنګ ښودل کیږي چې د غره له لمنې څخه لوړوالي په کم جګري رنګ پیل کیږي، په منځني لوړ والي کې ملایم جګري او له ۵۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ ارتفاعاتو پورې تیز جګري رنګ کارول کیږي او په لوړوغرنیو ځایونوکې که یخچال شتون ولري هغه په سپین رنګ ښیي.

۵- په نقشه کې ابي رنګ د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، سمندرګیو او سیندونو له پاره کارول کیږي.

۶- په نقشه کې دښتې په زیړ رنګ ښودل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

یو ډول مشخص رنګونه د جغرافیي په نقشو کې کارول کیږي چې هر رنګ ځانګړئ مفهوم لري.د جغرافیي په نقشو کې هغه رنګونه چې کارول کیږی، له تور، شین، زیړ، ابی، سور او جګري رنګونو څخه عبارت دي، خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږي، چې له اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او له ځمکو څخه د ګټې اخیستنې په څرنګوالي کې له هغو څخه کار اخیستل کیږي، په جغرافیایي نقشوکې یو شمیر ځانګړي رنګونه استعمالیږي چې هر رنګ د زده کوونکو په ذهن کې ځانګړی مفهوم رامنځته کوي.

هغه مهم رنګونه چې په جغرافیایې نقشو کې کار ول کیږي په دې ډول دي.

- تور رنګ: د نقشې د اډانې د ښودلو او دښارونو او نورو ځایونو د مختلفو نومونوله پاره کارول کیږي.
- شین رنګ: د سمسورو ځمکو او ځنګلي سیمو د ښود لوله پاره استعمالیږي.
- زیړرنګ: دبیا باني وچو او شګلنو سیمو د ښودلو له پاره دي.
- ابي رنګ: د سمندرونو، جهیلونو، خلیجونو، وړو سیندونو اوسیندونود ښودولو لپاره کارول کیږي.
- سور رنګ: د مواصلاتي کرښو، لویو لارو، اداري او سیاسي مرکزونو له پاره ترې کار اخیستل کیږي.
- ځیګري رنګ: د غرونو د لړۍ شتون ښیي.

خو ځینې نور رنګونه هم کارول کیږی چې په اقتصادي، سیاسي، بشري نقشو او د ځمکو په څرنګوالي کې ترې کار اخلي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نقشو رسمول	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د دې لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. -عمومي موخې: -زده کوونکي به د نقشې له ارتسام سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي. ځانګړې موخې: - ز ده کوونکي باید پوه شي چې هر ه نقشه د یوه ټاکلي ارتسام له مخې تهیه او برابریږي. - زده کوونکي به پوه شي چې د نقشو رسمول بیل ډولونه لري چې د سیمې د اړتیا له مخې ترې کار اخیستل کیږي - زده کوونکي به د نقشو رسمول مرکانتور او مشخصات وپیژني. - زده کوونکي به د مخروطي ارتسام او دکارولو له ځای سره بلدشي. - زده کوونکي به په مستوي کې مولواید، ایکرت او سینوسایدل رسم کړاي شي.	
۳- د تدریس میتودونه	- په ټولګي اولابراتوارو کې عملي لاره او د تطبیق کار، - ډله ییزکار، د ترسیم او ارتسام د لارې په باره کې توضیح	
۴- د تدریس اړین توکي	په نوري مرکز شفافه مجسمه کره، هغه شفافه مقوا چې مجسمه احاطه کوي د لابراتوار تیاره خونه چې نور او د وړانګو عمل د مجسمې کرې له مرکز څخه نشر کړي.	
۵- د ارزونې لار	پوښتنې او ځوابونه، عملي کار، د ښوونکي یاداشتونه	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ دندې کتل، دتېر لوست ارزونه، او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول هڅوونکې پوښتنه: آیا د نقشې د رسمولو په هکله معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- ښوونکي پر تخته د نوي لوست سرليک ليکي. - ښوونکي په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه کوي. - ښوونکي د مرکاتور او مخروطي نقشو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - ښوونکي د نقشې رسمول توضيح کوي. - ښوونکي د مولوايد نقشې د رسمولو په باره کې بحث کوي. - ښوونکي مهم اوغوره ټکي ليکي - ښوونکي زده کوونکي په ډلو ويشي او د هرې ډلې فعاليت ټاکئ - ښوونکي له زده کوونکو پوښتنې کوي او د لوست ارزونه کوي. - ښوونکي له ټولگي بهر فعاليت توضيح کوي.	- زده کوونکي د نوي لوست سر ليک ته گوري. - زده کوونکي نوي لوست په پټه خوله لولي. - زده کوونکي د نقشې په اړه نظر ښکاره کوي. - زده کوونکي نقشې ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرگندونې په غور اوري. - زده کوونکي په تختې ليکنو ته پاملرنه کوي. - زده کوونکي د ټولگي د ننه فعاليت کې هڅوونکي برخه اخلي. - زده کوونکي مهم ټکي او خپلې پوښتنې وايي. - زده کوونکي پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - زده کوونکي له ټولگي څخه بهر فعاليتونه ياداشت او بيايې په کورونو کې ترسره کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

له اووه ډوله ارتسام سره بلديو. استوانه يي، مخروطي، مستوي، مولوايد، سنوسايدل، گودز او ايکرت ارتسامونه.

۲- د استوانه يي ارتسام ځانگړتياوې يا مرکانتور دا دي چې په سمندري او هوايي چلند اوان چې د مصنوعي سپوږميو په توغولو او لارې وهلوکې ډير غوره گڼل کيږي، د يوې سيمې د زاويې ځاې د بل ځای په اړوند ښيي، غوره استوانه يي ارتسام د مرکانتور نقشې دي چې زياتره له هغوڅخه کار اخيستل کيږي.

۳- د کاغذ په مخروطي ارتسام کې مخروط د يوه عرض البلد له پاسه او يا د دووعرض البلدو له پاسه د مماس په توگه کيښودل کيږي، په نتيجه کې لاس ته راغلی ارتسام او توليد شوي نقشې ته مخروطي ارتسام وايي، دغه د شکل او ساحې له مخې د ځمکې له سطحې سره مناسب دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

جغرافيايي نقشې د هندسي معيارونو له مخې په اووه ډوله تصنيف کيږي چې له استوانه يي يا مرکانتور، مخروطي، مستوي، مولوايد، سينو سايدل، گودز او ايکرت ارتسام څخه عبارت دي، که څه هم د مرکانتور نقشې مقياس يوازې د مدارونو په ساحه کې سم دي. په قطبينو کې له حقيقت نه لري او د استوا له ساحې سره مساوي دی، چې دغه تشه د مرکانتور ارتسام له ستونزې څخه ده، خو د بين المللي کاروني له پلوه نړيوال ارزښت لري.

په مخروطي ارتسام کې چې پر و جکش د عرض البلد په يوه دايره او يا دوو دايرو يا د عرض البلد له زياتو دايرو سره مماس دی، د مماس په ساحوکې د نقشې مقياس د قناعت وړ او سم دی.

په مستوي ارتسام کې د ارتسام کاغذ د مجسمې کرې په يوه برخه په ځانگړي ډول په قطبينو کې عملي کيږي.

د مولوايد، ايکرت او سينوسايدل ارتسام د طول البلد او عرض البلد د هندسي دايرو تنظيم دي چې په بشپړ مهارت سره دغه ارتسامونه د يوې جغرافيايي نقشې په شکل برابر شوي او ټولې لويې وچې او سمندرونه په کې ځای کړای شويدي، له دې جملې څخه مولوايد ارتسام په جغرافيايي نقشو کې زيات مطلوب دی او په ښه توگه ترې کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د مصنوعي اقمارو له انځورونو کار اخېستل	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخه: - د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو سره بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: - زده کوونکي به له مصنوعي سپوږمکیو څخه له کار اخیستلو سره بلدشي. - د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو له ګټو سره به بلد شي. - زده کوونکي به د غرونو د لړیو د لوري موقعیت د مصنوعي سپوږمکیو د انځوروںو پر بنسټ رسم کړي.	
۳- د تدریس میتودونه	فضايي عکسونه ښیي، توضیحي او ډله ییز کار، په مصنوعي عکسونو، عملي کار، تر سره کوي	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلې عکسونه که امکان ولري جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني، فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګانې	
۵- د ارزونې لار	تحریري او شفاهي لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه دتېر لوست ارزونه، د نوي لوست اوزاړه لوست تر منځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅونکي پوښتنې: آیا د مصنوعي سپوږمکیو له انځورونو څخه د ګټې اخیستلو په اړوند معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکي. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د مصنوعي سپوږمکیو د انځورونو د کتې په اړه دې پوښتنې طرحه کړئ. – دکرنې او ښار په مطالعه کې د مصنوعي سپوږمیو له عکسونو څخه دکار اخیستل توضیح کړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت وټاکئ. – ښوونکي پوښتنې طرحه او دلوست ارزونه وکړي. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سر لیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نقشې په اړه د نظر ښکاره کول – فضایي عکسونو ته پاملرنه کوي او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري – مهم ټکي او خپلې پوښتنې دې کوي. – په تختې نصب شوي عکسونه ګوري او دهغو په هکله تبصره کوي. – له ټولګي بهر فعالیتونه تر سره کړئ	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱– د مصنوعي سپوږمکیو د انځوروونو په واسطه د وچو ټو ټو شکل او د لویو وچو ساحلونه ښه ثا بتیږي چې د جیولوجیکي او کارتو ګرافي پوهانو له پاره اسانتیاوي برابر وي.

۲– په مصنوعي سپوږمیوکې د کرنې برخه سمسوره او اواره څرګندیږي.

۳– د ځمکې انځورونو اخیستل چې د مصنوعي سپوږمکیو په واسط اخیستل شوي وو، ځمکه په کروي شکل ښیي. په فضا کې ځوړند(معلقه) او د لمر چاپیره ګرځي.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د مصنوعي سپوږ میو عکسونه د جغرافیایي موضوعګانو د تحلیل اوتفسیر له پاره ډیر په زړه پورې، د استفادې وړ دي او زده کوونکي يې باید په ارزښت پوه شي.

د ځمکې عکس اخیستل چې له مصنوعي سپوږ میو څخه تر سره کیږي، ځمکه په کروي شکل ښيې او په فضا کې ځوړنده(معلقه) ده او دلمر چاپیره څرخي.

ټولې مصنوعي سپوږمۍ چې له ځمکې چاپیره ګرځي، بیضوي مدار لري، په مختلف لوړوالي له (۷۰۰– څخه تر ۳۰۰۰ کیلو مترو پورې تنظیمیږي.

د مصنوعي سپوږمیو عکسونه د توپوګرافي د وضعې په تحقیق او د محکې په جوړښت کې مهم رول لري، د جیولوجیکي جوړښتونو په اړوند، ماتي، طبیعي سرچینې، تر ځمکې لاندې اوبه، کانونه، منرالونه، اوبه لرونکي حوزې، د یخچالونو حالت، د ځنګلونو پراختیا، د ساحلونو غاړې، د روانو اوبو شبکې، د سیندونو څرګنوالی او خط السیر او یخچالي جهیلونو په اړوند ښکاره معلومات ورکوي.

د بشري مشخصاتو له پلوه د نفوسزیاتوالی، د کلیو او ښارونو مواصلاتي کربښې، د لویو لارو ترافیکي حالت او ښارونه په غور مطالعه کولی شي.

صنعتي مرکزونه، د بندرونو حالت، سمندري ترافیک، او دغه شان نور په هوایي انځورونو کې جوتیږي، د طیفون، هری کن او سیلاوونو طوفاني تګلاره ټول په انځورونو کې مطالعه او ثابتیدلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
١- د لوست موضوع	د افغانستان اقلیم	
٢- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له اقلیمي مهمو فکتورونو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: - د اقلیم اصلي عناصر (لکه تودوخه، لنده بل، اورښت او د بادونو لګیدل) به وپیژني - هغه فکتورونه چې پر اقلیم تاثیر لري نومونه به یې واخلي. - په دې به وپوهیږي چې افغانستان په کومه اقلیمي سیمه کې پروت دی. - د اقلیمي عناصرو نومونه به واخیستلی شي؟ - په نقشه کې به د افغانستان اقلیمي سیمې وښیي.	
٣- د تدریس میتودونه	تشریحي، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث.	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان اقلیمي نقشه، تخته، تباشیر، د کتاب عکسونه، چارتونه، اقلیمي ګرافونه او دښوونکي لارښود کتاب	
۵- د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
٦- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټو لګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه. د کورنۍ کار کتل او له تېر لوست سره د نوي لوست اړیکې رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: زمونږ هېواد د اقلیم په ډولونو کې کوم عوامل اغیزناک دي؟	١٠ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه او د موخو زده کړه او ارزونه	د زده کوونکو د زده کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک ليکي. - د نوي لوست په اړوند پوښتنې کوي. - ايا اقليم د انسانانو په ژوندانه اغيز لري؟ - په تختې د افغانستان د اقليم د نقشې ځړول. - په پڼه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې حل کوي. - په تختې د تودوخې، لنده بل، اورښت او باران مهم ټکي ليکي - نوي لوست (مهم اقليمي فکتورونه) تشريح کوي. - زده کوونکي په ډلو ويشل - له ډله ييز فعاليت څخه کتنه او لارښوونې - د ارزونې په موخه د لوست د وروستنيو پوښتنو طرح کول. د نوي لوست لنډيز وايي او زده کوونکو ته کورنۍ دنده سپاري	- د ښوونکي څرگندونو ته ژوره پاملرنه کوي. - پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د اقليم د اغيز پوښتنې ته ځواب ورکوي. - د اقليم نقشې ته په پوره غور گوري او په پڼه خوله نوي لوست مطالعه کوي. - د نوي لوست د لغتونو او اصطلاحاتو پوښتنه کوي. - د لنده بل، اورښت او باران په اړوند څرگندونو ته پاملرنه کوي. - د ټولگي په فعاليت کې گډون کوي د مهمو ټکو ياداشت اخلي. - د فعاليت نتيجه د ټولگي په مخ کې ليکي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ډله ييزو کارونو کې رغنده برخه اخلي. - له ټولگي څخه بهر فعاليت ته په ځير گوري	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب: د اقليم اغيز ناک عوامل، دلمر وړانگو د لگيدلو زاويه، جغرافيايي عرض، لوړ او ټيټ فشار، د سمندر له سطحې څخه لوړوالی، سمندري جريانونو، د هوايي کتلو، له سمندرڅخه لرې والي او نژديوالی او داسې نورو څخه عبارت دی.

سمې جملې د (س) په توري او نا سمې د (ن) په توري په نښه کړئ

۱- س

۲- س

۳- س

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان په اقلیم عمومي نظر:

په مترولوژي کې د اقلیم موضوع له ډېرو مهمو، اساسي او فوق العاده موضوعګانو څخه ګڼل کیږي او هم د انسان او نورو حشرانو په ژوند مستقیماً اغیزه کوي.

د اقلیم پیژندنه: اقلیم د جوي عواملو، جوي اثارو او مترولوژي له ټولګې څخه عبارت دی. چې د تودوخې، لنده بل، اوربښت، فشار او دغه شان د باد لګېدلو د منځني کچې ځانګړتیاوې لږ تر لږه یې ۳۰ یا ۴۰ کاله یې مطالعه کوي.

– په غرنیو هېوادونو، لکه افغانستان کې د هوا پیژندنې دستګاوې د بېلا بیلو سیمو د جوي حالت د ټاکلو او ثابتولو له پـــاره ځاي پر ځاي او په کار اچوي. چې په پاې کې د اقلیمي غوره او موثقو نتیجو د لاس ته راوړلو له مهمـــو او اساســـي غـــوره موضوعګانو څخه ګڼل کیږي.

د جوي اثارو مهم، غوره عوامل او شرایط چې د افغانستان اقلیم جوړوي، په دې ډول دي.

– د لمر د ځلیدو زاویه: لکه چې مطالعه شوي په کابل کې د لمر د ځلیدو زاویه د چنګاښ په اول ۷۸درجې او ۵۷ دقیقـــو ده، ځکه هوا توده وي.

خو دحمل او میزان په اول په کابل کې د لمر د ځلیدلو زاویه ۵۵ درجې او ۲۸ دقیقې وي، نو په منې او پسرلي کـــې هـــوا معتدله او دجدي په لومړۍ د لمر د ځلیدو زاویه ۴۰ درجې او ۵۸ دقیقې وي، نو هوا سړه وي.

– د جغرافیایي عرض البلد موقعیت: دغه عامل په یوکال کې زمونږ د هېواد اقلیمي مهمې نتیجې رامنځ ته کوي، لکـــه چـــې زمونږ د هېواد د شمالي عرض البلد په ۲۹ درجو او ۳۰ دقیقو او ۳۸ درجو او ۳۱ دقیقو کې پروت دی. کله چـــې د لمـــر وړانګې په استوا خط عمود وي، د افغانستان په جنوبي سیمه کې دلمر وړانګې میلان ٦۰ درجې ۳۰ دقیقو او د افغانســـتان په بشپړه شمالي برخه کې ۵۱ درجې او ۲۳ دقیقو وي.

– د ټیټ او لوړ فشار اغیز ناک جوربښت هم غوره او مهم عامل دی.

– لنده بل لرونکي هوایي کتلې چې دکال په مختلفو موسمونو کې افغانستان ته له بیلو خوا وو څخه د اخلیږي، هم د هېواد په اقلیم اغیز کوي.

– لوړ والی هم د هېواد په اقلیمي حالت کې اساسي عامل دی او د ځمکې د جوړښت د حالت له مخې فوق العاده اقلیمـــي موضوع رامنځته کوي. افغانستان غرنۍ هېواد دی، تو پوګرافي وضعه او د غرونو د واقع کیدلو لوری یې څرګنـــد اقلیمـــي عامل جوړ وي، ځکه چې د تودوخې درجه له لوړوالي سره معکوس تناسب لري، نو په لوړو غرنیـــو ځـــایونو کـــې زیـــاتره یخچالونه لیدل کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">تو دوخه</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
د لوړ تیا له مخې به د تودوخې په بدلون پوه شي.
- ځانګړي موخې:
دکال موسومونه به په شکل کې رسم کړي.
- زده کوونکي به پوه شي چې ۲۴ ساعته یوه شپه او ورځ کیږي
- زده کوونکي به پوه شي چې عرض البلدونه پر اقلیم اغیزه لري.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتودونه</td><td colspan="2">تشریحې، پوښتنه او ځواب، ډله ییز بحث</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، نقشه، مجسمه یي کره، تخته او تباشیراو د کتاب عکسونه.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي، عملي کار لنډ ځوابه پوښتنې</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتل او له نوي لوست سره اړیکې ټینګول.
- هڅوونکي پوښتنه.
کوم اقلیمي عناصر د کال په اوږدوکې د هېواد پر اقلیم اغیزه لري؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقه
- ښوونکي د نوي لوست سرلیک په تختې لیکي - له تېر لوست څخه پوښتنې کوي. - د ټولګي مخې ته د افغانستان اقلیمي نقشې ځړوي - د نوي لوست په پټه خوله سپار ښتنه کوي. - ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کوي. - پر تختې باندې د لوست مهمې برخې لیکي. - او د نوي لوست شرحه (تودوخه) - په ډلو کې د زده کوونکو ویشل تر سره کوي. - د ډلو په استازو د ټولګي په مخ کې نتیجې وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - دلوست دپای پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر د فعالیت سپارښتنه کوي.	د نوي لوست سر لیک ته ګوري. د نوي لوست د سر لیک نقشې مطالعه کول په پټه خوله د لوست مطالعه کول د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه د نوي لوست (حرارت) شرحې ته غوږ نیول - د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي - د ډلو په فعالیت کې د نوي لوست شرحه کول - د خپلو استازو پواسطه د ډلو کار تشریح کول - وروستی نتیجه وړاندې کوي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کول - د لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - له ټولګي څخه د بهر فعالیت ته غور کول	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

د (۱) پوښتنې ځواب: تودوخه د طبیعي ځانګړتیا له یو عنصر څخه عبارت ده

د (۲) پوښتنې ځواب: هغه وخت چې لمر وړانګې له اتموسفیر څخه ځمکې مخ ته رسیږي.

د (۳) پوښتنې ځواب: افغانستان د ۲۹ درجو، ۳۰ دقیقو او ۳۸درجو ۳۱ دقیقو شمالي عرض البلدونو ترمنځ پروت دی.

د (۴) پوښتنې ځواب: افغانستان یو لوړ او غرنی هیواد دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

تودوخه: د یوې سیمې اقلیم اساسي عنصر ګڼل کیږي. تودوخه د ځمکې د مخ په ټولو ځایونو کې یو ډول نه ده، بلکې په مختلفو ځایونو کې په مختلفو درجو شتون لري، د یوې سیمې د تودوخې درجه دوخت په اوږ دوالي د عرض البلد دایرې لوږ والي او نورو پورې اړوند دي، نو هر کله چې د کابل، جلال اباد او چغچران د تودوخې درجه چې تقریبا په یو عرض البلد کې واقع دي، په نظر کې ونیسو، لیدل کیږي چې د دې ځایونو هر یو د ارتفاع له مخې زیات اختلاف لري، له دې کبله د کال په اوږ دوکې د هغو د تو دوخې درجه هم زیات اختلاف لري، نو هر څو مره چې ارتفاع زیاته شي، د تودوخې د درجې اندازه کمیږي، لکه څنګه چې واضح شوې ده، د تودوخې درجه په هر سل متره ارتفاع کې په مرطو بو ځایونو کې ۰.٦۵ درجې او په وچو ځایونو کې تقریبا یوه درجه ټیټیږي، که وغواړو چې د یوې سیمې د تودوخې درجه و څېړو، باید د یوې سیمې منځنۍ کچه د څو کلونو په اوږدوکې مطالعه کړو، او سط یې پیدا کوو، د یوې سیمې د مځنۍ تودوخې درجه معلومیږي، په یوه سیمه کې چې هر څو مره د تودوخې درجه زیاته وي، دابښیې چې دغه سیمه یوه غرنۍ او یا بیدیانۍ منطقه ده

$$\frac{\text{اعظمي تودوخه + اصغري تودوخه}}{۲} = \text{د ورځې منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{د کال د ۱۲ میاشتو تودوخه}}{۱۲} = \text{کالنۍ منځنۍ تودوخه}$$

$$\frac{\text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}}{M\text{(د کلونو په شمیر)}} = \text{څو کلنه منځنۍ تودوخه}$$

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهم لوست د تدريس لاربنود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت) ۴۵ دقيقې

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	لنده بل او د هوا فشار د بادونو لګېدل	
۲– زده کړه بڼ (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندني موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان په اقليم کې به د لنده بل وضعيت وپيژني ځانګړي موخې: – په دې به پوه شي چې کوم عوامل په لنده بل اغيزه لري – د افغانستان مرطوبې سيمې به په نقشه کې وښي – په سيمه کې به د لنده بل وضعيت بيان کړای شي.	
۳– د تدريس ميتود او لار	تشريحي، پوښتنې او ځواب، ډله ييز بحث	
۴– د تدريس اړين توکي	درسي کتاب، د افغانستان اقليمي نقشه، تخته او تباشير، حاضرۍ اخيستل، دکتاب عکسونه د ښوونکي لاربنود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بڼ او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د زاړه لوست پوښتنه کول، د کورنۍ کار پوښتنه، دنوې او زاړه لوست ترمنځ اړيکې رامنځ ته کول.	وخت په دقيقو
	هځوونکې پوښتنه – آيا پوهيږئ د افغانستان په اقليمي حالت کې لنده بل څه اغيزه لري؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک لیکل - انګیزه یي پوښتنې کول - د ټولګي په مخ کې د افغانستان د اقلیمي نقشې ځړول. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپار ښتنه - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو حل کول - پر تختې باندې د لوست د مهمو برخو لیکل او شرحه کول - په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول، د ډلو څارنه او لارښوونه او بیا د ډلې په استازې د هرې ډلې معلومات لولي - د ارزونې په موخه د لوست د ورستنیو پوښتنو طرحه کول. - له ټولګي بهر فعالیت سپار ښتنه کوي.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - انګیزه یي پوښتنې ته ځواب ورکوي. - د نقشې په هکله نظر ښکاره کوي. - په پټه خوله لوستل او د لوست د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ډلو کې برخه واخلي او د ښوونکي لارښوونې ته پاملرنه کوي. - د فعالیت نتیجه دي په ټولګي کې وایي. - له ټولګي بهر فعالیتونو ته پاملرنه کوي. - د پوښتنو ځوابونه وایې.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د میاشتې او کال په اوږدوکې لنده بل د یوې سیمې په جوي شرایطو او اقلیمي حالاتو باندې مستقیمه اغېزه لري.

۲- د یو ځای د اقلیم په بدلون کې بادونه ډېر اغیز ناک دي، بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټو فشارونو د مرکزونو په لوري حرکت کوي، د ساري په توګه پروان او هرات د ۱۲۰ ورځو بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار په لوري حرکت کوي.

۳- د تیټ فشار په ساحه د استوا په کرښه او د لوړ فشار ساحه د سرطان او جدي په دایره تشکیلیږي.

۴- ډېر تیټ فشار د زمري په میاشت کې او ډیر لوړ فشار مرغومي(جدي) په میاشت کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

لنده بل- د يوې سيمې لنده بل او اورښت، د هوا د فشار د مرکزونو د ځمکني جوړښت او په سړو او ګرمو جبهو پورې مستقيم تړاو لري. د اورښت اندازه زياتره په هغو سيمو کې چې ټيټ فشار لري، زياته وي، خو په لوړو سيمو او غرونو کې چې د تودوخې درجه په کې نسبتا ټيټه ده، لنده بل ژر د اشباع حالت غوره کوي، له دې کبله په لوړو ځايونو او د غرونو په لړۍ کې اورښت زيات وي. کله کله د سړې او ګرمې جبهې ټکر په صحرايي ځايونو کې په موقتي توګه اورښت او کله په پرله پسې توګه اورښت رامنځته کوي.

د جغرافيايي موقعيت له پلوه هغه ځايونه چې د لوړ فشار په ساحه کې دې، د دي سبب کيږي، چې دوچ اونيم صحرايي اقليم ځانګړتياوې افغانستان ته ډالۍ کړي، ځکه چې په عمومي توګه صافه هوا، کم لنده بل، د تودوخې د درجې اختلاف اوکم دوامه اورښتونو افغانستان ته وچ اقليم ورکړيدی او د سړې هوا کتلې چې دکال په مختلفو سيمو کې افغانستان تر اغيزې لاندې راولي، د لنده بل د پيدا کيدو او اورښت سبب ګرځي. د ژمي په موسم کې د سايبريا سړې جبهې د هيواد شمالي سيمو ته ننوځي، د واورې اوريدلو سبب کيږي د اوړي په موسم کې د هند د مونسون تودې کتلې د ختيځ او جنوب ختيځ له لوري زمونږ خاورې ته را ننوځي، د سپين غره په لوړو برخو او د سليمان د غرونو په لړۍ کې او د دغو غرونو د لړۍ په لمنو کې اورښت پيدا کوي. دجلال آباد په شاوخوا کې د تودو بادونو سبب کيږی، د ژمي د موسم په پای او د پسرلي په لومړيو کې هغه لند بل چې د اطلس له اوقيانوس څخه سرچينه اخلې، مرکزي لوړې سطحې او د هندوکش نورې غرنۍ سيمې تر اغيزې لاندې راولي، د اوړي، په موسم کې د فارس د خليج مرطوبه هوا افغانستان ته راننوځي، په غرنيو سيمو کې موقت او کم دوامه اورښت منځته راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان اقلیمي سیمې	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندنې موخې تر لاسه کړې. – عمومي موخې: – د افغانستان له اقلیمي سیمو سره به بلد شي. ځانګړې موخې: – په افغانستان کې به د اقلیمونو له څرنګوالي څخه خبر شي. – په دې به پوه شي چې د افغانستان سیمې د لوړتیا له کبله کوم اقلیمي صفتونه لري. – د افغانستان په نقشه کې به د اقلیم ډولونه وښیي. – د افغانستان د اقلیمي سیمو نومونه به واخیستلای شي.	
۳– د تدریس میتود او لار	تشریحي، پوښتنې او ځوابونه، ډله ییز بحث	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، د افغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لار ښود کتاب.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخیستل، د زاړه لوست پوښتنه، د کورني کار کتنه، د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکې ټینګول هڅوونکې پوښتنه ایا د افغاسنتان د اقلیمي سیمو څرنګوالی بیانولی شئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ او دافغانستان دا اقلیم نقشې وځروئ – په پټه خوله د نوي لوست مطالعه کول – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې حل کړئ. – د افغانستان اقلیمي سیمې تشریح کړئ. – په ډلو کې د زده کوونکو تنظیمول او د ټولګي د ننه فعالیت تر سره کړئ. – د ډلو لارښوونه او څارنه وکړئ. – د لوست په پای کې د ارزونې د پوښتنو سپارښتنه وکړئ. – له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	– د نوي لوست سرلیک او د افغانستان اقلیمي نقشه ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې په خپله کتابچه کې لیکي. – د نوي لوست غوره او مهم ټکي یاداشت کوي. – د نوي لوست تشریح ته په غور غوږ نیسي – په تنظیم شوو ډ لو او د ټولګي په فعالیت کې زیاته برخه اخلي – د لوست په پای کې پوښتنو ته ځواب وایي – له ټولګي نه بهر فعالیت په اړوند یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

۱– د جلال آباد اقلیم لاندې ځانګړتیاوي لري، وچ او تود اوړی، په ژمي کې ډېر اورښت او په اوړي کې د تودوخې د منځنۍ درجې لوړوالي.

۲– په جلال آباد کې اورښت عموماً د باران په ډول وي او واوره نه وریږي، یوازې د سپین غره په ۹۰۰ مترو لوړوالي کې واوري لیدل کیږي.

۳– د (ب)ځواب سم دي

۴– د (د) ځواب سم دي

نا سم دي

نا سم دي

نا سم دي

سم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان اقليمي سيمې:

د افغانستان اقليمي سيمې په لاندې ترتيب تنظيمېږي.

- صحرايي اقليم

- مونسوني اقليم

- مديترانه يي اقليم

- په اوارو ځايونوکې د ۱۰۰۰ او۲۵۰۰ مترو ترمنځ د ستپ اقليم.

د۲۵۰۰ او ۳۰۰۰ مترو تر منځ د تندرالپاين د ناحيې اقليم.

د ۳۰۰۰ مترو اوله هغو څخه لوړ غرنۍ اقليم.

صحرايي اقليم: د صحرايي اقليم صفتونه اومشخصات دا دي چې د کال په اوږدو کې د اوربښت کچه او اندازه فوق العاده کمه او وقفه يي وي او مياشتنۍ منځنۍ اوربښت له ۵- ۱۰ ملي متروڅخه تيرى نه کوي، د شپې ورځې په اوږدوکې د تودوخې درجې بدلون په اوړي اوژمي کې ډېر ليدل کيږي.

د ستپ سيمې اقليم: هغه څرګندې ځانګړتياوې چې له ستپ اقليم څخه نمايندګي کوي، له وچې اب او هوا څخه عبارت دی. د تودوخې د درجې اختلاف د سانتي ګريد له ۲۰ درجو نه زياتيږي، اوربښت په عمومې توګه د ژمي په موسم کې واقع کيږي او زياتره علفزاروي، په ځينو ځايونو کې د تيټ قد لرونکو بوټو او په ځينو ځايو کې د کرکو بوټو پراخې سيمې نيولي دي. او په د وو بيلا بيلو سيمو ويشل شويدي، شمالي ستپ او جنوبي ستپ،

الپاين تندرا اقليم: د الپاين تندرا اقليم په ټولو ځايونو د لوړو قد لرونکو ونو د ودې له سيمو څخه پورته ليدل کيږي.خو موقعيت يې له يوې اقليمي سيمې څخه بلې اقليمي سيمې ته بدلون کوي. په افغانستان کې دغه سيمې په عمومي توګه له ۳۰۰۰ مترو لوړوالي څخه پورته ليدلی شو، د الپاين تندرا په شاوخواکې د تودوخې درجې توپير هم زيات وي، د کرنې دودې فصل ډېر لنډ او يخنې يې نه پريږ دي چې حبوبات په کې وکرل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلوبونو سرلیکونه	د مطلوبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ستپ سیمې اقلیم	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له ستپ اقلیم سره به بلد شي ځانګړی موخې: – د غرني او ستپ اقلیم څرنګوالي به وپیژني. – د ستپ اقلیم د صفتونو په اړه به معلومات ترلاسه کړي – غرنی او ستپ اقلیم به سره بیل کړای شي – د هغو سیمو په اړوند به معلومات پیدا کړي چې ستپ اقلیم لري – د هېواد د ستپ سیمې به په اقلیمي نقشه کې وښیي.	
۳– د تدریس میتود	تشریحي، پوښتنې او ځواب، ډله ییز بحث	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، دافغانستان د اقلیم نقشه، تخته او تباشیر، د کتاب عکسونه او د ښوونکي لارښود کتاب	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنۍ فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضری اخیستل، د زاړه لوست پوښتنې، له ټولګي څخه بهر فعالیت کتل، د تېر او نوي لوست ترمنځ اړیکې ټینګول. هڅوونکې پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې ستپ اقلیم څه ځانګړتیاوي لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د ټولګي مخکې د افغانستان نقشې وځړوئ - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپار ښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوي لوست تشریح او توضیح (غرنۍ اقلیم) کړئ. - په ډلو د زده کوونکو ویشلو لاربښوونه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - له ټولګي بهر فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سر لیک ته ګوري. - د افغانستان اقلیمي نقشې ته پاملرنه کوي. - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ستونزمنو لغتونو او اصطلاحګانو پوښتنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - په ټولګي کې دننه فعالیت کې برخه اخلي - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت ته پاملرنه کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

د لومړۍ پوښتنې ځواب سم دی

د دویمې پوښتنې ځواب غلط دی

د دریمې پوښتنې ځواب سم دی

د څلورمې پوښتنې ځواب غلط دی

د پنځمې پوښتنې ځواب سم دی

د شپږمې پوښتنې ځواب سم دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

- غزني اقليم: په لوړو او غرنيو ځايونو کې د تودوخې درجه فوق العاده ټيټيږي. بر خلاف د اوربنت اندازه او د هوا لنده بل زياتيږي. په لوړ و ځايونو کې داوړي او ژمي د مياشتو د شپې او ورځې د تودوخې د درجې اختلاف ټيټ وي، د اوربنت حالت په لوړو ځايونو کې د هماغې برخې له اقليم سره په بشپړه توګه پيوستون لري، خود تودوخې درجه او د لمر لګيدلو زاويه د اراضي د ميلان له مخې بدلون مومي، په دې معنا چې جنوبي ميلان يو څه تود او وچ دی. شمالي ميلانونه يې يخ او مرطوب دي. څنګه چې هر ډول مرطوبې کتلې او ياسرې جبې چې د افغانستان د لوړو ځايونو او د غرونو دلړۍ له پاسه تيريږي، د واورې اوريد لواو اوربنت سبب کيږي. ځکه په لوړو ځايونو کې د هوا تکاثف عمل او اشباع ژر منځته راځي لکه چې په شمالي سالنګ کې د اعظمي او اصغري تودوخې اختلاف ۵۲، ٦ درجې او په جنوبي سالنګ کې د سانتي ګريد ۴۶، ۸ درجو معادل وي، د واورې دايمي اوربنت په ختيځ هندوکش او د بابا د غره په ځينو ځايونو کې په تيره د شاه فولادي په ګاونډ کې د پخوانيو يخچالونو نښې روښانه کوي.

ستپ اقليم: د ستپ اقليم د پراختيا ساحه د مونسوني او مديترانه يي اقليم په پرتله زيات دی.

ستپ په عمومي توګه په نيمه صحرايي ساحه کې پروت وي، د ستپ په سيمه کې واښه او مختلف حبوبات کرل کيږي چې د هندوکش شمالي او جنوبي لمنې او د پروان سميې په بر کې نيسي.

ميوه لرونکي اوبې ميوې ونې هم په دې ځای کې وده اونمو کوي. که دغه لوړې سطحې او غرونه نه وای، بې شکه شګلنو او پراخو دښتو به په هندوکش ځاي نيولی و. له نيکه مرغه له د غې سيمې سره طبيعت مرسته کړې، د هندوکش غرو لړۍ او سپين غره له شتون سره سره په افغانستان کې يې پراخه د ښتې له منځه وړې دي. د ستپ سيمه وچه اب او هوا لري. د شپې او ورځې تودوخه يې له ۲۰ درجو زياتی نه کوي، د هندوکش د غرونو لړۍ د ستپ برخه په دوو سيمو ويشلي ده، دستپ شمالي او جنوبي سيمې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان جيولوجيکي حالت	
۲– زده کړه بز (پوهنيزې، او مهارتي ذهنيتي) موخي	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له جيولوجيکي حالت سره به بشپړه بلدتيا پيداکړي ځانګړې موخې: – د افغانستان له جيولوجيکي حالت سره به بلدشي – د جيولوجيکي مختلفو دورو د بدلونونو سره به مينه پيدا کړي. – په یوه ډيګرام کې جيولوجيکي مختلفې دورې رسم کړئ.	
۳– د تدريس ميتود	توضيحي، مباحثه يي، ډله ييز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځمکې د جوړښتونو او شکلونو بيلې بيلې نقشې، په لوست پورې اړوند عکسونه، د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري شفاهي، د فعاليتونو ارزونه، لنډ ځوابه پوښتنې، عملي کار	
۶– په ټولګي کې زده کړه بز او تدريس لومړنې فعاليتونه	روغبړ د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، د ټولګي بهر فعاليت، له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامينول، د زاړه لوست په اړه ارزونه – هڅوونکي پوښتنه: ايا د ځمکې د جوړښت د شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ګوري. - نوي لوست په پټه خوله مطلعه کوي. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په باره کې نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - تختې او نقشې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنوته ځواب وایي. - زده کوونکي دې په ډلو کې او د ټولګي د ننه فعالیت کې فعاله ونډه واخلي او د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د جیولوجیکي حالت په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د افغانستان جیولوجیکي حالت شرحه کړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د ډله ییز کار لارښوونه اوڅارنه وکړئ. - د لوست د پای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د ټولګي بهر فعالیت شرحه کړئ.

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- لومړۍ شمیره سمه ده

۲- دویمه شمیره سمه ده

۲- رسوبي تیږې چې زموږ په هېواد کې د میزوزویک له دریم عهد څخه شتون لري، شګلنې تیږې، شیلونه او کانګلو مراتونه دي چې د هندوکش په جنوبي برخو کې لیدل کیږي.

۳- په کواترنري دوره کې جوړښتونه په عمومي توګه د افغانستان په جنوب غرب کې د نیمروز، مارجې، نوزاد، ګودزیره دښتې او په نورو برخو، لکه فراه. هلمند، کندهار او زابل کې رامنځته شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

افغانستان یو غرنی هیواد دي چې له $\frac{۱}{۳}$ څخه زیاته برخه يې د غرونو لړیو نیولي ده چې زیاتره دهمالیې د غرونولړی اوله بلې خوا د لویدیځې اسیا د غرونو لړی سره اړوند دی. د اسیا د فزیکي نقشې له کتنې څرګندیږي چې د منځنی اسیا لوړ ځایونه د لوړوالي له نظره د نړی له مهمو غرونو څخه شمیرل کیږي چې ختیځې سیمې یې ډیرې لوړې، خو لویدیځې برخې یې ډېره ارتفاع نه لري

د غرونودغه لړی دختیځ له خوا د لویدیځ په لور پرته ده.

د افغانستان غرونه هم له ختیځ څخه لویدیځ خواته پراته دي، نوموړي غرونه په خپل اوږدوالي کې د ختیځ له خوا لویدیځ لورته په څوڅانګو ویشل شویدي او له بلې خوا یې لوړ والی له ختیځ څخه د لویدیځ په لور لږ لږ کمیږي او په پای کې په اوارو ځمکو او جبو پای ته رسیږي.

د مرکزي آسیا په برخه کې چې نن د ځمکې د کرې ډیره لوړه سیمه جوړوي او د نړی په بام شهرت لري، د ځمکې پیژندنې په دویم عهد کې یو سمندر شتون درلود چې د اطلس سمندریې د الکاهل له سمندر سره یو ځای کاوه. دغه سمندر د ځمکې پیژندنې د پوهانو په واسطه د تیتس په نامه یاد شوي دي چې شمالي لویه وچه یې (Angara) او جنوبي لویه وچه یې (Gondvana)سره بیلولې د وخت په تېریدلو شمالي اوجنوبي طبقاتو د دوه اړخیزفشار په پای کې او غرونود راپورته کیدلو حرکتونو کرار کرار د تیتس رسوبات لوړ کړل، په پای کې یې موجود غرونه منځته راوړل چې له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیارلسم لوست د تدریس لاربښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اراضي جوړښت اوشکلونه	
۲– زده کړه بز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اراضي له جوړښت او شکلونو سره به بشړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: – د اراضی له جوړښت او شکلونو سره به بلد شي. – لوړې، وتلي او ننوتلي او اوري سیمې رسمې کړي. – د افغانستان د لړو لوړو سیمو په باره کې به معلومات او مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، مباحثه یي، ډله کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکې	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربښود کتاب، د اراضی نقشه شکلونه او جوړښت، د لوست اړوند عکسونه د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري، شفاهي، د فعالیتونو ارزونه، لنډ ځواب پوښتنې، عملي کار	
٦– په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړنې فعالیتونه	روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه له زاړه لوست سره د نوي لوست ارتباط تامینول. هڅوونکي پوښتنه ایا د اراضي د جوړښت او شکلونو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اراضي د جوړښت او شکلونو په هکله ځانګړې پوښتنې. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د اراضي جوړښت او شکلونه تشریح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ګروپونو وویشئ دهغوی په ټولګي کې د ننه فعالیت جوت کړئ. - د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. - د لوست دپای پوښتنې وکړئ. - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - له ټولګي څخه بهر فعالیت تشریح کړئ.	- د لوست سرلیک ته ګوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د اراضي د جوړښت او شګلونو په هکله نظر ښکاره کوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - زده کوونکي په ډلو کې برخه اخلې او د ټولګي د ننه فعالیت کې تر سره کوي. - زده کوونکي په ډلو کې فعاله او رغنده ګډون کوي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب ورکوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي. - له ټولګي بهر فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن د پوښتنو ځوابونه:

د متن په کتنې سره د نیمګړو جملو تش ځایونه ډک کړئ

۱- د سمندر له سطحې د هېواد د خاورې ډېره لړه ارتفاع ۲۵۹ متره ده.

۲- ډېره لوړه څوکه یې د نو شاخ په نامه د هندوکش څوکه ده چې ۷۴۸۵ متره لوړوالی لري.

۳- هغه اراضي چې له ۲۰۰۰ څخه تر ۶۰۰۰ لوړوالی لري، د افغانستان د ټولو غرونولړۍ ده.

۴- هغه اراضي چې په منځنۍ ارتفاع له ۵۰۰ څخه تر ۲۰۰۰ مترو لوړوالی کې پرته ده، څه ځانګړتیاوې لري.

۵- هغه سیمې چې د سمندر له سطحې له ۳۰۰ مترو څخه تر ۵۰۰ مترو پورې لوړوالي لرې، په عمومي توګه دټیټو ځمکو تر سرلیک لاندې یا د لږو لوړو سیمو په نوم یاد شوي دي

۱- د آمو لږه لوړه ساحه د افغانستان په شمال کې د آمو د سیند په غاړه د کوکچې د سیند تر وروستنۍ برخې پورې، د کندوز د سیند له غاړو څخه تر شکاشم، د تاشقرغان حوزه، د بلخ آب له سیند ورستنۍ برخې څخه د مزارشریف تر جنوب، د شبرغان حوزه، دولت آباد او تر اندخوي غزیدلې ده.

۲- د هلمند حوزه د افغانستان په جنوب لویدیځ کې پرته ده، د هلمند دسیند ټیټه حوزه، خاشرود، فراه رود، ادرسکن او ګودزیره نومیږي چې په عمومي توګه دګودزیره دښته، د جهندم دښته، امیران دښته د چخانسور ټولې ځمکې، زرنج، کنګ، د پوزک هامون او اطراف یې احتوا کوي او بري او صحرایي ځانګړتیا لري.

۳- د ننګرهار لږ ارتفاع ساحه نسبتاً د کابل دسیند غاړ وکې له جلال آباد څخه د لعل پورې سیمې نیسي د ګواترنرې د شګلنو تیږو او د نورو دورو د تیږو ډولونه جوړ شویدي، له دې کبله یې د اراضیو لنده بل رامنځته کړې او تر استوا لاندې اقلیم په درلودلو سره مدیترانه یې پیداوارو په کې پراختیا موندلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د جوړښت، تشکیل او پیداښت له نظره تقریباً د مرکزي اسیا د غرونوله لړۍ سره ورته والی لري، د افغانستان د غرونو لړۍ په تیره مرکزي برخې یې له خیتځ ځخه د لویدیځ په لوري اوږدوالي لري او په پای کې د هریرود په حوزې پای ته رسیږي. د اوبو دوېش سرحد د هندوکش او بابا غر دشمال او جنوبي برخو ترمنځ تاکنه کوي سربیره پر هغې د افغانستان د بیلو بیلو سیمو د غرونو لړۍ له دې جملې نه د هېواد شمالی سیمې په تیره بدخشان اوترکستنان د جنوبي او جنوب ختیځ له سیمو یعنې کابل، ننگرهار، غزني او کندهار سره بیلوي او د مواصلاتو او ترانسپورټ له نظره یې زیاتې ستونزې رامنځ ته کړې دي، په داسې حال کې چې په اوسني وخت کې د سالنگ د تونل په کیندلو سره یې دغه ستونزې تر یوه حده لرې کړیدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څوارلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د غرونولړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت</td></tr>
<tr><td>۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د غرونو له لړۍ او په ژوند کې به دهغې له اهمیت سره به بشپړه بلدتیا ومومي
ځانګړې موخې:
- د غرونو په لړۍ او په ژوند کې د هغې اهمیت وپیژني.
- زده کوونکي به مینه پیدا کړي چې د غرونو لړۍ د انسانانو په ژوند کې څه رول لري.
- پوه به شي چې کومې مهمې زیرمې د غرونو په لړۍ کې شتون لري.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې اوځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې تړلې عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي ویدویې، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر، سي، ډي ګاني او انټرنټ</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه</td></tr>
<tr><td>۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول:
هڅوونکي پوښتنه
ایا د غرونو د لړیو او په ژوند کې د هغو د ارزښت په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو

۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – په ژوند کې د غرونو د لړلو د اهمیت په هکله پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې په تختې د غرونو د لړۍ مهم ټکي ولیکئ او په ژوند کې یې اهمیت شرحه کړئ. – د نوي لوست په باره کې پوښتنې وکړئ – زده کوونکي په ډلو وویشئ د هغو فعالیت مشخص کړئ. – د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د غرونو د لړۍ او د هغو د اهمیت په باره نظرځرګندوي – د لوست مهم ټکي لیکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسئ. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. – ز ده کوونکي پر ډلو ویشئ او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې برخه اخلي. – د ښوونکي په لارښوونه د ګروپي کار پایله د خپل استازي پواسطه نورو زده کوونکو ته وړاندي کوي. – د نوي لوست د پاي پوښتنو ته ځواب وایي. – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ټولګي بهر فعالیت لیکئ	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن د پوښتنو ځواب:

د جملو خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ

۱ – دافغانستان $\frac{۱}{۳}$ **برخه دغرونولړۍ** او لوړې ارتفاعګانې دي

۲ – زموږ د هېواد غرونه او لوړې برخې د **قراقرم** او د کوچني پامیر له شمال ختیځ څخه پیل شویدي.

۳– د افغانستان د غرونو لړۍ یوازې طبیعي عامل دی چې د دغې ساحې **دښتي حالت یې** له منځه وړی دی.

۴– د افغانستان ځینې غرونه په **ځنګلونو** پوښلي دي

۵– د افغانستان په زیاترو **غرونو کې** دایمي **واورې** شته.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان د غرونو لړۍ د مرکزي اسیا د غرونو له لړۍ سره د جوړښت له طرز او پیدایښت سره لږ تر لږه یوشان دی. د افغانستان د غرونولړۍ په تیره مرکزي برخې یې چې له ختیځ څخه لویدیځ پلو ته امتداد لري او په پای کې د هریرود په حوزې کې پای ته رسیږي، د شمالي سیمو، د هندوکش او بابا غره ترمنځ د اوبو دوېش سرحد ټاکي او سر بیره پر دې مختلفې سیمې یعنې د افغانستان شمال په تیره د ترکستان او بدخشان شاوخوا د افغانستان د جنوب او ختیځ جنوب سیمې یعنې کابل، ننګرهار، غزني او کندهار بیل کړیدي، د مواصلاتوله درکه یې ستونزې رامنځ ته کړیدي.

په داسې حال کې چې دغه ستونزې نن د سالنګ د تونل په کیندلو او له ښو نقلیه وسایطوڅخه په کار اخیستلو تریوې اندازې لرې شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځلسم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هندوکش لړۍ	
۲- زده کړه بز (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هندوکش له لړۍ سره به بلدشي ځانګړې موخې: - د هندوکش دلړۍ په باره کې به معلومات پیدا کړي. - په نقشه کې به د هندوکش د لړۍ موقعیت رسم کړي. - د ختیځ هندوکش او لویدیځ هندوکش د لړیو سره به مینه پیدا کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب- تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې تړلې انځورونه، د هندوکش لړۍ، که امکان ولري د کمپیوټر، له سي ډي ګانو انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي، لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه بز او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول هځوونکي پوښتنه - ایا د هندوکش دلړۍ په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د هندوکش د لړۍ په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې باندې د لوست مهمې برخې ولیکئ او په نقشه کې یې شرحه کړئ. – د هندوکش د لړۍ نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. – زده کوونکي په ډلو وویشئ په ټولګي کې د نن فعالیت ورته مشخص کړئ. – د ډلو کار لارښوونه او څارنه وکړئ. – د لوست د پای پوښتنې طرحه کړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست د سرلیک په غور لوستل او کتاب کې پیدا کول – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د هندوکش د لړۍ په باره کې نظرخرګند وي – د لوست مهم ټکي لیکي – نقشې او تختې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. – زده کوونکي په ډلو کې ونډه اخلي او د ټولګي د نن فعالیت ترسره کوي او د ښوونکي لارښوونې عملي کوي. – د نوي لوست د پای پوښتنوته ځواب وایي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د افغانستان د هندوکش غرونو لړۍ په شمال او جنوب یعنې د دوو اوبو لرونکو سیمو یعنې د کابل د اوبو حوزه د امو له اوبو څخه بیلوي.

۲– خیتځ هندوکش د زیباک له درې د خاواک تر کوتله د ۳۶۰ کیلو مترو په واټن امتداد موندلی، زموږ د هېواد له لویو غرنیو لړیو څخه شمیرل کیږي

۳– یخچالي مرینونه د کران او منجان له درې څخه لاندنۍ ناحیه انجمن، پوشال او خاواک د ائتکالي فعالیت له اغیزې په زیاته اندازه رامنځته شوي دي.

۴– د ختیځ هندوکش ډیره لوړه څوکه له افغاني خاورې بهر په چترال کې د تراجمیر په نامه پرته ده او د سمندر له سطحې څخه یې لوړوالی ۷۷۵۰ متروته رسیږي

۵– د هېواد د شمال او جنوب سترې لویې لارې دلویدیځ هندوکش د سالنګ له تونل او شکاري دره له همدې ساحې څخه تیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واخان په جنوب لویدیځ لوري. د غرونو لړۍ یا لوړې څوکې پرتې دي چې د هندوکش یا هندي قفقاز په نامه یادیږي. د غرونو دغه لړۍ له شمال ختیځ څخه د لویدیځ او جنوب لویدیځ پلوته امتداد لري او دغرونو هغه لړۍ چې په لویدیځ کې پرتې دي، د افغانستان د شمال او جنوب ترمنځ یې لوی دیوال رامنځته کړیدی. د غرونو دغه لړۍ د ختیځ له لوري د افغانستان خاورې د قراقرم د غرونو له لړۍ سره یوځای شوي دي او د بروغل کوتل د ۳۸۰۴ مترو په لوړوالي د دغو دوو لړیو بیلوونکی حد جوړوي.

د جیومار فولوجستانو له نتیجې څخه داسې روښانه کیږي چې د هندوکش د غرونولړۍ د مرکزي اسیا دلړیو په شان ځواني دي او د څرگندیدو او ودې په حالت کې دي، د غرونو پیدا کولو حرکتونه چې د زلزلو د رامنځته کولو سبب کیږي، د دې موضوع حقیقت ثابتوي، د غرونو د دغه لړۍ اساس او بنسټ له پلتونیک او ولگانیک نار په ډوله تیږو څخه جوړ شوي او پورتنۍ برخې یې د رسوبي تیږو پنډو طبقو نیولې ده چې په ځینو برخو کې یې تیږې ښکاره شویدي، د هندوکش لړۍ ښې شمیره درې او وادي گانې لري چې د ځینو د جوړښت اساس د ائتکال د عمل په واسطه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپاړسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د بابا غر	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بابا له غره سره به بشپړه بلدتیا ومومي. ځانګړې موخې: - د بابا د غره په باره کې به معلومات حاصل کړي. - د بابا غره د موقعیت معلومات به ترلاسه کړي. - په نقشه کې به د بابا غره کوتلونه په نښه کړي. - د سپین غره په باره کې به معلومات ترلاسه کړي. - د سپین غر په اقتصادي ارزښت به وپوهیږي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دبابا غره او سپین غره نقشې، د امکان په صورت کې دکمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او دښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیتونه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځته کول.	وخت په دقیقو
	هڅوونکې پوښتنه - ایا دبابا غره او سپین غره په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د مطالعې سپارښته وکړئ. - د بابا د غره او سپین غره په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ، د بابا غر او سپین غر نوی لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلو وویشئ او د هرې ډلې فعالیت و ټاکئ. - دلوست دپای پوښتنې طرحه کړئ. - د زده کوونکو پوښتنې اوستونزې حل کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بابا د غره او سپین غر ه په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست د تشریح په اړه د ښوونکي څرګندونې په غور اوري - پوښتنو ته ځوابونه وایي. - په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې برخه اخلي. - د نوي لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب وایي:

سم ځواب نښه کړئ

۱- (د) سم دی

۲- (ب) سم دی

۳- (د) سم دی.

۴- (ج) سم دی

۹- د ښوونکي له لپاره اضافي معلومات

د بابا غر:

د غرونو دغه لړۍ تقریبا دافغانستان په مرکزي برخه کې پرته ده او دغرونو دغه لړۍ هم د هندوکش، فیروز کوه او د ترکستان د تیربند د غرونو په شان له ختیځ څخه دلویدیځ په لور پرته ده، هغه څانګې چې له دغې لړۍ بیلې شویدي په مختلفو خواوو غځېدلې چې د څانګو یوه برخه یې د شمال او شمال لویدیځ په لور او بله برخه یې د جنوب او جنوب لویدیځ په لور پرته ده. دغه څانګې له شمال څخه جنوب ته اوله جنوبه شمال ته تګ راتګ له ستونزو سره مخامخ کړیدی د بابا د غره زیاتې لوړې برخې په کال کې له شپږمیاشتو زیاته موده په واورو پوښلې وي، تګ راتګ په کې نه کیږي، د دغې لړۍ د لوړوالي منځنۍ اندازه (۴۰۹۰) مترو ته رسیږي او ډیره لوړه څوکه یې د شاه فولادي په نوم یادیږي چې د سمندر له سطحې څخه (۵۱۴۰)متره لوړوالی لري.

سپین غر(سفید کوه) د افغانستان د ختیځ په لور پروت دی، (۱۵۰) کیلو متره اوږدوالی لري، دغه لړۍ د پېښور له (۴۸) کیلومترۍ څخه پیل کیږي، د لویدیځ په لورې امتداد لري، ښایي چې د سپین غره ښاخونه زیات وي چې یوه برخه یې د کابل تر جنوب ختیځ پورې رسیږي اوله هغه ځایه یې نورې څانګې د جنوب په لور دوام لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه لسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	دسلیمان غر	
۲ – زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخه: – د سلیمان غربه په بشپړه ډول وپیژني ځانګړې موخې: – دسلیمان د غره په اړوند به پشپړ معلومات پیداکړي. – د سلیمان د غره موقعیت به په نقشه کې وښیي. – دترکستان دتیربند په اړوند به خبرتیا او مینه پیدا کړي – په دې به پوه شي چې په پسرلي او اوړي کې د ترکستان د تیر بند شمالي او جنوبي برخې ځنګه دي، نوروته به يې روښانه کړي.	
۳ – د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴ – د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، دسلیمان د غره نقشې، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنت څخه کار اخیستل.	
۵ – د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار	
۶ – په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، له ټولګي بهر فعالیت تامینول، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. هڅوونکي پوښتنه – ایا د سلیمان غره په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند په اړوند پوښتنې وکړئ - د تختې پرمخ د لوست دمهمو ټکو د لیکلو سپارښتنه وکړئ. - دنقشې له مخې پر تختې مهم ټکي ولیکئ. - دسلیمان د غره او د ترکستان د تیربند نوي لوست توضیح کړئ. - د نوي لوست پوښتنې وکړئ - زده کوونکي په ډلوویشئ - د ټولګي د ننه فعالیت وګورئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - دلوست د پای پوښتنې حل او دنوي لوست ارزونه وکړئ. - د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د سلیمان د غره او د ترکستنان دتیربند په باره کې نظر څرګندوي - د درس مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او پر تختې باندې لیکلو مهمو ټکو ته پاملرنه کوي، نوي لوست ته په غور غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. - په ډ لو او په ټولګي کې د ننه فعالیت کې فعاله ونډه اخلي. د خپلو ستونزو په هکله پوښتنې کوي. - د ډله ییز کار پایله د خپلو استازو په واسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي په مخکې نورو ته وړاندې کوي. - د لوست د پای پوښتنوته ځواب ورکوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب وو ايي:

۱- د افغانستان د غرو لړۍ په مجموع کې په جیولوجیکي (ترشیري) دریمې دورې پورې اړوند دي.

۲- د سلیمان د غره د لړۍ لوړه څوکه د سلیمان د تخت په نامه یاده شوي او دسمندر له سطحې (۳۲۰۰) متره لوړوالی لري.

۳- نور ښاخونه چې دسلیمان د غره د لړۍ په دوام زموږ د هېواد محلي اوسیمه ییز غرونه جوړوي، په پکتیا، پکتیکا او بلوچستان کې پراخیتا موندلې او د سیند حوزه د افغانستان له جنوبي ولایتونو څخه بیلوي، خو د دغې سیمې د اوسیدونکو کلتوري ځانګړتیاوې یو شان دي او ګډ فرهنګ او کلتور لري او هغه سرحدي کرښه چې د غرونو له دغې لړۍ څخه تیره شوې واحدې قبیلې له یو بل څخه بیلوي.

۴- د ترکستان تیربند د افغانستان په شمال لویدیځ کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د سليمان د غرو دلړۍ پروت لورى د سپين غره او ختيځ تور غره له لړۍ سره اختلاف لري. د غرونو دغه لړۍ د افغانستان د پولو په جنوب کې پرته ده او ۶۰۰ کيلو متره اوږدوالى لري. د لويديځ سليمان داغ او ختيځ سليمان داغ په برخو ويشل کيږي. د سليمان د غره په جوړښت کې د تکنونيک عمليه رول لري او په دغه توگه يې زياتې ماتې په دغه لړۍ کې رامنځته کړي دي، د غرونو د لړۍ په پورتنيو برخو کې اهکي تيږې ځرګندوي چې د جوړښت عمل يې د طبقات الارضي په دويمه او دريمه پيړۍ کې رامنځته شويدى. د سليمان د غره دلړۍ ختيځه برخه د افغانستان له پولو بهر پرته ده او د وزيرستان خاوره جوړ وي. جنوبي څانگې يې د سيند حوزې په بلوچستان کې افغانستان له جنوبي حوزې بيلوي، د سليمان د غرو لړۍ، ختيځو غرو لړۍ، سپين غره د موسمي لنده بل درسيدلو له امله زيات مرطوب دى او ستنې ته ورته پاڼې لرونکې ونې، څيړۍ زيړه ونې او نورې ونې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتلسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	ب– هوار ځایونه – د ښتې او شګلنې سیمې	
۲– زده کړه یز (پوهنیزې مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د لوست په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي: – عمومي موخې: – له اوارو ځایونو – دښتون اوشګلنو سیمو سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړی موخې: – د اوارو ځایونو – دښتو او شګلنو سیمو په باره کې به معلومات پیدا کړي. – د اوارو ځایونو – دښتو او شګلنو سیمو موقعیت به په نقشه کې وښیي – د غرونولړی، لړ لوړ ځایونه او اوارې سیمې به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، خبرې، ډله ییزکار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، طبیعي نقشه که مکان ولري، د کمپیوتر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې) په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
٦– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنتځه کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اوارو ځایونو، دښتو او شګلنو سیمو په اړوند پوښتنې وکړئ. - دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې دې مهم ټکي ولیکئ او پر تختې دې اوار ځایونه، دښتې او شګلنې سیمې توضیح کړئ - د نوي لوست د مهمو ټکو په باره کې پوښتنې وکړئ. - زده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د نه د هغو فعالیت مشخص کړئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې طرحه کړئ - د لوست د پای پوښتنې طرحه او نوي لوست ارزیابي کړي - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د اوارو سیمو دښتو او شګلنو سیمو په اړوند نظر څرګندوي. - د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. - نقشې او په تخته لیکل شوی مهمو ټکوته پاملرنه کوي. - د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ډلو کې دټولګي د ننه فعالیت کې فعال برخه اخلي ډله ییزکارکې د ښوونکي له لارښونې سره سم برخه اخلي او پایله یې د خپل استازي پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست د پای پوښتنو ته ځواب وایي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب ووایې:

۱- د افغانستان هېواد د طبیعي عوارضو او توپوګرافۍ د له مخې په درو برخو ویشل شوی ده

۲- د افغانستان په شمال کې د شیر ماهي شګلنې دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ پرتې دي.

۳- د هلمند د حوزې دښتې صحرایي اقلیمي ځانګړتیا لري.

۴- د ننګرهار د حوزې دښتې د ثمر خیلو او غازي اباد د شګلنو ځمکو او په لغمان کې د ګمبیري او سرخکانو له دښتو څخه عبارت دي.

۵- د افغانستان د جنوب لویدیځو شګلنې ساحې چې د ګودزرې د جهیل شاوخوا سیمې، د جهندم دښته، صدیقی ریګستان، د امیران دښته او د چخانسور ټولې ځمکې په کې شاملې دي چې پراخه شګلنې سیمې جوړې کړي دي.

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

په هغو ځایونو کې چې د غرونو لړۍ شتون و نه لري، او به او داوبو سرچینې نه لیدل کیږي او اورښت پکې ډیر لږ وي صحرایي او دښتي ساحې رامنځ ته کوي. د افغانستان په شمال کې د شیرماهي دښته او شګلنه دښتې د بلخ او امو دریاب ترمنځ موقعیت لري، دهلمند په حوزه کې اواره اراضي د ګودزری د جهیل شاوخوا، د جهندم دښته، صدیقي ریګستان او د امیران دښته پرته ده. په ننګرهار کې د ثمر خیلو او غازي اباد شګلنې سیمې، په لغمان کې د ګمبیري او د سرخکانو دښتې شته. دغه راز په لوګر کې د سقاوې دښته او په کاپیسا کې ریګ روان د یادولو وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نولسم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ژوي	
۲- زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ژویو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - د افغانستان د ژویو په اړه به معلومات حاصل کړي. - د اهلي او وحشي ژویو د ارزښت په اړه به معلومات پیدا کړي. - د ژویو د ژوند ځای به د اقلیمي سیمو له نظره وپیژني - د ژویو د اقتصادي ارزښت په اړه به معلومات پیدا کړي	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د سلیمان غره نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه به کار واخلي	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکې پوښتنه: - ایا د افغانستان د ژویو په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده کوونکو د زده کړ ې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. – د ژویو په اړه پوښتنې وکړئ. – له تختې څخه د لوست د مهمو ټکو لیکلو سپارښتنه وکړئ. – د انځورونو له مخه پر تختې باندې مهم ټکي ولیکئ او نوی لوست تشریح کړئ. – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ. – ډله ییز کار څارنه وکړئ – د زده کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د لوست په اړه نظر څرګندوي – د نوي لوست مهم او غوره ټکي یاداشت کوي. – د انځورونو له مخه د تختې مهم ټکي (ژوي) توضیح کوي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي. – په ډلو او د ټولګي د ننه فعالیت کې ونډه اخلي، د ډله ییز کار نتیجه د استازو پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتو ته ځواب ووایي:

سم ځواب په نښه کړئ

۱– (۱) شمیره سمه ده

لنډ ځواب ورکړئ

۲– د هندوکش د غرونو لړۍ د نیمه قطبی او نیمه استوایي سیمو د ځارویو د جلا کولویوه پوله ګڼل کیږي.

۳– زمونږ په هیواد کې له ۴۴۱ څخه زیات ډولونه الوتونکي لیدل کیږي چې زیات شمیریې د اوبو او مهاجر الوتکونکي دي.

۴– هغه مرغان چې په لوړو ځایونو کې ځاله لري، د هامون له جهیلونو او د غزني د ولاړ و اوبو له مرغانو سره توپیر لري.

د ساري په توګه: پکه بابښه، ګربت، تیوس او کونګ په لوړو ځایونو کې ژوند کوي.

۵– صحرایي ژوي له ډول ډول موږ کانو، ګیدړو، کفتار، سور لنډي، خځنده ګانو او حشراتو څخه عبارت دي.

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ډول ډول ژوي، مدیترانې او تر استوا لاندې ژویو ته ورته ژوي شته. له دې کبله زمونږ د هېواد نښتې ساحه د ژویو ځای د قطب او تر استوا لاندې سیمو ترمنځ سیمه جوړوي چې د هېواد په اقتصاد او د توریزم په جلبولو کې مهم رول لري، دغه هېواد د هغو د ژوند له پاره مناسب ځای دي چې کم پیداکیږي، لکه مار خوړونکې هوسۍ، مارکوپولو هوسۍ، د ختن هوسۍ، اورین پړانګ، سپین کلنګ او ډول ډول تې لرونکي او نور جوړ وي.

لکه: پخوا یږه دنورستان په ځنګلونو کې اوسیده، د امو دریاب په غاړه کې ببر او پړانګ په اوچتو او د هندوکش په لوړو سیمو کې یې شتون در لود، په کوهستانونوکې لیوه ژوند کاوه، سره ګیدړه چې ځانګړی طبي ارزښت لري، په مرکزي کوهستانونو کې پیدا شویده.

د شمال په لوس ستپ خاوره کې شیشګي ژوند کوي او له ۴۴۱ زیات مرغان چې زیات شمیریې ابي او مهاجر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شلم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">ځنګلونه</td></tr>
<tr><td>۲– زده کړه یز (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– له ځنګلونو سره به بشپړه بلدتیا ومومي
ځانګړې موخې:
– د افغانستان له ډول ډول ځنګلونو ځخه به خبرتیا تر لاسه کړي.
– د ځنګلونو اقتصادي ګټې به وپیژني.
– په دې به و پوهیږي چې ځنګلونه په څو ډولو ویشل شویدي
– د ځنګلونو ارزښت د ژوند د چاپیریال په ساتنه به پوه او نورو ته به یې معلومات ورکړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ځنګلونو انځورونه که امکان ولري د کمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ کارول</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، په ټولګي کې د ننه فعالیت ارزونې او عملي کار</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې زده کړه یز او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست د اړیکې رامنځته کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکې پوښتنه
– ایا د ځنګلونو له ډولونو او قسمونو سره بلدتیا لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیت	د زده کوونکو د زده کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښته وکړئ. - (د ځنګلونو) په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ځنګلونو د نوي لوست د انځورونو له مخې لیکل شوي مهم ټکي توضیح کړئ. - له زده کوونکو څخه د نوي لوست پوښتنې وکړئ - د ټولګي د ننه ډله ییز کار مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده کوونکو پوښتنو او ستونزو ته ځوابونه ورکړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د نوي لوست (ځنکلونو) په اړه نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي یاداشت کوي. - د انځورونو او هغو مهمو ټکو چې په تخته لیکل شوي په اړوند توضیح کوي. - نوی لوست (ځنګلونه)په غور وایي - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظریې په خپل استازي د ټولګي په مخکې لولي - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنګلونه چې پاڼې یې همیشه شنې دي، د ۲۰۰۰ -او ۳۰۰۰ متره لوړتیا ترمنځ وده او نمو کوي، د هېواد په جنوبي او ختیځو سیمو کې شتون لري.

۲- د دولت په وسیله د ځنګلونو حفاظت او ساتنه او په عنعنوي توګه دهغه ځای د خلکو په وسیله رامنځته کیږي

۳- ځنګلونه زیاتې اقتصادي ګټې لري، د ساري په توګه د ودانیو د جوړولو، تودوخې، سکرو او مغز لرونکو میوو، د لرګیو پلورل چې د ملي اقتصاد په پراختیا کې مهم رول لري

خالي ځایونه ډک کړی-

۱- زموږ د هېواد د ځنګلونو زیاتې **برخې د امنیت** د تامین له امله او په تیره دونو ساحې خالي کول، چې دوا ټونو او اوسیدلو کورونو ته نژدې وې له منځه وړی دي.

۲- د ستنې په شان پاڼې لرونکي صنعتي ځنکلونه د ۲۰۰۰ -او ۳۰۰۰ مترو ترمنځ لوړوالي کې وده او نموکوي.

۳- بوټي لرونکي او تیت شوي ځنګلونه د هېواد په مرکزي او جنوب لویدیځو برخو کې واقع دي.

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

ځنګلونه دافغانستان له طبیعي مهمو سرچینو څخه دي، د ټولنې او هېواد په اقتصادي بنسټ او د اړتیا وو په لرې کولو کې اغیزمن رول لري. شواهد ښیي چې د هېواد د جنوب غرنۍ سیمې د ستنې په شان پاڼو لرونکو او پلنو پاڼوګڼو ځنګلونو پوښلي دي. د هېواد د جنوب ختیځ غرونه، لکه: دسلیمان غر، سپین غر، د چترال برخې، هندوکش او پامیر دنورستان په ګڼون له او چتو ارتفاګانو څخه د هغو ترلمنو پورې له صنعتي او له ارزښت لرونکي صنعتي ځنګلونو او دڅېرۍ او ستنې په شان پاڼو لرونکوونو پوښلي دي او هم د هېواد شمال لویدیځې سیمې او غونډۍ دښتې ځنګلونو او نورو ډول ډول ونو پوښلي دي، په افغانستان کې د ځنګلونو حفاظت او ساتنه د دولت په واسطه په عنعنوي توګه د هغه ځای د خلکو په واسطه کیږي، زموږ په هېواد کې د استوګنې د چاپیریال له عمده ړنګولو او د جګړې په وخت کې د ځنګلونو له منځه تلل او د طبیعي سرچینو ستره ضایعه ګڼل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونه شرحه	
۱- د لوست موضوع	د بوټو فرش	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د بوټو له فرش سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: - د بوټو د فرش په ارزښت به پوه او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي. - د اقلیمي سیمې ټول بوټي به وپیژني - د بوټو د فرش په ګټو به پوه شي - له و نو او بوټو څخه د کار اخیستلو له طریقې به خبرتیا حاصله او په کتابچو کې به یې ولیکي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د بوټو فرش انځورونه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخیستل	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت کتل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه لوست سره د نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکې پوښتنه: - ایا له اقلیمي مختلفو سیمو څخه د بوټو د فرش خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د بوټو د فرش په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم او عمده ټکي وليکئ. - د انځورونو او په تخته د ليکل شوو بوټو فرش توضيح کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د ټولګې د ننه د دوى فعاليت مشخص کړئ. - د ډله ييز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ او د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډيز ووايي - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوى لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بوټو د فرش په اړوند نظر څرګندوي - د لوست مهم او عمده ټکي ياداشت کوي. - د بوټو د فرش توضيح ته غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب ورکوي. - په ټولګي کې د ننه د ډلو په فعاليت کې فعاله ونډه اخلي د ښوونکي لارښوونې تر سره کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست لنډيزته غوږ نيسي چې پوه شي - له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

خالي ځايونه په مناسبو جملو ډک کړئ

۱- افغانستان يو غرنى هېواد دى

۲- په افغانستان کې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې د جوړښت له نظره ډول ډول بوټي ليدلى شو.

صحيح او غلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (غ)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

افغانستان يو غرنى هېواد دى، چې د تودوخې د درجې، لنده بل، اورښت او د ځمکې دجوړښت له نظره ډول ډول بوټي پکې ليدلى شو. لکه چې زموږ د هېواد شمالي برخو کې ډول ډول نباتات روزل کيږي، سربيره په دې په افغانستان کې نور بوټي هم شته. زيره د وحشي بوټو له ډلې څخه ده چې له هېواد څخه بهرته صادريږي. د بدخشان درې د نرۍ ډېره ښه زيره توليدوي او دد غه بوټي تخم زرونه کاله پخوا ختيځو او لويديځو هېوادونو ته د ورېښمولو لارې صادريده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دووه ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">په طبيعت کې د اوبو ګرځيدل (سايکل يې)</td></tr>
<tr><td>۲– د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– په طبيعت کې به د اوبو ګرځيدل(سايکل يې) وپيژني
ځانګړې موخې:
– په طبيعت کې داوبو له ګرځيدلو (د اوبو سايکل) سره به بلد شي او نورروته به يې معلومات ورکړای شي.
– د هايدرو سايکل په عمليې به و پوهيږي.
– د اوبو د بد ليدلو حالت په براس او کنګل کيدل به وپيژني</td></tr>
<tr><td>۳– د تدريس ميتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">د لوست کتاب، تخته، د ښوونکي لارښود کتاب، په طبيعت کې داوبو له ګرځيدلو (د اوبو سايکل) که امکان ولري، د کمپيوټر له سي ډې ګانو او انټرنټ کار واخلي.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د يادداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدريس لومړني فعاليتونه</td><td rowspan="2">سلام، روغبړ، دټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګيو بهر فعاليت ليدل، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړيکه رامنځ ته کول.
– هڅوونکي پوښتنه:
– ايا په طبيعت کې د اوبو د ګرځيدلو (د اوبو سايکل) په اړه څه معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په طبیعت کې داوبو ګرځېدلو (داوبو سایکل) په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې دلوست مهم ټکي ولیکئ. - د تختې له مخې د غوره ټکو پوښتنې وکړئ. - د انځورونو له مخې د اوبو سایکل توضیح کړئ. د زده‌کوونکو ستوتزې او پوښتنې حل کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او فعالیت یې ځانګړی کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د اروزنې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په طبیعت کې د اوبو د ګرځېدلو(د اوبو سایکل) په باره کې نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي یاداشتت کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه خپلې ستونزې هواروي او پوښتنې کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله ونډه اخلي او د خپلو ډلو پایله د خپل استازې پواسطه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه وړاندې کوي. - د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د ځمکې په کره کې موجودې اوبه تل په بدلون کې دي چې راز راز پړاوونه او پیچلتیا په کې طی کوي، د بېلګې په ډول د مایع او بلن حالت په بړاس او وریځو بدلیږي، او ربښتونه منځه راوړي، تر هغې چې په لومړي حالت بدلې شي، د اوبو دغه سایکل ته د اوبو دوراني سایکل ویل کیږي.

۲- د اوبو ګرځیدل د ځمکې د کرې پر اصلي برخو یعنې اتموسفیر، هایدروسفیر او بایوسفیر ویشل کیږي.

صحیح اوغلطې پوښتنې

۱- (ص)

۲- (غ)

۳- (ص)

۴- (غ)

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

سایکل یا د اوبو دوران د سمندر له بړاس څخه پیل کیږي او به له سمندرونو او د اوبو له سرچینو څخه بړاس کیږي، فضاته پورته کیږي او د باد په وسیله په فضا کې حرکت کوي، د هوا د کتلو د حرکت واسطه، د اوبو بړاس د مترولوجي شرایطو لاندې تراکم کوي، وریځې رامنځ ته کوي او داشباع د عملیې په واسطه بیرته تکاثف(نژدې کیدل) کوي، په باران بدلیږي، د باران او به چې پر ځمکه پریوزي، په مختلفو بڼو جریان پیدا کوي، یوه برخه یې په خاورې کې جذبیږي، بله برخه یې سمد لاسه د لمر د لګیدلو په اغیزې د خاورې د مخې د بړاس او ترانسپایریشن، په بڼه د بوټې له سطحې فضا ته پورته کیږي، د باران یوه برخه د ځمکې پرمخ جاري کیږي، د سیند او یا ویالې په شکل حرکت کوي او یوه برخه یې په ځمکه کې جذبیږي، تر دې چې ترځمکې لاندې او به جوړ وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اوبو ارزښت په ژوندانه، د انرژۍ په تولید او کرنیز اقتصاد کې	
۲- د زده کړې(پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې به د اوبو له اهمیت سره به بشپړه توګه بلدتیا پیدا کړي ځانګړې موخې: - د زراعتي اقتصاد، انرژۍ د تولید او ژوند کې به د اوبو د اهمیت په اړه معلومات پیدا کړي - په زراعتي اقتصاد کې به د اوبو په اهمیت وپوهیږي او نوروته به یې ووایي - په ژوند کې به د اوبو ارزښت وپیژني. - د انرژۍ په تولید کې به له اوبوڅخه د کار اخیستلو په اهمیت پوه شي	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په زراعتي اقتصاد انرژۍ تولید، د اوبو اهمیت او که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ، دټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له زاړه سره د نوي لوست اړیکه رامنځ ته کول. - هڅوونکي پوښتنه - ایا په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو له اهمیت خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په باب پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي وليکئ. - د انځورونوله مخې په تخته د ليکل شويو مهمو ټکو تشريح وکړئ - د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ په ټولګي کې دننه د هغو فعاليت مشخص کړئ - د ډله ييز کار څارنه وکړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - د نوي لوست ارزونه وکړئ، د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ.	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - په زراعتي اقتصاد، د انرژۍ په تولید او ژوند کې د اوبو د اهمیت په اړوند نظر څرګندوي - دلوست مهم ټکي ليکي - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نيسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي - د ټولګي د ننه فعاليت کې برخه اخلي او پايله يې د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، دلوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعاليت ياداشت کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب په نښه کړئ

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (الف) سم دی

تشریحي پوښتنې:

۱- د اوبو له سطحې څخه د کورونو په ورځنيو لګښتونو، ښاري او کورنيو لګښتونو، زراعتي او صنعتي لګښتونو سر بيره د کاليو او مسافرو په وړلو راوړلو کې کار اخېستل کيږي.

۲- په کرنه کې هم بايد د اوبه خور او د اوبه کولو له مناسبو او نويو لارو څخه کار واخيستل شي، څو د اوبو له ضايع کيدلو مخنيوی وشي

۳- اوبه په صنعت کې هم کارول کيږي، لکه چې په ميليونونو ليتره اوبه د صنعت په توليد کې کارول کيږي. دبرېښنا د ځواک په توليد کې د موادو او دستګاوو په کارولو کې هم له اوبو څخه کار اخيستل کيږي، په پرمخ تلليو هېوادونو کې چټلې اوبه بيرته سايکل کوي او په ښارونو کې ترې کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د $\frac{۳}{۴}$ برخې په شاوخوا کې د ځمکې سطحه اوبو نیولې ده، دانسانانو، ژویو او نباتاتو ژوند په اوبو پورې تړلی دی، له اوبوڅخه د څښلو او په ورځنیو کارونو کې کار اخیستل کیږي. له اوبو څخه د کرنې، صنعت او دبریښنا د انرژۍ له پاره هم کار اخیستل کیږي، امکان لري چې بشر له خوړو پرته ډیر وخت ژوندي پاتې شي، خوله اوبو پرته ژوند ته دوام نه شي ورکولی، انسانان په څښلو او ورځنیو فعالیتونو کې خوړو او بوته اړتیا لري یعنې هغه اوبه چې د مالګې اندازه یې ډېره کمه وي، د سمندرونو او بحیرو اوبه ترو شې دي او له هغو څخه د کار اخیستل پاکولو ته اړتیا لري.

د براعظمونو په ترتیب سره د نړۍ د اوبو نامتو حوزې په لاندې ډول دي

۱– په آسیا کې د ژیړ سیند او هوانګهو د اوبو حوزه په چین کې، د آسیا په سهیل ختیځ کې میکانګ سیند، همدارنګه د سیر او آمو سیندونه د افغانستان په شمال کې له ځانګړي اهمیت څخه برخمن دي. چې په دې حوزو کې په ځانګړي ډول په چین او افغانستان کې مهمې کریزي حوزې شمیرل کیږي. سر بیره پر دې د دې حوزو له اوبو څخه د بریښنا په تولید کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

د سیند دریاب حوزه همدارنګه د ګنګا او بر هماپوترا سیندونو اوبه چې د بنګال په خلیج کې ورتویږي، له هغوي څخه هم په کرنه او د بریښنا په تولید کې ګټه اخیستل کیږي.

زمونږ په ګران هیواد کې د کابل سیند، امو دریاب، د هریرود او هلمند اوبو له حوزو څخه په کرنه او د بریښنا په تولید په لوړه کچه ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلور ويشتم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اوبو لګولو حوزې	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اوبو لرونکو حوزو څخه به بشپړه معلومات ومومي ځانګړې موخې: – په دې به پوه شي چې افغانستان په څو اوبو لرونکو حوزو ويشل شويدي. – د هېواد اوبو لرونکو حوزو سر چينې به وپيژني. – اوبو لرونکې حوزې به رسم کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندوني، خبرې او ډله ييز کار، خبرې پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو لرونکو حوزونقشې او انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار اخيستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتني)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړني فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، کورنۍ دنده، د لوست کتل، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې ټينګول – هڅوونکې پوښتنه – ايا د اوبو لرونکو حوزو په باره کې خبرتيا لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د اوبو لرونکو حوزو) اړوند پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اوبو لرونکو حوزو تشریح وکړئ. - پر تختې لیکل شوي مهم ټکي شرحه کړئ - د نوي لوست په باره کې ستونزې اوارې او پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت مشخص کړئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز ووایي - کورنۍ دنده ورکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د اوبو لرونکو حوزو په اړوند نظر څرګند وي - دلوست مهم ټکي یاداشت کوي. - د نوي لوست شرحې ته په غور سره غوږ نیسي - له تختې مهم ټکي په خپلو کتابچو کې لیکي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې طرحه کوي. - په ډلو کې خپل کارونه تر سره او د خپل استازې پواسطه یې د ښوونکي په لارښوونه د ټولګې مخکې وړاندې کوي چې نور زده‌کوونکي هم پرې پوه شي - د ډله ییز کار په تر سره کولو کې د ښوونکي لارښوونې عملې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي - په کورنۍ دنده ځانونه پوهوي چې په کورونوکې یې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ص)

۲- (ص)

۳- (غ)

۴- (غ)

۵- (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

– افغانستان يو غرنۍ هېواد دی، د اوبو لرونکو حوزو سر چينې يې د هندوکش د غرونو لړۍ او دهغه لوړې سيمې جوړوي، په تيره دايمي واورې او يخچالي کتلې چې په واخان، پامير، ختيځ او لويديځ هندوکش او د بابا په غره باندې يودبل له پاسه لوېږي، د پسرلي او اوړي په ورځو کې دغه واورې اوبه کيږي، رواني اوبه د هېواد په مختلفو حوزو کې رامنځ ته کوي. دواورې او باران د اورښت له کبله په ژمي او دپسرلي په لومړيو ورځو کې د سيندونو د اوبو اندازه زياتيږي، کله سيلابي متلاطم اوطوفاني کيږي او کله د سيندونو د اوبو دغه زياتيدل د ځمکې په سطحه کې د نباتاتو دکموالي سبب کيږي، د سيندونو او خوړونو په تګلاره کې د ګاونډيو سيمو د ځمکو شکلونه تخريبيږي او يو څه برخې يې سمسورې او زراعتي ګرځي.

په اوسينو شرايطو کې په افغانستان کې د اوبو پنځه سيمې شتون لري.

۱– د آمو حوزه: په دې حوزه کې د واخان: کوکچې، پلخمري او امام صاحب سيندونه شامل دي.

دا حوزه د هيواد په شمال کې د سر سبزي او کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ګټه اخيستل کيږي.

۲– د کابل سيند د اوبو حوزه: په دې حوزه کې د غوربند، سالنګ، پنجشير، للندر او لوګر سيندونه شامل دي. همدارنګه دې حوزې د سره رود، اليشينګ، الينګار او د کنړ سيند پراخه سيمه يې نيولې ده. د دې حوزې له اوبو څخه دوې کرنيزې پروژې (هډه او غازي آباد) فارمونه او د هغوي ترڅنګ ځمکې خړوبيږي. همدارنګه د سروبي، نغلو او درونټې په سيمو کې د برېښنا لويې دستګاوې، د دې حوزې پر اوبو ګرځي او برېښنا توليدوي.

۳– د هريرود اوبو حوزه په کرنه او د برېښنا په توليد ارزښتناکه ونډه لري.

۴– د هلمند د اوبو حوزه: دا حوزه پغمان ته نژدې له لوړو برخو سرچينه اخلي، اوبه يې سهيل لوديځ پلو بهيږي، د قندهار او هلمند ولايتونو له خړوبولو وروسته د سيستان هامون ته ورتويږي، د دې حوزې پر اوبو د کجکي د برېښنا بند جوړ شوي او قندهار ولايت ته برېښنا توليدوي.

۵– د اوبو بسته حوزې: په دې حوزې کې د غزني، تاشقرغان او بلخاب سيندونه شامل دي، له دې اوبو څخه د کرنيزو ځمکو په خړوبولو کې ډيره ګټه اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د آمو حوزه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د آمو له حوزې سره به بشپړه بلدتیا پیدا کړي ځانګړي موخې: – د آمو د حوزې په اړه به بشپړ معلومات ترلاسه کړي – د آمو دریاب موقعیت به په نقشه کې رسم کړي. – د آمو دریاب مرستیالان به وپیژني – د آمو دریاب، بندرونه به وپیژني او له هغوی سره به مینه پیدا کړي. – .د کوکچې او کندز دسیند په اړوند به پوه او نوروته به معلومات ورکړای شي	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د امو دریاب د حوزې عکسونه انځورونه که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه دې کار واخیستل شي	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام، روغبړ د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوې لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه – ایا د امو حوزې په باره کې معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د آمو د حوزې په اړوند ځانګړې پوښتنه وکړئ. - پر تختې د نوي لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د لیکل شوي نوي لوست له مخې د آمو حوزه شرح کړئ د نوي لوست له مخې اړوند پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونه وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د آمو د حوزې اړوند نظر څرګندوي - د تختې د نوي لوست غوره ټکې لیکي - نقشې او تختې ته پاملرنه کوي د نوي لوست تشریح ته غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. - په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګې په مخکې د ښوونکې په لارښوونه د خپل استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایې - د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتو ته ځواب:

۱- د آمو په حوزه کې هغه شمیر دریابونه شامل دي چې هندوکش د لړۍ شمال او شمال ختیځ له څوړو څخه سرچینه اخلي.

۲- Oxus د آمو دریاب په ګاونډ کې د بخدي یا نني بلخ زوړ مدنیت را څرګند شوی او پخوانیو یونانیانو امو د اوکسوس په نامه یاد وه.

۳- د افغانستان په خاوره کې د امو دریاب مرستیالان له کندز او کوکچې څخه عبارت دي چې د واخان او پامیر د اوبو په ګډون په سلو کې څلویښت برخه لري او د اوبو د حجم له مخې په سلو کې له ۲۰څخه تر ۳۰ پورې د امو په اوبو کې برخه لري، د دغه دریاب مرستیالان چې د شمال له غاړې ورسره یو ځای کیږي، د تاجکستان او ازبکستان په جمهوریت کې بهیږي، مهم یې له ګونت، وانچ دریاب، قزل سو، وخش دریاب او د کافرنهان او سرخان له دریابو څخه عبارت دي.

۴- د امو دریا ب د افغانستان د اسلامي جمهوریت، تاجکستان او ترکمنستان ترمنځ سیاسي پوله جوړوي.

۵- د کوکچې دریاب د بدخشان له مهمو او مشهورو سیندونو څخه ګڼل کیږي، له دې کبله چې د کوکچې د سیند ژوروالي زیات او سور یې لږ او په ځینو ځایونو کې له یو کیلو متر څخه تیری نه کوي، له دې امله په ویالو او لښتیو کې د اوبو اخیستل ترې ناشونې دي او په بدخشان کې زراعت هم دومره پراختیا نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د آمو په حوزه کې هغه سيندونه شامل دي چې د هندوکش له لړۍ د شمال او شمال ختيځو څوړو څخه جاري کيږي، يو شميرېې د امو له درياب سره يو ځای او نورېې د هندوکش د شمال په پراخو دښتو او شګلنو سيمو کې جذبيږي.
د آمو درياب چې د اکسوس Oxus په نامه هم مشهور دی، د پامير له لوړو سطحو څخه سرچينه اخلي د آمو سيند د ارال تر بحيرې Aral (د اورال په درياب کې د تويېدو تر ځای) پورې۲۵۰۰ کيلومتره اوږ دوالی لري، ۱۲۰۰ کيلو متره د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ترمنځ سياسي پوله جوړوي، د امو درياب د کوچني پامير له کنګلونو څخه سر چينه اخېستې ده، د امو درياب چې د افغانستان او تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د جمهوريتونو ترمنځ واقع دی، له سياسي اړخه د بين المللي سيندونو رژيم لري يعنې دواړه هېوادونه په ټاکلو شرطونو له اوبو څخه د کار اخيستلو حق لري، خو د امو د کيڼې غاړې د نه مساعدت له نظره او د اوبود اوچتولو له پاره د کافي وسايلو د نشتوالي له کبله د کرنې هغه ځمکې چې د درياب د بستر له سطحې ډېرې اوچتې، دي، د امو له اوبو څخه لږه اقتصادي استفاده کيږي، خوله مرستيالانو څخه يې په تيره د کندز او کوکچې له سيندونو څخه کرنيز او اقتصادي کار اخيستل کيږي. د کندز له سيند څخه د برېښنا د توليد له پاره د پلخمري د سپېسينو ټوکرانو د فابريکې او د روښانولو له پاره کار اخيستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږ ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د کابل حوزه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاي کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د کابل له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د کابل د حوزې له سیندونو سره به بلد شي – د کابل سیند او د هغه مرستیالان به د نقشې پر مخ رسم کړي. – د کابل د سیند د اوبو لرونکي حوزې په سمسورتیا کې به د برېښنا په ترلاسه کولو به وپوهیږي او نوروته به یې معلومات ورکړای شي – د کابل سیند تګلاره او سرچینه به وپیژني او د هغه سره به مینه پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	درسي کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، نقشه او د کابل د سیند انځورونه، د امکان په صورت کې د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار او د ښوونکي د یاداشت کتابچه	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنۍ فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او د نوي لوست سره یې اړیکې ټینګول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکې پوښتنه: آیا دکابل د حوزې په اړوند معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د (کابل د حوزې) په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – د نقشې له مخې د نوي لوست مهم ټکي تشریح کړئ. – د نوي لوست اړوند پوښتنې وکړئ. – د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. – د ډله ییز کار څارنه وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د نوي لوست ارزونه وکړئ. – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ. – له ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري. – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د کابل د حوزې په هکله نظر څرګندول – د لوست مهم ټکي یاداشت کوي. – د نوي لوست (کابل حوزه) تشریح ته غوږ نیسي. – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وایي. – په ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي – خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي. – د لوست لنډیز ته غوږ نیسي. – له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– (ص)

۲– (ص)

۳– (غ)

۴– (ص)

۵– (غ)

۶– (غ)

۷– د کونړ سیند کامې ته نژدې د کابل له سیند سره یوځای کیږي

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د کابل د سیند اوږ دوالی له سرچینې څخه د توییدو تر ځایه ۵۰۰ کیلومتروته رسیږي، چې ۳۶۰ کیلو متره یې د افغانستان په خاوره کې بهیږي. د کابل سیند د کابل د ښار د لویدیځ له ۸۰ کیلو متری د اونی درې له نژدې اوله ۳۵۰۰ متره لوړ والي څخه سرچینه اخلي، د خپل بهیر په پورتنی برخه کې ډېر تیز او مخ پر ځوړې بهیږي. د کابل د سیند تګلوری لویدیځ لوري ته دی، له بې شمیره حوزو او تنګیو تیریږي، د ساري په توګه کله چې د کابل سیند د للندر له تنګي تیریږي د چهاردهي حوزې ته ننوځي، وروسته له هغه چې له کابل څخه تیرشو، تنګ غاروته ننوځي او دنغلو او سروبي له حوزې څخه تیریږي، وریښمین تنګي ته د اخلیږي، وروسته بیا لغمان او د بهسودو له حوزې د لعل پورې تنګي ته ننوځي، د پیښور حوزې ته داخل او د اټک په نژدوکې د سیند له سطحې څخه د ۲۷۱ مترو په لوړالی د سند له دریاب سره یو ځای کیږي. د دغه بهیر په اوږدوکې له ښي او کیڼې خوا څو مرسیتالان ورسره یوځای کیږي او د کابل دسیند د اوبو د زیاتوالي سبب کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اووه ویشتم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د هلمند او سیستان اوبو لرونکي سیمه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د هلمند او سیستان اوبو لرونکي حوزې به وپیژني ځانګړې موخې: – د هلمند او سیستان له اوبو لرونکې حوزې سره به بلدتیا پیدا کړي – د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزه به په نقشه کې رسم کړي. – د هلمند سیند له اوبو لرونکي حوزې څخه به د ژوند په بهبود کې د کاراخیستلو معلومات پیدا او نورو ته به یې وړاندې کړای شي – د ادرسکن دسیند له ساحې سره به بلد شي – د هلمند سیند په باره کې به معلومات پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، دهلمند سیند نقشه او انځورونه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ څخه کار واخلي	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، دکورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځ ته کول – هڅوونکې پوښتنه: – ایا د هلمند او سیستان اوبو لرونکې حوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هلمند او سیستان اوبو لرونکو حوزې په باره ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې او په تخته د نوي لوست (هلمند او سیستان) مهم ټکي توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ګروپونو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هلمند اوسیستان اوبو لرونکي حوزو په باره کې نظر څرګندوي - له تختې د نوي لوست د غوره برخو لیکل - د سیستان د حوزې د نوي لوست شرحې ته غوږ نیسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لار ښوونه د خپل استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې لوست یې زده شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

سم ځواب غوره کړئ

۱- (ج) ځواب سم دی

۲- د هلمند سیند د پغمان غره له لویدیځو ځوړو او د اونۍ د کوتل له لویدیځ څخه د یونیم کیلومتر په واټن سر چینه اخلي، وروسته بیا د (ګردن د یوال) له جنوب څخه تیریږي، د ملایعقوب د کوتل د لمنو په برخه کې د میدان لویدیځ سرحد شاته پریږدي، د بامیانو جنوبي برخوته د اخلیږي، د ارزګان په ولایت کې له خپلو نورو مرستیالانو سره په لوري روانیږي، د کجکي د بند په برخه کې یې سور پراخیږي، د بریښنا د تولید په غرض د زیرمې لویه ساحه جوړوي وروسته بیا د لښکر ګاه په لور روانیږي، په نیمه صحرایي ځمکو کې لوی قوس د درویشان او چهار برجک په برخه کې منځ ته راوړي، د نیمروز ولایت د کمال خان په ساحه کې د شمال په لوري ځي، د خوابګاه او کنګ په حصه کې دهېواد د پولو په امتداد په مختلفو پیچلتیا و وخپل جریان ته دوام ورکوي، د خپلې دلتا په برخه کې پر بې شیمره ښاخونو ویشل کیږي.

۳- د هلمند د سیند رسوبات ناوړه پایلې لري، د هامون په سیستان کې د هلمند د سیند رسوبات د دې سبب شوي دي چې هرکال د سیند دلتا د لویدیځ په لور خوېږي په پایله کې د سیستان د هامون اوبه د لویدیځ په لوری وړاندی ځي او بلاخره د سیستان د هامون اوبه د سر حدي کرښې څخه هغه خوا راتلو شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هلمند سیند د افغانستان ډېر لوی سیند دی چې تقریباً له سرچینې تر تویید لو ځای پورې د افغانستان په خاوره کې بهیږي، د هلمند سیند د هزاره جاتو له غره څخه چې د سمندر له سطحې څخه ۳۸۰۰ متره لوړ والی لري، سرچینه اخلي او ترمصبه پورې چې دلویدیځ او جنوب لویدیځ په لور جاري دي ۱۴۰۰ کیلو متره اوږدوالی لري، د هلمند د سیند په پورتنۍ برخه کې ابشار موجود دی، خو په منځنۍ برخه کې یعنې د ګرشک له سیمې له تیریدو څخه وروسته سیلابي حالت له لاسه ورکوي، تقریبا ۸۰۰ متره (یعنې له سر چینی تر ګرشکه) یې لوړ والی کمیږي. له هغه ځایه وروسته د هلمند سیند پراخیږي، لوی مرستیال یې یعنې د ارغنداب سیند چې د ترنک، ارغستان او لورا له ګډون څخه تشکیلیږي او د بست کلا ته نژدې ورسره یو ځای کیږي، له هغې وروسته د جنوب په لور روانیږي، د زیات واټن له وهلو وروسته د یوه قوس په شکل د افغانستان په جنوب لویدیځ کې د هلمند په هامون کې توییږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اته ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د هریرود حوزه</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د هریرود له حوزې سره به بشپړه بلدتیا ومومي.
ځانګړې موخې:
– د هریرود د حوزې په اړه به بشپړه معلومات پیدا کړي
– د هریرود د حوزې پر اقتصادي او کرنیز ارزښت باندې به پوه شي
– د هریرود د سیند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.
– د هریرود د سیند موقعیت به په نقشې کې رسم کړي.
– د مرغاب د سیند په اړوند به پوره معلومات پیدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">درسي کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، دهریرود نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ کار اخیستل</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې پیدا کول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا د هریرود دحوزې په باره کې خبرتیا لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د (هریرود د حوزې) په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لیکنې، نقشې او د نوي لوست له مخې د هریرود حوزه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو فعالیت په ټولګي کې دننه وټاکئ. - د ډله ییز کار څارنه وکړئ - له زده‌کوونکو د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هریرود د حوزې په باره کې نظر څرګندول - د هریرود د حوزې نوي لوست ته غوږ نیسي - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه د ښوونکي لارښود د ټولګي مخکې نوروته وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (ب)سم دي

۲- (ج)سم دي

۳- (الف)سم دي

تشریحي:

۱- د هریرودسیند د بابا غره له لوړو څخه سرچینه اخیستې ده

۲- د هریرود سیند له تګاب اوشلان سره له یو ځای کیدلو وروسته د لویدیځ په لوري روانیږي

۳- هریرود سیند د ذولفقار د درې له تیریدو وروسته د ایران دولت او ترکمنستان ترمنځ ګډه پوله ترسرخس پورې جوړوي.

۴- د هریرود له اوبو څخه د اوبه کولو له پاره زیات کار اخیستل کیږي، له همدې کبله په هرات کې د کرنې حالت د قناعت وړ دي، ځکه چې د کانالونو او اوبو ګرځولو بندونو په مرسته همدارنګه د هرات د ښار د سلما بند له برکته یې ختیځې برخې ډیرې سمسورې اوتازه دي.

۵- د مرغاب سیند د ځمکې د کرنې په برخه کې ورڅخه کار اخیستل کیږي، اقتصادي ارزښت لري، د ماري چاق په برخه کې په اوارو ځمکو کې بهیږي، د کرنې په برخه کې ګټې اخیستلو ته مساعد دي، خو په ځینو برخو کې دلوړوالي له مخې د اوبو تیزوالی زیات شوی، ترې کم ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د هريرود سيند د بابا غره دلړۍ له لويديځو لمنو او د سنگل اب او سرجنگل له دوو سيندونو څخه سرچينه اخلي، د دولت يار په برخه کې سره يو ځای کيږي، د هريرود سيند جوړوي، د هريرود سيند له ختيځ څخه لويديځ ته د ۴۰۰ کيلو مترو په اوږدوالي د سفيد کوه د غرونو دلړۍ او کاسه يې مرغ ترمنځ بهيږي. دا اوبه د ښار په لويديځ کې له خپل ستر مرستيال تگاويشان سره چې ۲۰۰ کيلومتره شاوخوا د هريرود له سيند سره موازي د سياه کوه په جنوبي لمن کې بهيږي، يوځای کيږي او له هغې وروسته له غرنيو ځمکو تيريږي، د هرات ښارته ننوځي.

د مرغاب له سيند څخه د ساحل د لوړوالي له امله د افغانستان په خاوره کې د مرغاب له ناحيې څخه پرته کرنيز کار کې گټه نه اخيستل کيږي، خو د مروي په پنجدې کې زيات شمير بندونه جوړ شوي او له هغو زيات کار اخيستل کيږي، خو د بالامرغاب او ماري چاق په برخه کې چې د ترکمنستان پولوته نژدې پرته ده، يوازې د مرغاب د سيند غاړې سمسوري او شنې شويدي او د پنجدې ناحيه له ۱۸۸۵ کال څخه مخکې د افغانستان په خاورې پورې تړلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه ویشتم لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	ترلې حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - له ترلو حوزو سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - له ترلو حوزو سره به پشپړه بلدتیا پیدا کړي. - ترلې حوزې به وپیژني - د غزني سیند په باره کې به معلومات تر لاسه کړي - د بلخاب له سیند سره به بلد شي - د قیصار د سیند موقعیت به وپیژني.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د ترلو حوزو نقشه، که امکان ولري د کمپیوټر سي ډي ګانو او انټرنټ کارول	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکي رامنځ ته کول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا د ترلو حوزو په باره کې خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - (د تړلي حوزې) په هکله ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې پر تختې د لیکل شوي لوست غوره ټکي تشریح کړئ. - نوی لوست (تړلي حوزې) توضیح کړئ. - زده‌کوونکي د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې تنظیم او د ډله ییز کار څارنه یې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست ارزونه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د تړلو حوزو په هکله نظر څرګندوي - نقشې او د تختې لیکنې ته پاملرنه کوي، د نوي لوست شرحي ته غوږ نیسي، د تړلوحوزو توضیح ته پاملرنه کوي. - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او پایله یې د ښوونکي په لارښوونه د خپل استازې پواسطه نوروته وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د لوست اړوند د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د افغانستان د تړلي حوزې سیندونه غزني، بلخاب، قیصار، سمنګانو او د اندخوی له سیندونو څخه عبارت دي

۲- د غزني سیند د سوسنګ، جغتو، شش ګاو او خواجه عمري له سیمو تیریږي.

۳- د بلخاب درې ویالې له نهر شاهي او بلخ له نهرونو څخه عبارت دي

۴- د سلطان بند د غزني د سیند له پاسه جوړ شوی، چې له ۲۰ تر ۲۵ میلیون مترو مکعب اوبو ظرفیت لري.

۵- د قیصار سیند د ترکستان د تیر بند د شمال له څوړو سر چینه اخیستې او د اندخوی د ښار په شګو کې جذبیږي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په افغانستان کې ځینې هغه سیندونه چې له لوړو غرنیو ارتفاعګانو څخه سرچینه اخلي او جریان یې په یو تړلي تګلوري پورې منحصر شوی او یا جذبیږي، د تړلې حوزې د سیندونو په نامه یادیږي، د ساري په توګه د غزني، بلخاب، قیصار، او داندخوی سیندونه دي.

بسته یا تړلي حوزې (سیمې): له هغو سیمو څخه عبارت دي، چې په افغانستان کې یې د ننه اوبه راټولې شوي، خو د هیواد له پولو نه خارجیږي، لکه:

۱- د غزني د سیند تړلي حوزه یا سیمه چې له اوبو څخه یې د سلطان د بند په شاوخوا کې د کرنې لپاره ګټه اخیستل کیږي او د غزني په سهیل کې یې د غزني و لاړې اوبه رامنځ ته کړي، د ښکلو او ښایسته الوتونکو د تولیدو مرکز یې جوړ کړیدي.

۲- د هیواد په شمال کې د قیصار، بلخاب او د تاشقرغان سیندونو ټولې بسته او تړلي سیمې جوړوي، بې له شکه د هغو سیندونو له اوبو څخه په کرنه کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديرشم لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د افغانستان مشهور جهيلونه	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندنۍ موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د افغانستان له مشهورو جهيلونو سره به بشپړه بلدتيا ومومي ځانګړې موخې: – د افغانستان له مشهورو جهيلونوسره به بشپړه بلدتيا ترلاسه کړي. – د سيستان هامون، د پوزک هامون او د صابري هامون به وپيژني – د دغ نمد او نمکسار کول په هکله به خبرتيا حاصله کړي – د ګودزيره جهيل، د ناور د دښتې و لاړې اوبه، او د غزني ولاړې اوبه بند امير او د زرکول جهيل به وپيژني. – د چقمقتين د جهيل او د شيوا جهيل په هکله به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې، خبري، ګروپي کار، پوښتنې، او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په ټولګي کې د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې) د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظيم، حاضرۍ اخېستل، د کورنۍ کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره يې اړيکې رامنځ ته کول	وخت په دقيقو
	– هڅوونکې پوښتنه: – ايا د افغانستان له جهيلونو سره بلد تيا لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - له نقشې او تختې څخه په ګټه اخیستلو سره د افغانستان مشهور جهیلونه، توضیح کړئ - د لوست اړوند پوښتنې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - د کورنۍ دندې په اړه لارښوونه وکړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د افغانستان د مشهورو جهیلونو نقشې او پر تختې د لیکل شوو ټکو تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست تشریح ته پاملرنه کوي. - د نوي لوست پوښتنو ته ځوابونه وایي - د ټولګي کې په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپل فعالیت معلومات د ښوونکي په لارښوونه نوروته د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعالیت یاداشت اخلي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ج) سم دی

۲- (ج) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (ب) سم دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

افغانستان یو شمیر کوچني او لوی جهیلونه لري چې په لاندې ډول دي. د شیوا جهیل، د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل، بند امیر، د غزني و لاړې اوبه، د ناور د دښتې ولاړې اوبه، د ګودزیره جهیل، د دغ نمد او نمکسار د کول جهیلونه، صابري هامون، د پوزک هامون، دسیستان هامون او نور.

د افغانستان نامتو جهیلونه په دوو بیلا بیلو کتګوریو کې تر بحث لاندې نیسو.

۱- کنګل لرونکی جهیلونه، چې د واخان په لوړو نقطو کې پراته دي.

د بیلګې په ډول د چقمقتین جهیل، د زرکول جهیل په همدې ډول د بدخشان په شمال ختیځ کې د شیوا جهیل دا ټول خوږې اوبه لري او د سیمې په مرطوبوالي کې ځانګړې ارزښت لري.

۲- هغه جهیلونه چې د افغانستان په لودیځ او یا هم په سویل لویدیځ کې تقریبا په نیمه سارایي سیمو کې پراته دي، لکه: د هرات د نمکسار، دغ نمدي، د ګودزیره جهیل، چې مالګینې اوبه لري، په غالب ګمان سره له ځینو کمیاوي عملیو وروسته له دې جهیلونو څخه مالګه هم تر لاسه کیږي.

په غرنیو جهیلونو کې نه ګونې بندونه، لکه د امیر بند د پاملرنې وړ دی چې د بلخاب دریاب لومړنۍ سر چینه جوړ وي او له هغه څخه په کرنه کې ډیره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیرشم لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	وچکالي او د اوبو کمښت	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د وچکالی او اوبو له کمښت سره به بشپړه بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: - له وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړه به معلومات تر لاسه کړي. - په دې به پوه شي چې وچکالي څه وخت منځ ته راځي - د وچکالۍ له اقتصادي ستونزو به خبرتیا تر لاسه کړي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدریس لارې	څرګندونې، خبرې، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لاربنود کتاب، د وچکالۍ او د اوبو د کمبود انځورونه او عکسونه، که امکان ولري، د کمپیوټر له سي ډې ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵- د ارزونې میتود	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ کول، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخېستل، د کورني کار کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره اړیکې پیدا کول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا د وچکالۍ او د اوبو د کمښت اړوند خبرتیا لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړيز فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د نوي لوست غوره ټکې پر تختې وليکئ او د نقشې له مخې وچکالۍ او د اوبو کمښت توضيح کړئ – د نوي لوست په هکله پوښتنې وکړئ – ز ده کوونکي په ډلو وويشئ په ټولګي کې د ننه د هغو فعاليت وټاکئ. – د ډله ييز کار څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د وچکالۍ او اوبو دکمښت په هکله نظر څرګندوي. – د وچکالۍ او اوبو د کمښت نوي لوست ته غوږ نيسي په نقشې کې يې پيژني – د نوي لوست پوښتنو ته ځواب وايي – د ټولګي د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپلو استازو پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست ستونزې له ښوونکي سره شريکوي او پوښتنې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په يو کال کې له منځنۍ حد کښته د اورښت او وچوبې د اندازې زياتوالی ته وچکالي وايي، يا په بل عبارت وچکالي د اورښت کمښت اولړ والی چې انسان، ژويو، نباتاتو او خاورې ته بسنه ونه کړي او اکوسيستم ګډ وډ کړي له وچکالۍ او د اوبو له کمښت څخه عبارت دی.

۲– په وچو او نيمه وچو سيمو کې د وچکالۍ زياتوالی يعنې هغه سيمې چې دهوا جوي حالت زياتوالی او له خاورې د زيات براس سبب کيږي، منځ ته راوړي.

۳– په افغانستان کې وچکالۍ د زراعتې او د اقتصاد په برخه کې زياتې ستونزې پيدا کوي.

سمې اونا سمې پوښتنې:

۱– (ص)

۲– (غ)

۳– (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

وچکالي يوه طبيعي او پيچلې ښکارنده ده چې امکان لري، په هر ډول اقليم هم وچ، مرطوب، حاره يي، او ان قطب ته نژدې هم واقع کيږي. د اوبو کمښت په وچو او نيمو وچو سيمو يعنې په هغو سيمو کې چې د هوا د وچوالي زيادښت له خاورې د زيات براس سبب کيږي، رامنځ ته کوي.

وچکالي، څاروي او انسانانو لپاره يو لوی ګواښ دی او کرنيز محصولات له ستونزو سره مخامخ کوي. وچکالي يو نا څاپه رامنځ ته کيږي، بلکي وچکالي د اوبو په کچه او سيمه ييز اقليم کې بدلون رامنځ ته کوي. له بله پلوه له طبعيت سره د انسان بې پروايي په دې معنا چې انسانان هڅه کوي، ځنګلونه له منځه يوسي او يا هم په استوايي سيمو کې څارويو د زيادې څرولو له امله واښه له منځه ولاړ شي، په پايله کې شنې دښتې په اوچو او سپيرو ډاګونو اوړي. څه موده پخوا مو د دې ښه بيلګه، په خپل ګران هيواد افغانستان کې وليده، ډير بندونه وچ شول د کاريزونو اوبه وچې شوې، تر ځمکې لاندې اوبه نورې هم ښکته شوې او د دريابونو د اوبو حجم کم شو چې دا موضوع د قرغې، نغلو او سروبي بندونو، همدارنګه د سيستان په هامون کې وليدل شوه. چې د اوبو کچه ډيره کمه شوي وه او انسانان يې ليږديدو ته اړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	طبیعي چاپیریال	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – چاپیریال به په بشپړه توګه وپېژني ځانګړې موخې: – د اوسیدو چاپیریال او طبیعي چاپیریال په باره کې به معلومات ترلاسه کړي – طبیعي چاپیریال به وپیژني. – د طبیعي سر چینو په اړوند به خبرتیا ترلاسه کړي. – د اوسیدو د چاپیریال ساتنې اغیزې به په روغتیا باندې وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي	
۳– د تدریس میتود	د لوست څرګندونې ګروپي کار، یوکسیز او دوه کسیزکار	
۴– د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوربښتونو انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي فلمونه، ویدیویي، تلویزیوني د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اوچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅونکي پوښتنه. – ایا پوهیږئ چې د اوسیدلو چاپیریال څه ته وایي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو زده‌کړېز فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د استوګنې د چاپیریال او د طبیعي چاپیریال په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د مهمو ټکو لیکل، د نقشې پرمخ د طبیعي چاپیریال او د استوګنې چاپیریال توضیح کړئ – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – له نوي لوست څخه د ارزونې پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم او غوره ټکي لیکي – نقشې ته پاملرنه کوي او په دقت سره غوږ نیسي چې د استوګنې د چاپیریال او طبیعي چاپیریال د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یوځای خبرې وکړي – د ټولګي کې د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره د ټولګي مخکې بیانوي چې نور زده‌کوونکي پرې پوه شي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې څو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیز اوري او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي څخه بهر فعالیت په کورونو کې اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د استو ګنې چاپیریال د بیولوژیکي فزیکي، ټولنیز، خپل منځي او له یو بل سره د هغو مقابلو اړیکو ښکارندو څخه عبارت دی چې په مجموع کې د انسان په ژوند اغیزې کوي، په بل عبارت انسان او دهغه شاوخوا چاپیریال له اقلیمي ټولنیزو شرایطو او دهغو متقابلې اغیزې د استوګنې د چاپیریال په نامه یادیږي، نو له دې کبله د استوګنې چاپیریال د ژوندیو او نا ژوندیو عناصرو د یوځای کیدلو مجموعه ده، چې انسان یې نه بېلېدونکی جز دی او د خپل ژوند له دوام سره په مستقیمه توګه تړلي دي.

۲– طبیعي چاپیریال له هغو ټولو شتو شیانو څخه چې زموږ په شاوخوا کې پراته دي، چاپیریال جوړیږي، په عمومي توګه په چاپیریال کې دوه ډوله عناصر لیدلی شو، اول حیاتي یا ژوندي عناصر، لکه: انسان، نباتات او ذره بیني جسمونه دویم د نا ژوندیو عناصرو چاپیریال، لکه اوبه، هوا، خاوره، تیږې او نور

۳– طبیعي چاپیریال له غرونو، ځړځایونو، تیږو، سیندونو، جهیلونو، اوبو، هوا، خاورې، انسانانو، ژویو، نباتاتو، ذره بیني جسمونو او نورو څخه جوړ شویدي.

۴– هغه چاپیریال چې مونږ په کې ژوندکوو، ځانګړي هنري نظم او قانون لري، باران د باد لګیدل، د یخچالونو رامنځ ته کېدل، د بوټو شنه کیدل، د کال د موسمونو بدلون، ټول په ځانګړو اساسي قوانینو رامنځ ته کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

د پیړیو په اوږدوکې انسانان په دې وپوهیدل، چې همدغه چاپیریال زموږ زیاتې اړتیاوې پوره کولی شي، له دې کبله له دغوښکارندو سره اړیکې په چټکتیا ټینګیږي او په دې اړوند یې زیاتې تجربې تر لاسه کړي، انسانان وپوهیدل چې په هر چاپیریال کې باید په ځانګړې توګه له طبیعت سره اړیکه ټینګه کړي، څو د هغو له امکاناتو څخه ګټه واخلي، تودې او وچې سیمې د کرنې او غذا د تولید له پاره مناسبې نه دي، په جبه زارو او سمسورو سیمو کې چې له سیندونو او جهیلونو سره نژ دې دي، ټول شیان د مطلوب ژوندانه د پرمختګ له پاره برابر دي، د همدې سیندونو پر غاړو تمدنونه راپیدا شوي دي، په هر ځای کې انسانان هڅه کوي، څو د طبیعي چاپیریال شرایط وپیژني او خپل ژوند ورسره برابر کړي او یا چاپیریال ته له خپلې اړتیا سره سم بدلون ورکړي.

کوم چاپیریال چې موږ په کې ژوند کوو، ځانګړی نظم او قانون لري، د باران اورښت، باد لګیدل، د یخچالو واقع کیدل د بوټو زرغونیدل، د کال د موسمونو بدلون ټول د ټاکلو قوانینو پر اساس واقع کیږي، موږ باید دغه قوانین او نظام وپیژنو او له چاپیریال سره خپله اړیکه د هغو پر اساس تنظیم کړو، نو له دې کبله دا زموږ دنده او زموږ وجیبه ده چې په چاپیریال کې د ژوند په ترڅ کې د ښکارندو د پیژند لو له لارې او له هغو څخه د خبرتیا په لرلو د هغو د اړیکو له کشف سره سم چلند وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۳۳) لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	د ځنګلونو ساتنه	
۲ – د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د ځنګلونو له ساتنې سره به بلدتیا ومومي ځانګړې موخې: – د ځنګلونو د ساتنې په اړه به معلومات پید اکړي – د ځنګلونو د ساتنې لارې به وپیژني – په روغتیا او د استوګنې په چاپیریال به د ځنګلونو د اغیز په ګټه پوه شي – له ځنګلونو څخه به د کار اخیستلو په لارو بلد او نورو ته به یې په اړه معلومات ورکړي.	
۳ – د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتني او ځوابونه	
۴ – د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویډویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر له سي ډي ګانې. او انترنټ څخه ګټه واخلئ	
۵ – د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶ – په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه	سلام روغبړ، د ټولګي تنظیم، د کورنۍ دندې کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره یې اړیکې رامنځته کول هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې ځنګلونه د انسانانو او ژویو په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د ځنګلونو په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند خبرې وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ – د ځنګلونو ساتنه، د بوټو او څړ ځایونو نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړه پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د ځنګلونو د ساتنې اړوند له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– ځنګلونه ارزښنا کې اقتصادي ګټې لري، د طبیعي ځنګلونو وده او نمو الهٰي نعمتونه دي چې په طبیعت کې شتون لري او د ځمکې کرې ته یې روغتیا یې او اقلیمې ښه رونق ورکړی دی، ځکه چې د ځنګلونو شتون د هوا په پاکولوکې چې موږ یې تنفس کوو، ځانګړې نقش لري.

۳– په څلورو کټګوریو ویشل شوي دي

۱– د ستنې په شان پاڼې لرونکي ځنګلونه، (مخروطي)،

۲– پلن پاڼي او پاڼې توییدونکوونو ځنګلونه

۳– له دواړو قسمونو مخلوط ځنګلونه.

۴– استوایي چترۍ ته ورته ځنګلونه

۳– د ټولو په ژوندانه کې ځنګلونه زیات ارزښت او نقش لري، لکه: چې له ټولو مهمه دنده دا ده چې کاربن ډای اکساید اخلي او اکسیجن تولیدوي، له لرګیو څخه یې د سیلاوونو مخنیوی کوي، ځانګې او پاڼې یې د باران تیزوالی کموي، د موټرونو کار خانو او الوتکو لوړ اوازونه کموي، د دوړ و او ګردونو مخه نیسي، د ژوو د اړ تیاوړ واښه برابروي، په صنایعو او در مل جوړولو کې ترې کار اخیستل کیږي، د ځناورو د استوګنې ځای دی، د کاک ربړ ونې، صناعتي سرچینه ده.

۴– باید له بوټو او وښویې سمه ساتنه وکړو، څو زیات حاصلات ورکړي.

۵– له بوټو او وښو څخه یې د ژویو د خوراک له پاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ۱۹۸۰ لسیزې د کلونو په اوږدو کې د نړۍ په زیاتو برخو کې د ځنګل نالول او نشتوالی مولیدلی د شمیرنې له مخې یوازې په استوایي برخو او تودو ځایونو کې هر کال پنځلس میلیونه هکتاره د ځنګلونو له مساحت څخه کم شویدي، دغه بهیر په ۱۹۹۰ لسیزه کې زیات چټکوالی درلود او په وروسته کې دغه شان دوام لري.

د مایو د موسسې وروستنې تعریف چې د رسمي مسؤولیت برخه یې ځنګلونه جوړوي، د یادو لوړ دی چې طبیعي یا مصنوعي ځنګلونه چې ونې یې په دوه یا درې ډوله دي، لکه او کالینوس، کاج، سبر او دغه شان نورو پورې ځانګړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د وحشي ژوو د ژوند ساتنه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په اړه به معلومات تر لاسه کړي ځانګړې موخې: – د وحشي ژوو په ساتنه به وپوهیږي. – د وحشي ژویو د ساتنې لارې به وپیژني – د ژوو او مرغانو د کمښت د مخنیوي له لارو سره به بلدتیا. – د بامیانو د ملي پارک موقعیت (بند امیر) د نقشې پر مخ وښیي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د وحشي ژوو انځورونه که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي تلویزیوني، د کمپیوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه د بهر فعالیت لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکي پوښتنه: آیا غوره نه ده چې د وحشي ژوو ساتنه وکړو؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د وحشي ژوو د ساتنې ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د ژوو او مرغانو دله منځه تللو مخنیوی او دملي پارکونو ساتنه وکړئ. - د وحشي ژوو د ژوند ساتنې په باره کې بحث وکړئ - پر تختې د لوست د مهمو ټکو لیکل - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د ننه ډله ییز کار او د هغه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وایي او د لوست ارزونه وکړي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د وحشي ژوو د ساتنې په هکله نظر څرګندوي - د وحشي ژوو د ژوند د ساتنې په باره کې له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي او د ملې پارکونو د ساتنې دنده اخلي - د وحشي ژوو د ساتنې په اړه خبرې کوي. - د ښوونکي توضیح ته په غور سره غوږ نیسي د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي چې ټول پرې پوه شي - مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د لوست ارزونه کې برخه اخلې او ځوابونه وایي - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- زموږ د هېواد وحشي ژوي تر استوا لاندې، د مدیتراني، معتدله او قطب لاندې چاپیریال ژویوته ورته دی.

۲- د هغو غوښه او پوستکی زموږ په هېواد کې اقتصادی ارزښت لري.

۳- ملي پارکونه له طبیعي ارزښتناکو ژوو څخه برخمن دي، چې لږ تره لږه زر هکتاره دي او د دولت په واسطه یې ساتنه کیږي.

۴- له وحشي ژوو څخه کولاي شو چې ژوبڼونو کې ګټه واخلو.

۵- د ملي پارکونو ساتنه د ټولنې د ټولو افرادو دنده ده، موږ باید د هغو په ساتنه کې زیاته هڅه وکړو، څو زموږ ملي پارکونه سمسور، زرغون، پاک او ښکلي اوسي، څو ټول خلک ترې ګټه واخلي او خپلو کوچنیانو ته هم ور زده‌کړو چې همداسې عادت شي چې د کثافاتو له اچولو او د ګلانو له شوکولو مخنیوی وکړي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د ژوو پیژندونکو پوهانو Zoologists له مطالعه کولو چې د سیمو او د هېواد له بیلا بیلو ناحیو څخه داسې څرګندیږي، چې افغاني ژوي مدیترانه یي او تر استوا لاندې چاپیریال کې شتون لري، او هغو ژووته ورته دي، له دې کبله افغانستان د ژوو د اتصال د قلمرو ساحه تر قطب لاندې او استوا لاندې سیمو ترمنځ ساحه جوړوي.

د تاریخي دورو په منځ کې زیات شمیر ژوي په غرنیو سیمو کې ژوند کاوه، له څو کالو را په دې خوا د نورستان په ځنګلونو کې یېره موجوده وه، سربیره پر دې د امو دریاب په غاړو کې ببر هم ژوند کاوه، پړانګ د هندوکش په لوړو ځایونو کې اوسیده. سر بیره پر دې وحشي خرس د هېواد په لویدیځ جنوب سیمو کې په سر ګردانه توګه ژوند کوي. لیوه په وچکالیو کې اوارو ځمکوته راښکته کیږي. په دې سر بیره ګیدړه د نړۍ په غرونو او د هېواد په شمال کې، وحشي پسه اوغرنۍ وزه او د هندوکش په جنوب لویدیځو دروکې بیزو او سور لنډۍ په هر ځای کې زیات شمیر شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">د اوبو، خاورې او هوا ساتنه</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به پوه شي
ځانګړې موخې:
- د اوبو، خاورې او هوا په ساتنه به وپوهیږي
- د انسان په روغتیا کې به د اوبو، خاورې او هوا په ګټو او ضررونو وپوهیږي
- د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په لارو به پوه شي او نوروته به يې معلومات ورکړي</td></tr>
<tr><td>۳- د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندوني او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د اوبو، خاورې او هوا انځورونه، د امکان په صورت کې جغرافیایي، ویدیویي، فلمونه او دکمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي څخه بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي لوست او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول
- هڅوونکي پوښتنه:
- د اوبو، هوا او خاورې دککړتیا مخنیوی څنګه کوو؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د اوبو، خاورې او هوا ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. – د اوبو، خاورې او هوا په هکله غوره ټکئ په تختې ولیکئ. – پر تختې د لوست د لیکل شوو مهمو ټکو روښانه کول – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله غوره ټکي او نوی لوست توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست ارزونه وکړئ – د نوي لوست لنډیز په ساده الفاظو وړاندې کړئ، چې زده‌کوونکي پرې پوه شي – د ټولګي نه بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د اوبو، خاورې او هوا د ساتنې په هکله له محترم ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د نوي لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. – د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي – خپلې پوښتنې طرحه او د مهمو ټکو او د لوست تشریح ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د خپل فعالیت نتیجه د خپلو استازو پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. – پوښتنو ته لنډ او مناسب ځوابونه وايي – د لوست ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې په لوست پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– اوبه د ژوند سرچینه ده. انسانان، ژوي او نباتات د خپل ژوند د دوام له پاره اوبو ته اړتیا لري، د ټولو ژوندیو موجوداتو شتون په اوبو پورې اړه لري، په ساه لرونکو کې مهم رول لري.

۲– خاوره یوه ارزښتناکه ماده ده چې انسانان ترې په کار اخیستلو، د خوراکي او صنعتي محصولاتو د تر لاسه کولو لپاره تخمونه کري، خاوره د نباتاتو، زراعت، ځنګلونو او ژوو دودې او نمو یو مهم عنصر دی او د غذا د تولید له پاره د ځمکې په سطحه د ژوندانه د بقا به خاطر ورته اړتیا لیدل کیږي.

۳– هوا زموږ په ژوند کې مهم رول لري، موږ ټول باید د خپل ژوند د دوام له پاره د هوا د وضعې له ترکیب څخه خبر اوسو، ټول ژوندي موجودات هوا او اکسیجن ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی له پاره اضافي معلومات

هر انسان د اوبو په څښلو سر بېره د خپلو ټولو فعالیتونو له پاره اوبوته اړتیا لري، د کرنیزو صنعتي او کورنیو فعالیتونو له پاره اوبه په زیاته اندازه د انسانانو د کار اخیستلو له پاره په کارېږي، خوله بده مرغه د اضافي لګښت او د صنعتي فعالیتونو له کبله اوبه ککړېږي، د اوبو سرچینې تر تهدید لاندې دي، نو د هر سړي دنده ده د اوبو ساتنه ده، ځکه چې د اوبو د سرچینو ککړتیا د انسانانو، او ژوو ژوند له جدي خطر سره مخامخ کړیدي.

خاورې د ځمکې د پورتنۍ طبقې مخ جوړ کړیدي، په خاورې کې ژوندي موجودات، هوموس د بوټو له فعالیت ځناورانو او په کې له موجودو باکتریا وو څخه منځ ته راځي، خاوره د زراعت، ځنګلونو او ژوو له پاره، د بوټو دودې او نمو له پاره له مهمو عناصرو څخه ده چې په مجموعه کې د بوټو او حبوباتو وده ور پورې اړه لري او موږ د غذا د تولید له پاره ورته اړتیا لرو، خو که انسان په سمه توګه خاوره ونه ساتي، خاوره په ډېره چټکتیا خرابیږي او له استفادې نه وځي.

اوبه او هوا زموږ په ژوندانه کې مهم رول لري، موږ باید د خپلو کارونو د تر سره کولو له پاره د اوبو او هوا له حالت نه خبراو سو، د ساري په توګه که وغواړو چیرې لاړ شو، د کالیو ډول چې باید ویې غوند و اوهم غواړ وچې په ازاده هوا کې سپورټ وکړو، د اوبو او هوا له وضعې باید خبرتیا و لرو.

(Humus) د خاورې پورتنۍ برخه عضوي حصه ده چې دونو د پاڼو او د وښود عضوي موادو ګنده کیدل د حبوباتو او نورو نباتاتو د ودې له پاره زمینه برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ښار د هوا ککړتیا	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د ښار د هوا د ککړتیا په اړه به معلومات تر لاسه کړي. ځانګړې موخې: - د ښار د هوا له ککړتیا څخه به په ځان ساتنې وپوهیږي - د ښار د هوا د ککړتیا په مخنیوي به وپوهیږي او ورسره به مینه پیدا کړي - په روغتیا باندې به د ښار د هوا د ککړتیا په اغیز او ضرر وپوهیږي او نورو ته به یې تشریح کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	د لوست کتاب، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د هوا د ککړتیا انځورونه او عکسونه، په ټولګي کې د ننه فعالیت، که امکان ولري جغرافیایي، ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولګي بهر فعالیت کتل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکې پوښتنه: - څنګه د ښار د هوا دککړتیا مخنیوی کولی شو؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د ښار د هوا دککړتیا په اړوند ځانګړې پوښتنې وکړئ. - د ښار د هوا د ککړتیا په هکله بحث وکړئ - د تختې پرمخ د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د ښار د هوا د ککړتیانوی لوست توضیح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د ښار د هوا دککړتیا په هکله نظر څرګندوي - د ښار د هوا د ساتنې په باره له ښوونکي سره بحث کوي. - د لوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي توضیح ته غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د ډلې فعالیت د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې تشریح کوي. - پوښتنوته ځواب وایي - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- هر ډول اضافي ماده چې هواته ننوځي، فزیکي، کیمیاوي خواص او حیاتي شرایط یې بدل کړي، د هوا ککړتیا بلل کیږي، د ماسټرپلان په خلاف د کابل د ښار بې اندازې پراختیا، د نفوسوزیاتوالی، د ترانسپورتي وسایطو له حده زیات زیاتوالی، په تیره بیا د زړو میعاد ختم وسایطو تګ راتګ، د بې کیفیته تیلو او ګاز استعمال او نور ډیر عوامل، لکه: د ربړ له سوزو لو څخه استفاده، په داشونو او حمامونوکې د پلاستیک او سوو مبلایلو سوزول، په زیاتو کورونو، دوکانونو او دښارشاوخوا موسساتو کې د دغه موادو سوزول دښار د هوا دککړتیا سبب کیږي، دکاربن ډای اکساید، کاربن مونو اکساید، ککړې خاورې، صنعت، کرنه د ژوو سرې او ښارې صنایعو اړوند اضافي موادو اچول په نامناسبو ځایونوکې، دغه شان نورې ستونزې په مجموع کې د ښار د هوا او دکابل په ښار کې د استوګنې چاپیریال ککړوي.

۲- د هوا له ککړتیا څخه د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو اوله هغو شیانو نوچې د هوا د ککړتیا سبب ګرځي، کارو انخلو، خپل ښار چاپیریال پاک او سمسور وساتو او کثافوتونه په ټاکلو ځایونو کې واچوو

۳- ککړه هوا د انسانانو او ژویو له پاره ډول ډول وژونکې ناروغۍ پیدا کوي.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر ډول اضافي غازونه چې په هوا کې داخل شي، فزیکي، کیمیاوي خواص او د هغې حیاتي شرایط بدل کړي، د هوا ککړتیا ورته وایي. په بل عبارت د هوا د ککړتیا مهم عوامل له هغه لوګي څخه عبارت دي چې د سوزولو له ډول ډول موادونه پیدا شوي وي. جغرافیایي موقعیت، د اوربښت کموالی، هر ډول انساني فعالیت، لکه د سرې اچولو د ځای زیاتوالی. نامناسبه ټټی، د کاربن ډای اوکساید، کاربن مونو اوکساید تولیدول، ککړې خاورې، د ژوو سرې د کرنې اړوند صنعت، ښاري صنایع په نامناسب ځای کې د ښار د هوا او د استوګنې د چاپیریال د ککړتیا سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د زړو موټرو زیاتوالی او د ښار ککړتیا:	
۲– د زده کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له زاړو موټرو او دښار د هوا له ککړتیا سره د زده کوونکو بلدتیا ځانګړې موخې: – زده کوونکي به وپوهیږي چې زاړه موټرونه څنګه د هوا د ککړتیا سبب کیږي. – د زړ و موټرو په ضررونو به وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکړي. – د ښار د ککړتیا په اړوند د زړو موټرو د زیاتوالي په مخنیوي به وپوهیږي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د ښار د هوا د ککړتیا انځورونه، عکسونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیویي، تلویزوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضری اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول. – هڅوونکې پوښتنه: – آیا زاړه موټر د ښار د هوا په ککړتیا باندې څه اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
- پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زړو موټرو او د ښار د هوا د ککړتيا په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - د زړ و موټرو زياتوالي او د ښار د هوا د ککړتيا په باره کې بحث وکړئ - پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. - د زړو موټرو زياتوالی او د ښار د هوا ککړتيا توضيح کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعاليت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډيز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	- د نوي لوست سرليک ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زړو موټرو زياتوالي او د ښار د ککړتيا په باره کې نظر څرګندوي - د زړو موټرو د زياتوالي او د ښار دککړتيا په باره کې له محترم ښوونکي سره بحث کوي. - دلوست مهمو ټکو ته پاملرنه کوي. - د ښوونکي څرګندونو ته غوږ نيسي - په ټولګي کې د ننه په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپل استازې پواسطه يې نتيجه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې روښانه کوي. - خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب وايي - د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي بهر فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- زاړه موټرونه زيات په وروسته پاتې او ببوزلو هېوادونو کې کارول کيږي، ځکه چې بيه يې ارزانه دي. په عمومي توګه نقليه وسايط له يوې خوا د اړتياوو د لرې کولو له پاره په کاريږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ترې وځي، د هوا د ککړتيا سبب ګرځي.

۲- پټرول او سوي موبلايل د سلفر ډای اکسايد so۲، نايتروجن ډای اکسايد No۲، کاربن مونو اوکسايد co_2، د Pm - Pm۲ مخصوصې ماده لري.(کوچني ذره بيني ماده(خپروي)

۳- د زړو اونوو موټرونو توپير د هوا د ککړتيا په لحاظ زيات دی چې زاړه موټرونه زيات لوګی او ګازونه خارجوي، هوا ککړوي، خو نوي موټرونه پر مختللي تخنيک او عصري مدرنې پرزې لري چې ټول خلک ورنه زيات کار اخلي او هوا نه ککړوي

۹- د ښوونکي له پاره معلومات اضافي

زاړه موټرونه زياتره مخ په پرمختيا او ببوزلو هېوادونو کې کارول کيږي، ځکه چې بيه يې ارزانه دي، معمولاً نقليه وسايط که له يوې خوا زموږ د اړتياوو د لرې کولو له پاره په کاريږي، له بلې خوا لوګی او هغه ګازونه چې ورنه خارجيږي، د هوا د ککړتيا سبب ګرځي چې موږ يې تنفس کوو. نقليه زاړه وسايط په عمومي توګه د کار اخيستلو وړ نه دي، په ببوزلو هېوادونوکې له هغو زيات کار اخيستل کيږي، لوګی او هغه بړ اسونه چې ترې وځي، فضا زهرجنه کوي، زموږ د تنفس، روغتيا او ژوند له پاره ضرر رسوي، په مجموع کې د انسان ژوند له ستونزو سره مخامخ کوي. زاړه موټرونه چې پخوا زيات استعمال شوي وي زيات عوارض او د تيلو اومبلايلو زيات لګښت لري، نو لکه چې نوي موټر توليد شول، د زړو موټرو ځای يې ونيوه، په اوسني وخت کې له نوو موټرونو زياته استفاده کيږي او ټول خلک له هغو کار اخلي، زاړو موټرو په بازار کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړيدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا	
۲– د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د واټونو اوکوڅو له خرابۍ او د واټونو له ککړتیا سره به زده کوونکي بلد شي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا وپیژني – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا له عواملو سره به بلد شي – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا څخه دساتلو لنډې لارې به وپیژني او نوروته به يې روښانه کړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې ډله ییز کار، خبرې پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا انځورونه، که امکان ولري جغرافیایي، ویدیويي، تلویزیوني فلمونه او دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي کنټرول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړیکه رامنځ ته کول	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا د خلکو له پاره څه ستونزې پیدا کوي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا به باب ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله بحث وکړئ – پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په هکله نظر څرګندوي – د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا په باره کې له ښوونکي سره یو ځای بحث کوي. – د لوست مهمو ټکوته پاملرنه وکړي – په ټولګي کې د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ټولګي د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې لولي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځواب وایي – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعالیت اجرا کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– په وروسته پاتې او مخ پروده هېوادونو کې واټونه او کوڅې عموماً خراب، خامې او په خاورو لړلي وي. ځکه تر اوسه زیاتره واټونه او کوڅې قیر او اسفالت شوی نه دي، د واټونو په غاړه د اوبو تللو ویالې نه لري، په خامو واټونو کې دوړې، لښتي او کندې چې بې اندازې ککړتیا لري، د مرضونو د خپریدو سبب ګرځي چې همدغه عوامل د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب کیږي.

۲– د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا د مخنیوي له پاره باید پاکوالی مراعات کړو، د ونوا ینبودل هم د واټونو او کوڅو په پاکوالي او نظافت زیاته اغیزه لري، چاپیریال تر یوې اندازې له دوړو او ککړتیا څخه ساتي، ځکه چې په سمسور او زرغون چاپیریال کې دوړې نه وي. د ښار شاوخوا واټونه او کوڅې ناولي خامې او خاورینې وي، په اقلیمي وضعې هم اغیزه لري، د واورې او باران د اورښت په وخت کې ټرانسپورټ له زیاتو ستونزو سره مخامخ کیږي.

۳– ښاروالي دنده لري چې د واټونو، سړکونو او کوڅو بیارغاونې ته پاملرنه وکړي او په کیفیت لرونکو موادو او فني اشخاصو ټول واټونه او کوڅې بیا ورغوي، د ښار د ساحو زرغون کمربند بیرنی دی، د ماستېرپلان تطبیق د ښار په ټولو برخو کې حتمي دی او رسنۍ تل باید ښاري کلتور ښاریانوته تبلیغ کړي، په دې ترڅ کې د ښاروالي د تنظیفاتو برخه باید خپل مسوولیت هم وپیژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹– د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

د واټونو او کوڅو خرابي او ککړتیا زیاتره د نظافت دنه مرعات کولو له اغیزې رامنځ ته کیږي، په وروسته پاتې اومخ په پراختیا هېوادونو کې د ښاروالي پراختیا نا منظمه ده، نو واټونه او کوڅې له پلان سره سمون نه لري. د کلو او بانډو خلک زیاتره ښارونو ته مهاجر شوي او له ښاري فرهنګ سره له بلدتیا پرته ژوند کوي، نو د کوڅو او واټونو ککړتیا او دوړن والی زیاتیږي، د ښار په کلو کې کورونه زیاتره خامې او له ښاري نقشو پرته دي. کوڅې هم خامې او په دوړو ککړې دي او دشګو په ځاي کوڅې په خاورو لړلي چې کوڅې یې زیاتې غیر صحي کوي او مناسبې ټیټې شتون نه لري، چې ککړې اوبه له ساحې نه ووځي. په ټولو واټونو او کوڅو کې پلان شوي کانالیزاسیون شتون نه لري، چې د واټونو او کوڅو د ککړتیا مخه ونیسي، ښاري فرهنګ نه شتون هم د واټونو او کوڅو د خرابۍ او ککړتیا سبب ګرځي، ځکه چې تر اوسه د ټولنې ټول افراد په واټونو او کوڅو کې نظافت نه مراعاتوي او ټول څیزونه چې وغواړي په کې اچوي، واټونه کوڅې چټلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۳۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	زلزله	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د زلزلې په اړه به بشپړه معلومات تر لاسه کړي ځانگړې موخې: – زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه شی ده او څنگه واقع کیږي – د زلزلې عوامل به وپیژني او نوروته به یې معلومات ورکړي – د هغو سیمو په اړه به معلومات پیدا کړي چې زلزلې په کې کیږي – د زلزلو څپې به رسم کړای شي	
۳– د تدریس میتود	څرگندونې او ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که امکان ولري له جغرافیایي، ویدیویي، او تلویزیوني فلمونو د کمپیوټر له سي ډي گانو او انټرنټ څخه کار اخیستل.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولگي د ننه فعالیت ارزونه، عملي کار، د ښوونکي د ارزونې کتابچه	
۶– په ټولگي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولگي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، د ټولگي بهر فعالیت، کتل، د تېر لوست ارزونه، د زاړه او نوي لوست ترمنځ اړیکه رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا د زلزلې په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د نوي لوست سرليک په تختې وليکئ. – د پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې په باب ځانګړې پوښتنې وکړئ او د لوست مهم ټکي پر تختې وليکئ. – طبيعي نقشې زلزله او هغه سيمې چې زلزلې په کې کيږي، توضيح کړئ. – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د ننه د هغوي فعاليت وڅاکئ – په ټولګي کې د ننه د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوی لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې په هکله نظر څرګندوي – د لوست مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کوي او د نوي لوست توضيح ته غوږ نيسي. – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – خپلې پوښتنې او مهم ټکي طرحه کوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – د ټولګي د ننه فعاليت اجرا کوي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– زلزله د ځمکې د سطحې له خفيف او يا شديد لړزيدلو څخه عبارت دی چې په سيمه ييزه توګه واقع کيږي، څپې يې اطرافو ته خپريږي، شدت او دوام يې مالي او ځاني خطرونه لري

۲– تکتونيکي زلزلې د ځمکې د مخ له پليټونو سره مستقيم ارتباط لري، د ځمکې مخ له يو شيمر کوچنيو او لويو پليټونونه جوړشويدي، چې د توازن د لاسه ورکولو په وخت کې يو پليټ د بل پليټ په وړاندې حرکت کوي، په هماغه سيمه کې زلزله رامنځ ته کوي. د ځمکې ستر پليټونه د ايروشيا، هند، استراليا، د افريقې، شمالي امريکې، د جنوبي امريکې، انتارکتيکي له پليټ، څو نورو وړو پليټونو څخه عبارت دي. هند او ايرو شيا د پليتونو حرکتونه په بدخشان، چترال او تاجکستان کې د بيلابيلو زلزلو سبب کيږي.

۳– اورغور ځونکي زلزلې زياتره د مديترانې دسمندرګي د وزو سيسلي په ساحه کې، د آسيا په ختيځو ساحلونو او د امريکا په لويديځو غاړ وکې د دغو سيمو د اور غورځوونکو زلزلو مهم مثالونه ګڼل کيږي، چې په جاپان، لرې ختيځ، کليفورنيا او د امريکې په لويديځو غاړو کې سختې او يا خفيفې زلزلې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

زلزله په عمومي توګه درې علته لري، لکه: تکتونيکي، د اورغورځوونکي علت، پلوتونيکي عامل. تکتونيکي عامل يې د ځمکې پر مخ له مختلفو پليټو سره مستقيمه اړيکه لري.

اور غورځوونکي عامل يې د وزو د سسلې اور غورځوونکي ساحه په مديترانه کې، د اسيا ختيځې غاړې او د امريکې لويديځې غاړې اورغورځوونکي، د زلزلو د پيدا کېدلو مهم مثالونه د غه سيمې ګڼل کيږي.

پلوتونيک زلزلې په اصل کې د مګما د پورتنۍ برخې د حرکتونو فشار دی چې د ځينو ځايونو د تودوخې د ګرځيدو اغيزې له زلزلې سره مخامخ کيږي.

خلک بايد هغه له پامه و نه غورځوي، ځکه چې له امله يې ځاني ار مالي خطرونه رامنځ ته کيږي، د انسانانو د له منځه تلو او ودانيو د ړنګيدو لامل ګرځي. که څه هم د زلزلو وړ اندوينه (پيشبيني) نه شي کړای، خو په حيواناتو او ځنګلونو کې ځينې نا ځايي پيښې تر سترګو کيږي، له دې امله د زلزلې د معلومولو، سنجولو او پيژندلو مرکزونه په ځنګلو کې جوړيږي او د زلزلې د ثبتولو او سنجولو آلې په ځنګلونو کې ځای پر ځای کوي. چې د حيواناتو نا ځايي او غير مترقبه اوازونه د هغه په وسيله اوري او د زلزلې د پيښېدو په فکر کې لويږي، زلزلې د بندونو او نهرونو د ورانيدو لامل کرځي همدارنګه لويې او کوچنۍ ودانۍ له منځه وړي، بې له شکه د انسانانو د مرګ ژوبلې سبب کيږي. لکه چې د ايران د بم په ښار کې زلزله او يا هم هغه زلزله چې د مکسيکو په ښارکې پيښه شوه. يا هغه زلزله چې په ۱۷۰۰م کال کې په پغمان کې وشوه او يا هم هغه لويه زلزله چې په کليفورنيا کې رامنځ ته شوه، چې د ډېرو ودانيو د ړنګيدو سبب، د ډيرو ځاني او مالي زيانونو لامل شوه، له دې امله بايد انسانان هڅه وکړي، چې د زلزلو زيانونه راټيټ او ځانونه په امن کې وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د زلزلې خطرونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د زلزلې د خطرونو په اړه به بشپړ معلومات تر لاسه کوي. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به وپوهیږي چې زلزله څه خطرونه لري - د زلزلې په خطرونو به پوه شي - د زلزلې د کیدلو له پاره پر وخت به لازمو او وقایوي تدبیرونو وپوهیږي او نوروته به معلومات ورکول.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، که امکان ولري د جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه او د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ وکاروي.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، حاضرۍ اخیستل، له ټولګي بهر فعالیت، دتېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه اړیکې رامنځ ته کول - هڅوونکي پوښتنه: - ایا پوهیږئ چې زلزله څه خطرونه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– د تختې پرمخ د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې مطالعې سپارښتنه وکړئ. – د زلزلې د خطرونو په اړوند ځانګړي پوښتنې طرحه کړئ. – پر تختې د لوست مهم ټکي وليکئ. – د لزلې خطرونه توضيح کړئ – د نوي لوست پوښتنې طرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د بحث وړ موضوع څرګنده کړئ – د ټولګي د ننه فعاليت څارنه وکړئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليت توضيح کړئ	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. – د زلزلې د خطرونو په باره کې نظر څرګندوي. – د لوست مهم ټکي ليکي – د محترم ښوونکي توضيح ته غوږ نيسي – پوښتنو ته ځواب وايي – د ټولګي په ډله ييز فعاليت کې فعاله برخه اخلي او په ټاکل شوي موضوع بحث کوي او وروسته د ډلې استازي د بحث نتيجه نوروته وايي – خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت ليکي	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– څنګه چې زموږ د استو ګنې ځاي د کابل ښار دي، نو په عمومي توګه دکابل په ښارکې د نفوسو ګڼه ګونه زياته ده.

۲– د زلزلې خطرونه له دوو لحاظو کمزوري کيداى شي، د کورونو فزيکي او انجينري جوړښت.

۴– زړې ودانۍ، چې له لرګيو، خښتو يا پخسې څخه جوړې شوي وي، زيات تاوان ورسيږي.

۳– د ودانيو په اسکليت کې ودانۍ بايد کانکريت چې له اوسپينې، ګاډر او سيمنټو څخه وي، کلکې ستنې دې ورکړل شي څو ودانۍ ته ارتجاعيت او مقاومت ورکړاى شي

زړې ودانۍ چې له خښتنو او پخسې نه جوړې شوې وي، تاوان زر ورسيږي، هغو ته دې استنادې او کلکې ستنې ورکړلې شي، د ودانيو د ټينګښت ستنې دې ورکړل شي چې د ودانۍ د ټينګښت سطحه لوړوي، ودانۍ په هغو سيمو کې چې زياتې زلزلې په کې کيږي، د غرونو په لمنه او نرمو رسوبي ځمکو کې جوړې نه شي.

درسي او د اجتماعياتو ټولګي په تعليمي ځايونو کې بايد په هغو کوټو کې چې ټينګښت ونه لري، ځاى پر ځاى نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

په زلزلو کې د کورونو ړنګيدل، او اور لګيدل، ان چې د ځمکې پرمخ سوري او درزونه پيدا کيږي، نو له دې امله د زلزلې په وخت کې اخطارونه او لارښوونې حتمي وي، له دې کبله خلکو او د پوهنې زده‌کوونکوته خبرتيا د دولتي موسسو ډله ييزه دنده ګڼل کيږي، څو خلک د زلزلې د خطرونو له اساسي مسايلو او د تدبيرونو د نيولو له پاره چمتو اوسي.

د زلزلې زيانونه د هغې په کچه پورې اړه لري، هغه زلزلې چې د ريختر په (۷- ۹) درجو په کچه پښيږي، ودانۍ له منځه وړي، د لارو او سړکونو بڼې ته بدلون ورکوي، همدارنګه د ريل ګاډي ليکه هم ورانوي. د زلزلې د پېښندو له امله کله چې د ودانيو له کړکيو څخه ښيښې رالويږي، د ځينو خلکو د ټپيکيدو او ستونزو لامل ګرځي، کچيرې څوک د زلزلې په پيښنو کې را ايسار شول، خپل ژوند له لاسه ورکوي، بايد دې ډول پيښو د مخنيوي لپاره دولت اړين ګامونه پورته کړي، په ښوونځيو او د ټوليدو په نورو ځايونو کې د زلزلې خطر ته پاملرنه وکړي، د زلزلې خطر په مستقيم او غير مستقيم ډول احساسيږي، په مستقيم ډول د ودانيو رالويدل د اوسيدونکو له منځه تللو سبب کيږي، په غير مستقيم ډول د زلزلې زيانونه، لکه: د سيندونو د تګ لوري بدلون، د کانالون ورانيدل او د ځمکې ماتيدل (شکست) په غير مستقيم ډول انسانان زيانموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱– د لوست موضوع</td><td colspan="2">د زلزلې د اندازې سنجول</td></tr>
<tr><td>۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
– عمومي موخې:
– د زلزلې د اندازې د سنجولو په اړه به معلومات تر لاسه کړي
ځانګړې موخې:
– زده‌کوونکي به د زلزلې د اندازې په سنجولو باندې وپوهيږي.
– د اندازې اخيستلو په اله به د زلزلې سختوالي پيدا کړاي شي
– د زلزلې سختوالي او تراکم له ۱– ۹ اندازې پورې مينه پيدا کړي</td></tr>
<tr><td>۳– د تدریس میتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴– د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه او عکسونه، د امکان په صورت کې له جغرافيايي، ويديويي تلويزيوني فلمونو او د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنېټ کار اخيستل.</td></tr>
<tr><td>۵– د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډه ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعاليتونه</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي څخه د بهر فعاليت، کتل، د تېر لوست ارزونه او له نوي لوست سره د زاړه لوست ترمنځ اړيکه رامنځ ته کول.</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>– هڅوونکې پوښتنه:
– ایا پوهيږئ چې د زلزلې سختوالي څنګه سنجول کيږي؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د زلزلې د اندازې سنجولو په هکله نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - د ښوونکي توضیح ته ښه غوږ نیسي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې فعاله برخه اخلي او د خپلې ډلې د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او پوښتنې طرحه کوي. - د لوست ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت اجرا کوي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د زلزلې د اندازې سنجولو په باب ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - نوی لوست او د زلزلې د اندازې سنجول توضیح کړئ - له نوي لوست نه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د ننه د هغو فعالیت وټاکئ - په ټولګي کې د ننه فعالیت څارنه وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- په دریمه درجه زلزله کې د ودانۍ خوځښت احساسیږي او ځوړند شیان ښه لړزیږي

۲- اور ګاډی د ریختر په نهو درجه کې له ځایه بې ځایه کیږي

۳- د زلزلې تشخیص جرمني عالم د ریختر په ټاکلي مقیاس وکړ.

۹- د ښوونکي له پاره اضافي معلومات

هر شي د اندازه کولویو واحد لري. دساري په توګه د وزن د اندازه کولو واحد کیلو ګرام، من او یا پونډ دی، د اوږ دوالي، د اندازه کولو واحد له متر، فټ او یا میل څخه عبارت دی، له دې امله قوه سختوالی او یا د زلزلې دلړزو ځواک په مرکالي او ریختر اندازه کیږي، د زلزلې د لړزولو او ټکانونو له اغیزې په کورونو کې د ننه شیان ډیر سخت لړزیږي.

د زلزلې کچه د تخنیکي وسایلو (ریختر) په واسطه محاسبه کیږي. هغه زلزلې چې د ریختر تر (۱- ۳) درجو پورې رامنځ ته شوې وي، خفیفې زلزلې، که د ریختر د (۴- ٦) درجو په کچه وي، منځنۍ زلزلې او د ریختر له (۵- ۹) درجو په کچه زلزلې سختې زلزلې ګڼل کیږي. دا وسیلې کله کله ساده او ابتدایي جوړښت لري او کله هم اتوماتې برقي وسیلې وي، چې هره یوه یې د «زلزله سنج» په نوم یادیږي.

ریختر د فزیک نامتو عالم و، که د زلزلې شدت او درجې تثبیت کړئ، د زلزلې دغه سنجش د دې په نوم نومول کیږي، دا فزیکي آله پیچلی جوړښت لري، چې د زلزلې د تکانونو پر وخت لړزیږي، که چیرې دا لړزیدنه د عقربې په واسط د (۱- ۹)لوحې پر مخ حرکت وکړي، هغه د سیسمو ګرام په نوم یادیږي او که د زلزلې دا لړزیدنه د کاغذ پر مخ ثبت شي، نو سیسمو ګراف یې بولي، خو په اوسنو استیشنونو کې د زلزلې اندازه کوونکي او سنجوونکي اتومات وسایل ځای پر ځای شوي دي، چې د زلزلې د سختوالي کچه، وخت او دقیقه نیټه سمت ته راځي او د هغه په منځ کې ریکارد کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د هېواد زلزله کېدونکي ساحې	
۲- د زده کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هېواد د زلزله کېدونکو حوزو په اړه به معلومات پيدا کړي ځانګړې موخې: - زده کوونکي به د هېواد د زلزلې حوزې په نقشه کې وښيي. - د زلزلې د شدت او کمزورتيا حوزې به پيژني - په مختلفو حوزوکې به د زلزلو د شدت په باره کې پوهه ولري او نوروته به يې معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که امکان ولري جغرافيايي، ويديويي، تلويزيوني فلمونو، د کمپيوټر له سي ډي ګانو او انټرنټ کار اخيستل.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د زده کړې او تدریس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، حاضرۍ اخيستل، له ټولګي بهر فعاليت، د تېرلوست ارزونه، له نوي لوست سره د زاړه اړيکه رامنځ ته کول. - انګيزوي پوښتنې: - ايا د هېواد د زلزله کيدونکو حوزو په باره کې خبرتيا لري؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په اړوند ځانګړې پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست مهم ټکي ولیکئ. - د طبیعي نقشې پرمخ د هېواد زلزله کیدونکې حوزې توضیح کړئ. - له نوي لوست څخه پوښتنې طرحه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه بهر فعالیت توضیح کړئ	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د هېواد د زلزله کیدونکو حوزو په باره کې نظر څرګندوي - د لوست مهم ټکي لیکي - نقشې ته ګوري د لوست توضیح ته غوږ نیسي - پوښتنو ته ځواب وایي - د ټولګي په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. - د لوست مهم ټکي او خپلې پوښتنې طرحه کوي. - د نوي لوست د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوهه ومومي - له ټولګي څخه بهر فعالیت یاداشت کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- (د) سم دی

۲- (۳) سم دی

۳- د افغانستان د مات مهم خطونه د بدخشان، چمن او هرات له ماتو خطونو څخه عبارت دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د افغانستان زلزله کیدونکي مرکزونه په شمال ختیځ کې ډېر زیات دي او د جنوب لویدیځ په لور د زلزلې شدت ورو ورو کمیږي، د پامیر، واخان، فیض اباد، تخار، خان اباد، دکونړو نو شمال او نورستان په ساحو کې د زلزلې خوځښت او ټکانونه سخت دي، هرکال څو ځلې رامنځ ته کیږي، له دې سره یوځای، موضعي خوځښتونه، د ځمکې پرمخ هم زیاتې ماتې رامنځ ته کوي چې زیات شمیرېې ننګرهار، بدخشان، کابل او غزني کې شتون لري.

په هېواد کې د زلزلو سیمې په درو برخو کې کولی شو، مطالعه او وڅیړو:

۱- د هیواد په شمال ختیځو ولایتونو، لکه: بدخشان، تخار، د پنجشیر شمالي برخې، د لغمان ولایت شمالي سیمې او د کنړونو ولایت شمالي برخې د ډېرو زیانمنو سیمو په نوم یادولی شو. چې په هیواد کې له زلزلې څخه یوه ستره اغیزمنه سیمه جوړوي. خو له شمال ختیځو ولایتونو څخه د سهیل لودیځو او لودیځو ولایتونو پر لورې د زلزلې د سختوالي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدت کچه کمیږي، ځکه کله چې له بدخشان څخه د زلزلې موجونه پیل کیږي. په شمال ختیځو ولایتونو کې د زلزلې لوړه کچه احساسیږي، خو د بلخ، شبرغان، اندخوي، هرات ولایتونه، د قندهار، هرات، ارزګان او زابل شمالي برخې تقریبا د زلزلې منځنۍ سیمې جوړوي.

خو د هیواد په سهیل کې لکه: د قندهار، هلمند او نیمروز سهیلي سیمو کې یا د زلزلې د سختوالي کچه لږه احساسیږي او یا هم په دې سیمو کې زلزله نه کیږي، په دې ترتیب د زلزلو د پیښدو درې سیمې شتون لري، چې له شمال ختیځ پیل، په سهیل ختیځو ولایتونو کې په منځنۍ کچه زلزلې پښیږي، د هیواد په سهیل لودیځو ولایتونو او سیمو کې زلزله نه احساسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	سيلاب	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې مهارتي، او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – زده کوونکي به سيلاب وپيژني. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به په دې پوه شي چې سيلاب څنګه رامنځ ته کيږي – د سيلاب ډولونه به وپيژني – د سيلاب په خطرونو او زيانونو به پوه شي – د سيلاب له آفتونو څخه د خلاصون په باره کې به معلومات تر لاسه کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي، ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدريس لومړنې فعاليتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د سوبتيا کنټرول، له ټولګي څخه د وتلي فعاليت څارنه، د تېر لوست ارزونه او له زوړ لوست سره د نوي لوست اړيکې	وخت په دقيقو
	– هڅوونکي پوښتنه. – آيا د سيلاب په هکله معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې باندې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - نوي لوست په پټه خوله ولولئ. - د سیلاب په باره کې پوښتنې وکړئ. - پر تخته باندې د لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ، د نوي لوست په اړه څرګندونې وکړئ - د نوي لوست په اړه پوښتنې وکړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت ورته وټاکئ - د ټولګي د ننه فعالیتونه وڅارئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلي فعالیت توضیح کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي - د سیلاب په اړه نظر څرګندوي - د لوست د مهمو او غوره ټکو په ګوته کول او په کتابچو کې لیکل - د نوي لوست څرګندولوته په غور غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونو د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - د ښوونکي لارښوونو ته پاملرنه کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې وایي - د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د نوي لوست لنډیز وړاندې کوي. - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته سم ځواب غوره کړي:

۱- (د) سم دی

۲- (الف) سم دی

۳- (ج) سم دی

۴- (الف) سم دي

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سیلاب یا سیلاو د باران د اوبو هغه بهیردی چې د باران د اوریدو له امله په نا څاپي ډول د غرونو له درو څخه راځي، په بل عبارت د عادي سطحې د اوبو د حوزو لوړوالی او بهیر چې په ډیره تېزۍ بهیږي، پټي او ځمکې وړي او خرابوي يې، سیلاب یا سیلاو بلل کیږي.

سیلاب د اوبو هغه طوفان دی، چې په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي له امله رامنځ ته کیږي، دا سیلابونه ډیر په پسرلي کې رامنځ ته کیږي، ځکه چې په دې وخت د غرونو واورې ویلې کیږي او د پسرلي موسمي بارانونه په سیندونو کې د اوبو د کچې د لوړوالي لامل ګرځي، د سیلاب د راوتلو پر وخت نه یوازې کرنیزو ځمکو ته زیان رسیږي، بلکې کلیو او بانډو هم له منځه وړي، په دې اړوند د بیلګې په ډول له دوو سیمو یادونه کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- هغه ویجاړونکي سیلاب چې په ۱۳۲۰ هجري شمسي کال په کوهدامن کې راوتلي و، ډېر عمومي سرکونه یې له منځه یووړل، ډېر کسان پکې مړه شول ډېر کوچیان او د کوچیانو ډېرې رمې یې له منځه یووړې. دې سیلاب په دې سیمه کې ډېرې زیاتې ستونزنې او زیانونه رامنځ ته کړل، کرنیزو ځمکو او کلا ګانو د خوړ بڼه غوره کړه.
په دې اړوند دویمه بیلګه د امو سیند د اوبو د کچې لوړوالي دی، چې د پسرلي په لومړیو وختونو کې یې د اوبو کچه لوړیږي، له درقد څخه ترخماب پورې یې د شورتیپې، قرقین، حیرتانو سیمو او ټول هغه کلي چې د آمو سیند پر غاړو پراته دي له یوې مخې له منځه وړي، د دې سیمو ځمکوالو او بزګرانو ته ډېر زیانونه ورا ړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د سیل خطرونه اود هغه د مخنیوي لارې	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د سیل له خطرونو سره بشپړه بلدتیا او دهغه د مخنیوي لارې به وموموي ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د سیل د خطرونو او دهغه د مخنیوي په لارو پوه شي او نوروته به يې ووايي – د سیلاب په خطرونو به پوه شي – د سیلاب مستقیم او غیر مستقیم خطرونه به وپیژني او په ژوند کې به ورته پاملرنه ولري.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي، ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سې ډي ګانې او انټرنټ	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړنې فعالیتونه	سلام اچول روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د سوبتیا کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکې رامنځ ته کول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د سیلاب د خطرونو او له هغه سره د مقابلې د لارو په باره کې څه پوهیږئ ؟	۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – دنوي لوست په پېټي خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د سیل د خطرونو او له هغه سره د مقابلې پوښتنې وکړئ. – پر تختې باندې د نوي لوست مهم او غوره ټکي ولیکئ – د کتاب د انځورونو او نقشې له مخې د سیل له خطرونو او د هغو د مخنیوي د لارې ځرګندولو سپارښتنه وکړئ. – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیتونه یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د نوي لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه بهر فعالیتونه ځرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوي لوست په پټه خوله لولي – د سیل د خطرونو او له هغو سره د مقابلې په باره کې د نظر ځرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي د تختې له مخې لیکي – د لوست ځرګندولوته په غور سره غوږ نیسي، د کتاب انځورونو او نقشې ته ځیر شي او د خطرونو په مخنیوي یې ځان پوه کوي. – د نوي لوست پوښتنو ته په غور سره ځواب ورکوي. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې ونډه اخلي او د ډلې نظرد ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وایي – د نوي لوست ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د نوي لوست لنډیزته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلې فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د سیلاب په کنټرولو کې معیاري استحکامونه رول لري، په تیره هغه استحکامونه چې معیاري توکي پکې کارول شوي وي، د سیلابونو په مخنیوي کې ډیر مقاومت کوي

۲– عملیاتي او کنترولي ډلې.

۳– (د) سم دی.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د سېل خطرونه په دوه ډوله دي، مستقیم خطرونه او نا مستقیم خطرونه، په مستقیموخطرونو کې د زراعتي، کورونو، باغونو، ځنګلونو، ترانسپورتي لارو، هغه توکي او وسیلې چې د سیلاب په سیمه کې د حیواناتو رمې او یا انسانان، په تیره کوچیان چې د سیلاب په تګلاره کې وي، تخریبیږي، کله نا کله ژوند له لاسه ورکوي او له منځه ځي.

د سیلاب په نامستقیمو غیر مستقیمو خطرونو کې ترافیکي بهیر له خنډ سره مخ کیږي، خلکو ته روحي تکلیفونه او رواني نا ارامي پیدا کوي، د لاسي خرځلاو کارونه خرابوي، ورځني چارې ځنډوي او په سیلابي حوزو کې د کارګرانو عاید له منځه وړي.

سونامي ډوله توپانونه اقتصادي، ټولنیز اودولتي فعالیتونه په ټولیزه توګه له خنډونو سره مخامخ کوي چې د جاپان سونامي د دې ډوله زیانونو ښه بېلګه ده. د دې ډول سونامي سیلابونو زیانونه له ملیاردونو ډالرو څخه هم ډیریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اورغورځوونکي(آتشفشان)	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې مهارتي، او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کوي. – عمومي (موخې) – اورشیندونکي سره به په بشپړه توګه بلد شِي. ځانګړې موخې: – زده‌کوونکي به د اورشیندونکو په اړه معلومات تر لاسه کړي اورشیندونکي سیمې به په نقشې کې وټاکلی شي. – هغه توکې به وپېژني چې اورشیندونکي یې د ځمکې سطحې ته راباسي نوروته به یې هم معلومات ورکړي.	
۳– د تدریس میتود	ځرګندوني او ګروپي کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي د لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي، ویډیویي تلویزیوني فلمونه دکمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د زده‌کړې او تدریس لومړني فعالیتونه:	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، دحاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلې فعالیت، د تېر لوست ارزونه او له تیر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: ایا پوهیږئ چې اورشیندونکي څه شی دی او څنګه منځ ته راځي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښته وکړئ. – د اورشيندونکي په اړه ځانګړې پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. – د نقشې او دکتاب د انځورونو له مخې اورشيندونکي څرګند کړئ – له نوي لوست څخه پوښتنې وکړئ – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او د ټولګي د ننه فعاليتونه يې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعاليتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرليک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د اورشيندونکو په اړه د نظر څرګندول. – د لوست مهم او غوره ټکي ليکي – د لوست څرګندولوته غوږ نيسي – د نوي لوست پوښتنوته ځواب وايي – د ټولګي په ډله ييزو فعاليتونوکې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې داستازي پواسطه وړاندې کوي. – خپلې ستونزې او پوښتنې وايي – د لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي بهر فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اورشيندونکي د ځمکې د داخلي مواد و راپورته کېدل وي چې (مګما) ورته وايي چې د تودوخې د فشار او کيميايي تعاملونو او د فزيکي بدلونونو په اثر راپورته کيږي او د ځمکې د قشر د بدلون سبب ګرځي.

۲– متحرکه ويلې شوي اوري توکي چې د ښويېدونکي جسم غوندې حرکت کوي، د لاوا په نوم يادېږي، د لاوا د توکو رنګ سور، يا سپين او يا نارنجي وي، ټينګوالی يې د اوبلنې متحرکې ختې غوندې دی، د اوبو غوندې نرمه نه وي او د ټينګوالي په خاطريې د حرکت چټکوالی نظر اوبو ته کم دی.

۳– د ايسلنډ اورشيندونکي د ۲۰۱۰ کال د اپريل په مياشت کې بيا فعال شول او د اروپايي هېوادونو د الوتکو په خطونو کې د خنډ او د سيمو د اوسيدونکو د بيځايه کېدو او د هوا د ککړتيا سبب شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اورشيدوونکي مواد چې په ډېر زياد فشار د ځمکې له داخلي طبقو څخه راپورته کيږي، کله په وچو طبقو کې مخروطي ډوله غونډۍ جوړوي او وروسته په ډېر روونکي حيرانوونکي اواز چاودنه کوي، لوګي، ډبرې ويلې شوي ټينګ توکي يې له خولې راوځي. څلورو لوروته غورځول کيږي. هر څه چې يې د لارې مخې ته راشي، د تودوخې پواسطه يې ويلې کوي د تودوخې درجه يې له ۳۰۰۰ سانتي ګريډ درجو څخه زياته وي، مانۍ، فلزونه، ځنګل، او د برې چې مخې ته يې وي، ټول نابوده وي، سوزوي يې او ويلې کوي يې.

اتشفشانونه د ځمکې د داخلي طبقو له فعاليت څخه رامنځ ته کيږي، چې د زياتې تودوخې له امله د ځمکې په هسته کې نيم ويلې شوي مواد د ځمکې د سطحې له کمزورو نقطو څخه د يوې چاودنې په بڼه خارجيږي، دا مواد له ټينګو او وژونکو ګازونو څخه عبارت دي، چې هوا ککړوي او د الوتکو په تګ را تګ خنډ او ځنډ رامنځ ته کوي، لکه چې څه موده پخوا په آيسلند کې د اتشفشان د لوګې له امله د الوتکو د الوتنو د دريدو سبب شو، د شمالي او لويديځې اروپا د هيوادونو هوايي ډګرونه يې له دې کبله څلور ورځې تړلي وو. له اتشفشان څخه له خارجو شوو موادو څخه يې يو لاوا دي، چې بيل بيل فلزات د اتشفشان له خولې څخه د مايع په ډول راوزي، چې د اوبو په شان پر نژدې ځمکو بهيږي، هر څه چې پر مخه ورځي، هغه له منځه وړي او ويلې کوي. دا ويلې شوي مواد د (لاوا) په نوم يادېږي، سر بيره پر دې د اتشفشان له خولې ډبرې الوځي، چې د نژدې سيمو د اوسيدونکو د زيان لامل ګرځي. د Pumice په نوم اتشفشاني ډبرې دي، چې اړوند غازونه له هغه را وزي او خلک له هغې څخه د د پښو تيګو(سنګ پاي) د ډبرو په ډول ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - په هېواد کې به د پخوانیو اورشیندونکو حوزې بشپړې وپېژني. ځانګړې موخې: - زده‌کوونکي به په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو سیمې په نقشې کې رسم کړي - د پرې کامبرین د جیولوجي په لومړیو دورو کې به د اورشیندنکو پاتې شوني وپېژني. - هغه اورشیندونکي توکې به وپېژني چې له لاوا څخه منځ ته راځي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د زوړاو نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه. - ایا پوهیږئ چې په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزې کومې دي؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزو په اړه د نظر څرګندول. - په تختې د لوست د مهمو او غوره ټکو لیکل. - نقشې او انځورونو ته پاملرنه کوي د لوست تشریح ته په غور سره غوږ نیسي - د نوي لوست پوښتنوته ځواب ورکوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. - خپلې ستونزې په ګوته کوي او پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځواب ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي. - له ټولګي څخه بهر فعالیت لیکي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د نوي لوست په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - په هېواد کې د پخوانیو اورشیندونکو حوزو په اړه ځانګړې پوښتنې وکړئ - پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشو او انځورونو له مخې په هېواد کې پخوانۍ اورشیندونکو حوزې څرګندې کړئ - د نوي لوست په اړوند پوښتنې وکړئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- د اورشیندونکو نښې په مخروطي بڼه یو شمیر غونډۍ د بزلت، سکوریا ګردې ډبرې چې ډېر کوچني کوچني سوري لري، لکه د پښود مښلو ډبره (سنګ پای) اوپو مایس ډوله ډبرې چې شفافې او کم وزنه دي. سر بېره پر دې د اورشیندونکو په ګاونډ کې د تودو اوبو چینې شتون لري.

۲- د افغانستان په سویل لویدیځ د نیمروز په ولایت کې دي

۳- د ګل کوه غر منظم مخروطي جوړښت لري

۴- د بلخ په ولایت کې د شفا چینه ده چې زیړ رنګه اوبه لري او د سلفرو د شتون نمایند ګي کوي، شته.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په افغانستان کې فعاله اورشیندونکي نشته، خو ځنې نښې شته چې اورشیندونکې سیمې راپېژني. په دې ډول روښانه کوي چې د هندوکش د لړۍ د جوړښت په لومړۍ کې له تکتونیکي فعالیتونو سره موازي په افغانستان کې اورشیندونکي محدود فعالیتونه تر سره شوي دي.

د بابا د غره مخروطي بڼه په حقیقت کې اتشفشاني بڼه ده، په هغه سیمه کې د ژوند اړین منرالونه شتون لري. هغه نباتات او بوټي چې بابا په غره کې زرغونیږي له ګټورو منرالونو ډک دی. بله اتشفشانې سیمه د ګودزیرې په سهیل کې شتون لري چې ځیني د بزلت ډبرې د دې سیمې د اورشیندولو فعالیتونو ښکارندوي دي، د غزني ولایت د ناور په سیمه کې هم د (برک...) ډبرې د اتشفشان د بزلت ډبرو له ډلې څخه دي. چې د بابا د غره سره یو ځای په دې دوو سیمو کې هم د اور غورځوونې فعالیتونه رامنځ ته شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د نړۍ د پیدایښت په باره کې نظریې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د نړۍ له پیدایښت سره بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د اسلام د مقدس دین له نظره به د نړۍ په پیدایښت پوه شي. - د پخوانیو پوهانو له نظره به د نړۍ د پیدایښت په اړه معلومات تر لاسه کړي - د نړۍ د پیدایښت په باره کې به د نووو پوهانو له نظر یو څخه خبر شي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
٦- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي بهر فعالیت، د تېر لوست ارزونه، له تېر لوست سره د نوې لوست اړیکې ټینګول.	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه. - د نړۍ د پیدایښت په باره کې څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نړۍ د پیدایښت په اړه پوښتنې وکړئ. – د لومړنیو نقشو له مخې د نړۍ پیدایښت څرګند کړئ – د نړۍ د پیدایښت په باب خبرې وکړئ – پر تختې د نوي لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د هغو د ټولګي فعالیتونه وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ. – له ټولګي څخه بهر فعالیتونه څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د نړۍ د پیدایښت په اړه د نظر ښکاره کوي. – نقشې ته په غور ګوري او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د نړۍ د پیدایښت په هکله له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي. – تختې ته ګوري او غوره ټکي ترې لیکي – د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې د خپل استازي پواسطه وړاندې کوي. – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځواب ورکوي. – د لوست لنډیز ته غوږ نیسي او ځانونه پرې پوهوي – له ټولګي بهر فعالیت تر سره کوي..	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– پخوانیو پوهانو د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر یې ورکړي وې، چې د کایناتو په فضاکې لوګی او غاز په پراخه حجم تیت او پرک وچې ننیو پوهانو هم هغه منلي چې د سحابه (نیبولا) په نوم یې یادکړي دی.

۲– کانت د نړۍ د پیدایښت په هکله داسې نظر ورکړی دی چې د کایناتو په فضا کې (نیبولا) تورې وریځې یا د غبار غوندې وریځې له جامدو کوچنیو زرو سره شتون درلود چې د وخت په تیرېدو د جاذبې قوې پواسطه سره ونښتل او لویه کتله یې جوړه کړه.

لاپلاس داسې نظر ورکړي چې لمریز نظام په لومړي پړاوکې له سحابي وریځې څخه عبارت وچې ډیره زیاته تودوخه یې لرله. د نوموړو وریځو پنډوالی ډیر زیات و، د همدغو وریځو تودوخه د وخت په تیرېدو سره کمه شوه، په پایله کې یې کنډې او سوري پیدا کړه، هاربیکر په دې عقیده وچې نیبولا د وریځې کتلو یا هغو حلقو چې د هغو پنډوالي د ځمکې د کتلې او یاله هغې څخه غټ و، شتون درلود، دغه کتلې په فضا کې او په حرکت کې وې، په ناڅاپي ډول د لمر په سطحه ولګېده او وچاودیده اوله شیندل شوو ټوټو څخه یې ستوري جوړ شول، د تایدل د نظر یې له مخې لمر په کایناتو کې د یو وړانګو لرونکي جسم اوسرې وړانګې په ډول شتون درلود، وروسته ټوټې شو او د لمریز نظام ستوري یې جوړ کړل.

۳– د نړۍ د پیدایښت په شیبو کې لویه چاودنه چې د بیګ بنګ Bigbang په نامه د کائناتو او په فضا کې رامنځ ته شوه او د هغې په اثر د شېدو د لارې کهکشان او منظومې جوړې شوې، لاکبیر داسې نظر لري چې په فضا کې آسماني ډبرې شته، هغه سیارې چې په لمریز نظام کې دي د همدغه تېرو له یو ځای کېدو څخه جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکی لپاره اضافي معلومات

پخوانیو او نوو پوهانو د عالم د پیدایښت په باره کې بېلې نظر یې ورکړې دي، خو د اسلام د سپیڅلي دین له پلوه الله ج نړۍ او ټول موجودات پیدا کړي دي. د اسلام له نظره د کایناتو په فضا کې پراخه حجم او خپور دود او غاز موجود و چې ننني پوهانو هم دا منلې ده او هغه (نیبولا سحابي) په نوم یادوي.

د وریځو نظریه:

دا ډېره پخوانۍ نظریه ده جې الماني فیلسوف امانیول کانت او فرانسوي ریاضي پوه پیرسمیون لاپلاس ۱۷۹۶میلادي کال د وریځو فرضیه وړاندې کړه، دغه نظریه د لمریزې منظومې منشا لومړنۍ وریځ یا سحابي بولي چې د جاذبې لاندې راغلې او په پایله کې د دغه سحابې وریځې په مرکز کې لمر منځ ته راغی او په شاوخوا کې یې ستورو ښه و موندله، دغه نظریه تر ۱۰۰ کاله مخکې پورې یعنې د نولسمې پیړۍ تر پایه د منلو وړوه.

د چامبرلین او د مالتون نظریه:

امریکایي ځمکه پیژندونکي چامبرلین په (۱۹) پیړۍ کې له مولتن منجم سره بله نظریه وړاندې کړه، هغوی څرګنده کړه چې لمریزه منظومه هغه وخت منځ ته راغله چې نور ستوري د لمر په نژدې کې تېریده او تېرېدنې په دغه حرکت کې د لمر له سطحې ویلې شوي توکې راوتل او دغه تود ګاز متراکم کېدل راټولېدل او بېلېدل، په ستورو بدل شو، کوچنۍ لارې د یو بل د متقابلې جاذبې د طاقت په اثر یو بل جذب او ستورې پیدا شول په **۱۹۳۴** میلادي کال کې راتزل چې فضایي فزیک پوه و، څرګنده کړه چې ستورې په ګډه د لمریزې منظومې ټول مسایل پکې راځي، خو د لمر حجم د ځمکې په پرتله ۱، **۳۰۴۰۰۰** څله ډېر دي او د لمریز نظام د ټولو سیارو په پرتله یې د کتلې وزن **۷۵۰** ځلې زیات دي، په همدې وخت کې منجمانو (ستورو پیژندونکو) داسي نبني، هم وکتلي چې د دغه وړاندیز د منلو سبب شو چې ټول ستوري د لمر په ګډون د سیارو ترمنځ وریځو د انقباض په پایله کې منځ ته راغله دي.

د نیبولا د وریځو نظریه: په **۱۹۴۰ – ۱۹۵۵** کلونو کې الماني، هالیندي او امریکایې ستورو پیژندونکو یوه بشپړه نظریه وړاندې کړه، کولای شو چې د لمریز نظام ټول مسایل پکې حل شي. د (غباري) وریځې د نظرېې په اساس لمریزه منظومه له هغه وریځې چې غاز او غبار پکې دی (نېبولا) چې ډېره ورو تاوېدله اوله هغې وروسته کلکه ښکاره شوه، د دغه تاوېدو سرعت مرکز ته په نژدې برخه کې لږو اوله مرکز څخه په لرې کېدوکې ډېر شوېدي، کله چې وریځې ورو ورو سړېدې په ځنډوکې یې متراکم مواد و، کردابونو غوندې منځ ته راغله او په پایله کې یې ستورې ښکاره شول چې ټول په یو لورې څرخېدل مرکزي برخې کې څرخیدل ورو، د متراکم کېدو په نتیجه کې یې د لمر کتله رامنځ ته شوه او ورو ورو د متراکم شوو توکو د جاذبې ځواک د لمر د مرکز په تودوخه کې ډېر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱ – د لوست موضوع	Galaxy کهکشان	
۲ – د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د کهکشان او دهغه ډولونه په بشپړه توګه وپیژني ځانګړې موخې: – د کهکشان په باره کې به معلومات تر لاسه کړای شي. – د کهکشان ډولونه به یو له بل څخه بیل کړي. – د شیدو لار او د اندرو میدا کهکشان به وپیژني او مینه به پیدا کړي. – دري ګونې کهکشان او قنطورس به وپیژني او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳ – د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴ – د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شونې وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵ – د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶ – په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه بهر فعالیت دتېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې کهکشان څه شی دی؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د کهکشان په باره کې پوښتنې وکړئ. – د نقشې له مخې د کهکشان لمړیزه منظومه شرحه کړئ – د کهکشان په باره کې خپلو کې خبرې وکړئ – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د کهکشان د نوي لوست د دلدل د لارې کهکشان او اندرومیدا کهکشان د ترې انکلوم کهکشان او د قنطورس کهکشان شرحه کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – پوښتنې وکړئ – د لوست د ارزونې پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت څرګند کړئ	– د نوی لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي لارښوونې په غور اوري – د کهکشان په اړه خبرې کوي. – په نقشه کې د رنګ د کارولو په باره کې له ښاغلي ښوونکي سره خبرې کوي او شرحې ته غوږ نیسي. – په ټولګي کې خپلې پوښتنې مطرح کوي. – زده‌کوونکي په ډلوکې د خپل فعالیت نتیجه د ټولګي په مخکې د ښوونکي په لارښوونه د ډلې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – د نوي لوست د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي – د نوي لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پرې پوه شي – له ټولګي څخه بهر فعالیت تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لمر وړانګې ځمکې ته په اتو دقیقو کې را رسیږي

۲– د شېدو د لارې په کهکشان کې له دوو سوو میلیونو زیات ستوري او ثوابت شته چې یو شمیرېې له لمر څخه څو ځله غټې او لوی دي. د بېلګې په توګه د ویګا ستوري د لمر څو برابره دي. بیتل ګوس د لمر ۶۰۰ برابره او دبران دلمر ۲۰ برابره دي.

۳– د دې لپاره چې د غه کهکشان له زیاتې پراختیا سره په لایتناهي فضا کې د صاف آسمان په شپو کې د شودو په روښانه رنګ لیدل کیږي، نو دغه کهکشان د شودو د لارې په نوم یادیږي

۴– له لویې چاودنې څخه مراد د ستورو، ثوابتو او قمرونو د جوړښت اساس دی چې د عالم د جوړښت بنسټ جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کهکشان د ستورو د سیستم له هغې ټولګې څخه عبارت دی چې د ستورو نړۍ هم ورته وایي. په کهکشان کې په ملیاردو ستوري شتون لري، د فضا پراختیا او سحابي کهکشان اندازه کېدلی نشي، پیل او پای یې ټاکلی نشو، د کایناتو په فضا کې په میلیونو فضا یي کهکشانونه شته چې لمریز نظام نظر د هغه لویوالی ته دیو ټکي حیثیت لري، په ځینو هغو عکسونو کې چې له ستورو اخېستل شوي، لیدل کیږي چې لمریز نظام په سحابي کهکشان کې د نقطې په شان یو ځای نیولی دی او په ملیونو نورې منظومې یې په شاوخوا کې لیدل کیږي، که څه هم لمریزې منظومې په سحابي کهکشان کې ډیر کم ځای نیولی، سره له دې هم د لمر او دهغه د ډیر لرې ستوري (پلوتو) ترمنځ (۹۲۴) میلیونه کیلومتره واټن شته دی. چې د ځمکې د کرې په نسبت د لمر چاپیره په (۲۴۹) کالو او دورو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي، دغه رقمونه د لمریز نظام پراخیتا او لویوالی په ښه ډول ښکاره کوي، د لمریز نظام د پراختیا او لویوالي او د کایناتو د پراختیا په باره کې په زړه پورې معلومات وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۹ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرليکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱- د لوست موضوع</td><td colspan="2">لمريز نظام</td></tr>
<tr><td>۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
- عمومي موخې:
- د شمسي منظومې پېژندنه.
ځانګړې موخې:
- د شمسي منظومې په باره کې به معلومات حاصل کړي.
- د شمسي منظومې د جوړښت په باره کې به پوهه حاصله کړي او نوروته به يې وړاندې کړای شي
- شمسي منظومه به رسم کړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳- د تدريس ميتود</td><td colspan="2">څرګندونې او ډله ييزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴- د تدريس اړين توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي د لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵- د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي دياداشت کتابچه، عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.</td><td>د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي بهر فعاليت، د تېر لوست ارزونه، دنوي او تېر درس ترمنځ داړيکو ټينګول.</td><td>وخت په دقيقو</td></tr>
<tr><td>- هڅوونکي پوښتنه.
- ايا د شمسي منظومې په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقيقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – نوي لوست په پټه خوله ولولئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او روښانه کړئ. – د شمسي منظومې محتوا روښانه کړئ. – نقشه شمسي منظومه ښیي – د نقشې په باره کې له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – د شمسي منظومې نوی لوست، سحابي نظریه د چامبرلین او مالتون، د وریځو او غباري وریځو په اړوند نظر څرګند کړئ. – ز ده کوونکي د ټولګي د ننه فعالیت له پاره په ډلو کې تنظیم کړئ. – له زده‌کوونکو پوښتنه وکړئ – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت دنده روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا کولوته غوږ نیسي – د لوست تشریح کولوته غوږ نیسي – نقشې ته ګوري او لولي يې. – د ښوونکي خبرو ته پاملرنه کوي. – په ډلو کې د ټولګي د ننه فعالیت کوي، په خپلو کې مشوره کوي او د خپل بحث نتیجه د ټولګي مخې ته وايي – پوښتنې ته ځواب وايي – د لوست د ارزونې په اړوند پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – ز ده کوونکي له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– شمسي منظومه ډېر اوږ د لرغونتوب لري، پوهان په دې عقېده دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې ده، هغه وخت چې د غاز ګرد او غبار زیاتې برخې سره ګډې شوې، د جاذبې په اثر سره یو ځای شوې، دغه د ګاز غبار او ګرد پراخه برخه کلکه شوه، منځنۍ برخه يې داغ شوه، په پای کې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري ترې جوړ شول.

۲– شمسي منظومه په شمسي نظام پورې اړوند سیارو او اجرا موله ټولګي څخه عبارت ده. نهه اصلي سیارې پکې دي لکه: عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، پلوتو او د ستورو غټ او واړه اسماني اجرام دی چې د مریخ او مشتري ترمنځ دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

شمسي منظومه ډېره اوږ ده لرغو نتیا لري، پوهان په دې باور دي چې شمسي منظومه پنځه ملیارده کاله پخوا جوړه شوې، کله چې ډېر ګرد او غبار سره یو ځای شو، د جاذبې پواسطه سره غونډ شول، دغه د غاز او غبار ټوټه سره کلکه شوه او په منځنۍ برخه کې ترې سکروټه جوړه شوه چې په پایله کې ترې لمر او د شمسي منظومې ټول ستوري جوړ شول، د شمسي منظومې د جوړښت او پیدایښت په باره کې پوهانو او عالمانو بېلې بېلې نظریې وړاندې کړي دي.

په شمسي نظام کې بې شمیره لکۍ لرونکي ستوري او میتا اوریتونه شتون لري، چې له هغو څخه یې ځینې د شهاب ساقب په نوم پیژنو، د ستورو د لوي کمر بند سر بیره واړه ستوري شتون لري چې په منظم ډول د لمر شاوخوا را څرخي، کله چې له دې ستورو څخه یو له خپل مدار څخه ووزي، د آسماني ډبرو په نوم نا معلومو خواوته حرکت کوي، کله کله هم دا آسماني ډبرې ځمکې ته راځي او پر ځمکه لګیږي، چې لویې کندې رامنځ ته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۰ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د شمسی منظومې د لمريز نظام سيارې	
۲– د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د شمسي منظومې له سيارو سره به زده‌کوونکي اشنا شي. ځانګړې موخې: – د شمسي نظام د سيارو په باره کې به معلومات پيدا کړي – د شمسي منظومې د سيارو نومونه به ووېلاي شي – د شمسي منظومې او ټولو سيارو په اړه به پوه شي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، د ښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي ياداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړني فعاليتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه او له تېر لوست سره د نوي لوست د اړيکو ټينګول. – هڅوونکي پوښتنه – د لوست د پيل د انګيزې پوښتنه؟ – ايا د لمريز نظام د سيارو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د نوي لوست مهمې برخې پر تخته ولیکئ - ستونزمن لغتونه او اصطلاحگانې معنا کړئ. - د شمسي منظومې د ستورو محتوا څرگنده کړئ. - نقشه د شمسي منظومې ستوري ښیئ - له زده کوونکو سره د نقشې په اړه خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ټولگي کې د فعالیت د تر سره کولو په خاطر په ډلو وویشئ. - له زده‌کوونکو د ارزونې په اړوند پوښتنه وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ له ټولگي څخه د وتلي فعالیت سپارښتنه وکړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته گوري. - نوي لوست په پټه خوله لولي. - تختې ته گوري. - د لغتونو او اصطلاحگانو معنا ته غوږ نیسي. - د لوست څرگندولوته غوږ نیسي - نقشې ته گوري او لولي یې - د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي. - زده‌کوونکي په ډلو کې د ټولگي د ننه فعالیت تر سره کوي، په خپلو کې مشوره کوي د خپل بحث پایلې د استازو پواسطه د ټولگي په مخکې وړاندې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولگي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتري، زحل، اورانوس، نیپتون، او پلوتو.

۲- مشتري

۳- پلوتو

۴- د زحل سیاره د لمریز نظام، له ډېر خارق العاده سیارو څخه ده، د زحل سیاره داسې حلقې لري چې له زرونو کوچنیو حلقو څخه جوړې شوي دي. د زحل حلقې له بې شمېره آسماني، اجرامو او غبارونو څخه جوړې شوې دي، په داسې حال کې چې اورانوس حلقه نه لري اوکه د تلسکوب پواسطه یې وگورو پکې داسې سیارې دي چې رنگ یې د هایدروجن او میتان د غاز غوندې رامنځ ته شوی دی.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د شمسي منظومې ستوري په مجموع کې د لمریز نظام سیستم جوړوي، له (۹) سیارو څخه عبارت دي چې د لمر په شاوخوا کې په بېلو بېلو واټنونو په بیضووي او مستوي مدارونو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي چې په دې کتاب کې د ټولو لوستونو په باره کې پوره معلومات ورکړل شوي دي.

حجم د سیارو جسامت او مساحت یو له بل څخه توپیر لري، هغه درې سیارې چې لمر ته نژدې دي، د گرمو او تودو سیارو په نوم یادیږي، ځینې له دې سیارو څخه پر ځان چاپیره اضافي کمر بندونه هم لري مثلا د زحل او مشتري سیارې چې تر اوسه یې خاورین قشرنه دی رامنځ ته شوی، جوړښت یې د تکامل په حال کې دی. نیپتون او پلوتو د شمسي نظام له ډیرو لرو سیارو څخه دي، چې ډیر ساړه او همیشني یخ لري. له دې سیارو هریو د بیضوي په د بیلا بیلو مستوي گانو کې خپل انتقالي حرکت تر سره کوي. له دې سیارو څخه یې ځینې بیلا بیلې سپوږمکۍ لري. چې ځمکه یو سپوږمۍ لري، میاشت یوازینۍ مشهوره سپوږمۍ شمیرل کیږي. له دې سیارو څخه یې ځینې ډیرې سپوږمۍ لري، چې لوی او واړه کمر بندونه یې له ځانه چاپیره جوړ کړیدي.

باید یادونه وکړو چې لمریزه منظومه د شېدو د لارې د کهکشان له مرکز څخه ۲۶ زره نورې کاله واټن لري. په دې ترتیب د شېدو د لارې په کهکشان کې د زرگونو او ملیونو شمسي نظامونو د شتوالي اټکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱− د لوست موضوع	د ځمکې جوړښت	
۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي − عمومي موخې: − د ځمکې د جوړښت په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: − د ځمکې په جوړښت به پوه شي. − د ځمکې د طبقې رسم به وکړای شي. − د ځمکې د بهرني قشر او دهغه د طبقو په اړه به پوه شي. − د ځمکې د هستې او د ځمکې د اندازې او حجم په باره کې به معلومات پیدا کړي او نوروته به یې وړاندې کړي. − د اوبو او وچې ټوټې به وپیژني.	
۳− د تدریس میتود	تشریح کول، د ځمکې د داخلي او خارجي طبقو په نقشې کارکول، ډله ییز کار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه.	
۴− د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه او عکسونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګاني او انټرنټ.	
۵− د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی کار، د تېر لوست ارزونه او د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هڅوونکي پوښتنه: − د ځمکې د جوړښت په هکله څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست مهمې برخې ولیکئ. – ستونزمن لغتونه اواصطلاحګانې حل او معنا کړئ. – په تخته د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – د ځمکې د جوړښت محتوا تشریح کړئ. – په نقشه کې د ځمکې د ننه طبقې وښيئ. – ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه د هرې ډلې کار وروښيئ. – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ. – د نوي لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی کار وروښيئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي – د لوست څرګندولوته غوږ نیسي – په نقشه کې د ځمکې طبقو ته ګوري لولي يې او تشریح ته غوږ نیسي – د ښوونکي خبروته پاملرنه کوي او په نقشې کې د ځمکې طبقوته پاملرنه کوي. – په ډلو کې کار کوي د خپلې ډلې کار د خپل استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورروته وړاندې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وايي – د نوي لوست لنډيزته غوږ نیسي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د ځمکې طبقې له لیتوسفیر، ځمکې باندیني مخ (قشر)، (د سیال، سیما)، مګما، د ځمکې هستې له داخلي او خارجي هستې څخه عبارت دی.

۲– هغه ټول.

۳– د سیال د طبقې مرکبونه، زیاتره د سیلوسیم او المونیم له توکو څخه جوړ شوي او سیما په طبقې باندې دي، خو دسیما طبقه د ځمکې د قشر دویم Mil. Sec څخه دی چې د سیلوسیم او میګنیزیم له مرکبونو څخه جوړه شوې ده.

په دې ساحه کې دزلزلې د څپو سرعت حساب شوی دی، د سیال د طبقې ډېرې د ګرانیت ډبرې دي، چې له فلد سپار او مایکا ډوله منرالونو څخه جوړې شوي دي او د فلدسپار د منرال مقاومت د جوي او هایدریشن عوارضو په مقابل کې ډېر کم دی، ډېر ژر تجزیه او حل کیږي. خو د سیما طبقه تیاره او تور رنګې ده او د بزالت له ډول څخه ده چې د اورشیندونکو توکو دوتو پر وخت کې لاوا ډبرې کلکې ټوټې رامنځ ته کوي.

۴– د مګما طبقه د اوسپنې مګنیزیم او سیلیکیت له توکو څخه جوړه شوې ده، منرالونه او د دغو عنصرو ترکیب کلکې ډبرې رامنځته کوي، خو د ځمکې هسته له دوو بېلو بېلو طبقو څخه د داخلي هستې او خارجي هستې په نوم چې د فزیکې څرنګوالي او دکیمیاوي خواصو د ترکیب له پلوه يې هره یوه بېله بېله ده، مقناطیسي ځانګړنه لري.

۵– ځمکه د لویوالي له پلوه پنځمه سیاره شمیرل شوې، د ځمکې حجم یو تریلیون او درې اتیا میلیارده او درې سوه اوشل میلیونه کیلو متره مکعبه دی.

۶– په سلو کې ۷۱٪ يې اوبه، ۲۹٪ يې وچه ده

۷– وچې ټوټې يې د اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا او انترکتیکا له وچو له اوبو ټوټې يې له شمالي کنګل، سویلي کنګل، آرام سمندر، اطلس او د هند له سمندرونو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه کرې ته ډېره نژدې بڼه لري، غرونو او درو دغې کروي بڼې ته لږ بدلون ورکړی، دغه کره په قطبونو کې لږه را ننوتلې او د استوا په برخه کې وتلې ده، له دې امله ځمکه دجیود بڼه لري، د ځمکې قطبي قطر له استوايي څخه (۴۰) کیلومتره لږ دی. د ځمکې کره له بیلو بیلو طبقو څخه جوړه شوې ده، لکه لیتوسفیر، د ځمکې قشر، دسیال طبقه، د سیما طبقه، د منتل طبقه، مگما، د ځمکې هسته، (داخلې او خارجې هسته).

د ځمکې داخلي تودوخه له ۳۰۰۰ سانتي گراد درجو څخه زیاته ده، چې دا هسته له کروم او اوسپنې څخه رامنځ ته شوي او د ځمکې ډیره درنه برخه جوړوي، د ملیونونو اتموسفیرونو تر فشار لاندې یو له سره گډ شوي دي، که چیرې کله د اتشفشانونو له خواو او سوریو څخه اتشفشان د ځمکې سطحې ته لار پیدا کوي لاوا مواد د ځمکې له داخلي او بهرنۍ سطحې څخه او د هغې طبقې له پاسه سیال او سیما ځای نیسي، چې وچې ټوټې او بحرونه جوړوي، د ارتفاع یا لوړوالي توپیر د ځمکې په قشر کې ډیر زیات دی، ډیره لوړه څوکه د ځمکې پر مخ د ایورست څوکه ده چې ۸۸۴۸ متره لوړوالي لري، په داسي حال چې د ځمکې ډیره ژوره برخه د چین په شرقې خوا د بحر الکاهل په سمندر کې د ماریانا گودال دی، چې ۱۱۰۳۲ متره د چین په سهیل کې موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۲ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د نړۍ مشهور سيندونه	
۲– د زده کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – ز ده کوونکي به د نړۍ د مشهورو سيندونو به په اړه معلومات پيدا کړي. ځانګړې موخې: – د نړۍ د مشهورو سيندونه به په نقشه کې وښايي. – د نړۍ د مشهورو سيندونو نومونه به واخلي. – د بريښنا د انرژۍ د توليد او د کرنې له پلوه به د سيندونو له ګټو مينه پيدا کړي.	
۳– د تدريس ميتود	شرحه کول، د نړۍ په طبيعي نقشې کار، ډله ييزکار، خبرې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، د ټولګي د ننه فعاليت او د عملي کار ارزونه	وخت په دقيقو
	هڅوونکي پوښتنه: – د مشهورو سيندونو په باره کې معلومات لرئ؟	۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د پټې خولې لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د نوي لوست مهمې برخې په تختې ولیکئ. – ستونزمن لغتونه او اصطلاحګانې معنا او اصلاح کړئ. – د نړۍ د مشهورو سیندونو محتوی توضیح کړئ. – په نقشه کې د نړۍ مشهور سیندونه وروښیئ – د نړۍ د مشهور سیندونو په اړه زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او په ټولګي کې د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي بهر فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري. – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسئ – د لوست توضیح ته غوږ نیسي – په نقشه کې د نړۍ مشهور سیندونه ګوري او هغه مطالعه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د خپل استازې پواسطه د ښوونکي له نظر سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهمې نقطې او پوښتنې طرحه کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي او ځانونه پوهوي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د نړۍ ډیر مشهور سیندونه له نیل دریاب، آمازون، دانیوب، سند، می سي سي پي، آمو، (جیحون)، سیر دریا، (سیحون)، هوانګهو، اورال، دجله او فرات، اوب، لینا، راین، والګا، لورا، دنیپر، دینستر، تاژ، او ستولا، ګوار دیانا، پو، رون، کانګو، نایجریا، کلورادو، مادیرا، پارانا، دارلینګ، جورجیا، دیامنتینا، تاسون، ویکتوریا او مورای څخه عبارت دي.

۲– د نیل دریاب د افریقا له ډیرو اوږدو دریابونو څخه دی چې د افریقې له ختیځو غرونو او د ویکتوریا د جهیل له شمال څخه یې سر چینه اخیستې، د سوډان او مصر هېوادونو له منځ څخه تیریږي، د (۶۶۵۰) کیلو مترو په شاوخوا له لارې وهلو څخه وروسته د مدیترانې په بحیره کې تویږي، په اتیوپي کې د اوړي د تیزو بارانونو پواسطه د نیل دریاب دومره ډیریږي، چې له څنډو څخه یې اوړي، دغه دریاب کرنیزه، اقتصادي او ترانسپورتي مهم ارزښت لري، دوه لوی مرستیالان لري چې په سپین نیل او په آبي نیل مشهور دی.

۳– د مي سي سي پي دریاب د شمالي امریکا د اوبو ډیره لویه او مهمه شبکه بلل کیږي، دغه دریاب خپل ډیر مهم مرستیال یعنې میسوري سره (۶۴۲۰) کیلومترو په اوږ والي له شمال څخه سویل خواته بهیږي، د مي سي پي نوم بومي منشا ده او د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب په حوزه کې د طبیعې نا برابرو شرایطو په علت له ډیر پیچلي تګلاري په پای کې د مکزیک خلیج ته تویږي.

۴– د دارلینګ دریاب د استرالیا له ډیرو لویو دریابونو څخه دی چې اقتصادي اهمیت لري او له اوبو څخه یې دکرنیزو ځمکو په خړوبو لوکې کار اخېستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د نړۍ د مشهورو دریابونو نومونه په لوست او پوښتنو کې راغلي، اوس د هغو دریابونو په هکله لنډ معلومات وړاندې کوو:

۱- د یانګ تسه دریاب: یانګ تسه د اسیا له ټولو زیات اوږد او د نړۍ په دریابونو کې د اوږدوالي له پلوه دریم دریاب دی چې اوږدوالي یې(۶۳۰۰) کیلو مترو ته رسیږي، د تبت او چین ترمنځ بهیږي، سر چینه یې د بحر له سطحې له (۵۵۰۰) مترو څخه لوړه، د تبت په لوړوکې ده. دغه دریاب د خپلې تګلاري په اوږدو کې له ژورو اوکږو وږو درو څخه تیریږي، چې کرنیز، اقتصادي او ترانسپورتي ارزښت لري.

۲- د سیند دریاب: د سیند دریاب د اسیا له ډیرو سترو او مشهورو دریابونو څخه دی، له دغه دریاب څخه همالیه د زراعتي ځمکو په خړوبولو او د سوداګریزو توکو د وړلو راوړو په منظور کار اخېستل کیږي، دغه دریاب پنځه مرستیالان لري چې له جهلم، چناب، راوي، ستلج او بنیر څخه عبارت دي، چې د پنجاب په سیمه کې سره یو ځای کیږي او د سیند دریاب په نامه یادیږي، البته دغه دریاب د اندوس او اباسین په نومونو هم یاد شوی او د سویل او سویل لویدیځ خط ته رهي دی، طول یې (۳۱۸۰) کیلومتره دی او د هند بحرته تویږي، د کابل سیندیې هم له مرستیالانو څخه دی.

۳- د دانیوب دریاب: دا دریاب د اروپا له مشهورو دریابونو څخه دی چې له څو هېوادونو تیریږي، طول یې (۲۸۶۰)کیلومتره دی، په المان کې د تور ځنګل له غرونو څخه سر چینه اخلي، د المان، اتریش، طبرستان او د پخوانۍ یوګوسلاویې له یوې برخې، هنګري، بلغاریا، رومانیا او سلواکیا څخه چې تیر شي، تورې بحیرې ته لویږي، سیاسي، اقتصادي او کرنیز ارزښت لري.

۴- دمي سي سي پي دریاب: د شمالي امریکا د اوبو لویه او غټه شبکه د می سي سي پي دریاب دی، دغه دریاب له ډیر مهم مرستیال میسوري سره د ۶۴۲۰ کیلو مترو په اوږدوالي له شمال څخه سویل خواته بهیږي د مي سي پي د نوم معنا بومي منشا ده چې د اوبو د پلار معنا لري، د دغه دریاب رژیم دهغه د یوې حوزې د طبیعي نا برابرو شرایطو په علت ډیر پیچلی دی او په پای کې د مکزیک خلیج ته تویږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې د وچو ټوټو لوړې ژورې	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – ز ده کوونکي به د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په اړه معلومات پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د ځمکې د وچو ټوټو او ژورو په باره کې به معلومات پیدا او نورو ته وړاندې کړي. – د ځمکې د مخ په نقشې کې به رسم کړي. – د ځمکې د مخ له لوړو او ژورو سره به د کرنې له پلوه مینه پیداکړي.	
۳– د تدریس میتود	شرحه، د نړۍ په طبیعي نقشې باندې کار، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، پر لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، دتېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. هڅوونکې پوښتنه – د ځمکې د وچې ټوټې د لوړو او ژورو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– د تختې پر مخ د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د نوي لوست په پټه خوله لوستلو سپارښتنه وکړئ. – پر تختې د نوي لوست د مهمو برخو لیکلو لارښوونه وکړئ. – د نوي لوست لغتونه او اصطلاحکانې معنا او اصلاح کړئ. – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو محتوا توضیح کړئ. – په طبیعي نقشه کې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ورته وښیئ – د ځمکې د وچو ټوټو د لوړو او ژورو په هکله له زده‌کوونکو سره خبرې وکړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلي فعالیت توضیح کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – تختې ته ګوري – د لغتونو او اصطلاحګانو معنا ته غوږ نیسي – د لوست توضیح ته غوږ نیسي – په طبیعي نقشه کې د ځمکې د وچو ټوټو لوړې او ژورې ګوري او لولي – د ښوونکي خبروته ته پاملرنه کوي. – د ټولګي د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندي کوي. – د مهمو نقطو په اړوند پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لنډیز برخې ته ځیرېږي او ځانونه ورباندې پوهوي – د ټولګي د ننه فعالیتونه لیکي	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– د لوړو او ژورو طبیعې پدیدو، لکه: غرو، غونډیو، درو، جلګو، دښتو، سراګانو، غونځې شوو او فلاتونو ته ویل کیږي، ځمکې پر مخ زموږ په ژوند کې لوړې ژورې ډېر ستر لوري لري، ځکه چې دریابونه په واورو له پټو غرونو څخه سرچینه اخلي

۲– آلپونه د سینوزویک د لومړیو کهزاییي حرکتونو Organic زیږنده ده، دغه سیستم د دوو بیلو بیلو ډلو څخه دي چې لومړی یې د بحر الکاهل د شاوخوا غرونو لړۍ ده او تر اوسه هم د دې حوزې په ځینو سیمو کې اورشیندونکي فعالیتونه او د زلزلې پر له پسې ټکانونه شته، همدغه حلقه ده چې په Fire Ring اوري حلقي یادیږي، دویمه ډله د آلپ او د همالیه غرونو لړۍ ده چې د لرې خیتځ تر جزیرو او نیوزیلنډ پورې اوږده ده. په همدې توګه د شمالي امریکا دراکې او اندیز په غرونو او په جنوب کې د آلپ د سیستم تر سر لیک لاندې دي چې د امریکې له شمال څخه سویل خواته غځېدلي او ښاخونه یې وروسته له هغه چې له چیلي او ارجنټاین څخه تیریږي. له انتارکتیکا سره یوځای کیږي

۳– ماته سیمه د ځمکې د سطحې هغه ماته سیمه ده چې یو څه په وچو ټوټو او یا د بحرونو او غرونو د لړۍ ځمکې د بحر د اوبو لاندې دي، د وچو ټوټو په سطحه کې د ځمکې د قشر مستوي ماتیدنې د ویکتوریا، نیاسا، تانګانیکا د جهیلونو، د احمر بحیرې، د عقبه خلیج او بحرالمیت اوږ دوکې لیدل کیږي، همدارنګه د اتلانتیک تر اوبو لاندې د هند په بحر او د اسیا د ختیځو غاړو ترڅنګ سیمو کې ډېرې ماتیدنې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ځمکې د وچو ټوټو موجودې لوړې ژورې په جیولوژیکي بیلو بیلو دورو کې منځ ته راغلې دي چې په لاندې ډول دي وچې د میزوزوییک موده کې پراخه سیمه نیولې وه، بحرونو په تدریجې ډول د لویو غرونو د لړیو جوړښت رامنځته کړی دی، د دې دورې په پای کې هغه ځایونه چې د بحر د اوبو پواسطه لاندې شوي وي، د لویو غرونو د لړۍ د جوړښت سیمه یې رامنځ ته کړې وه، د بېلګې په توګه د آلپ او همالیا د غرو لړۍ، په شمالي امریکا کې د راکې او اپالاش غرونه تریا سیک په دوره کې د ځمکې په سطحه کې د بیلو بیلو غرونو لړۍ او ماتېدنې رامنځ ته کړې، لکه د امریکې د متحده ایالتونوپه خیتځ کې د ابالاش غرونو د آسیا او اروپا په منځ کې د اورال غرونو لړۍ او سکندیناویا شاملې دې، چې د تیستس بحریې له ځانګړنو څخه شمیرل کیږي. په سویلي امریکا کې د اندیز غرونو دکامچتکا ناحیې او د جاپان په شمول د آسیا شمال خیتځ سواحل د تیتس په اوبو کې دي. د اسیا او اروپا په براعظمونو کې د تیتس د بحر پراخې ساحې هم پراخه سیمه نیوله چې د مرکزي اروپا په شمول د مدیترانې ټوله حوزه یې نیولې وه، دورې کوچنۍ اسیا اوږدو کې د فارس خلیج د ایران ټوله رقبه د هند او چین د ټولو ناحیو په شمول د افغانستان ټول خلک او دلرې ختیځ جزیرو د تتیس د بحر سیمه جوړو له. د دغې دورې ټاکلې رسوبونه له سور رنګه آهکی طبقو څخه عبارت دي چې نن ورځ په دغه ټولې ناحیې کې د سور رنګه مرمر ډبرو په بڼه پیدا شوي، د دغه ډول ساختمان غوره بیلګه د جبل الطارق ښکلي مناظر جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۴ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د سپوږمۍ او د هغې له عمومي ځانګړنې سره اشنایي، د سپوږمۍ، حجم، فاصله نسبت ځمکې ته او نورې ځانکړنې) به تر لاسه کړي ځانګړې موخې: - سپوږمۍ او د هغې عمومي ځانګړتیا وي به وپيژني - د سپوږمۍ (د ځمکې د قمر) او د هغې له مخلتفو مراحلو سره به مینه پیدا کړي. - سپوږمۍ به په پوره ډول معرفي کړای شي او نوروته به يې هم معلومات ورکړای شي.	
۳- د تدریس میتود	توضیحي او ډله ییز کار، مباحثه، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي اوسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه، عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنترول له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د تیر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول دي	وخت په دقیقو
	- هڅوونکي پوښتنه: - ایا د سپوږمۍ په هکله څه پوهیږئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې دلوستلو سپارښتنه وکړئ. – سپوږمۍ او د هغې د عموي ځانګړنو په اړه پوښتنه وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. – د نقشې له مخې د سپوږمۍ، ستورو او د هغو عمومي ځانګړتياوې توضيح کړئ – د ځمکې په نسبت، د قمر پنلهوالي او نورو توپيرونو په اړه خبرې وکړئ – د ستورو په باب د زده‌کوونکو د ستونزو او پوښتنو حلول – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعاليت څرګند کړئ	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي – د سپوږمۍ او د هغې د ځانګړنو په اړه نظر ښکاره کوي. – د لوست غوره او مهم ټکي ليکي – نقشې ته پاملرنه کړي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – د ټولګي د ننه فعاليت کې کارنده ونډه اخلي – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي – د لوست لنډيزته ځيرېږي او ځانونه ور باندې پوهوي – له ټولګي څخه وتلي فعاليتونه ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– سپوږمۍ د ځمکې قمر دی، په شلمه پيړۍ کې امريکايي فضايي بيړۍ د سپوږمۍ پر مخ کښېنا ستې هرې بيړۍ کې درې تنه ناستوو چې دوه تنه يې سپوږمۍ ته ورکښته شول او دريم يې د بيړۍ د لارښوونې مسووليت د سپوږمۍ د شاوخوا په مدار کې درلود.

۲– د امريکا د متحدو ايالتونو دوه هوانوردان هر يو نيل آرم سترانګ او ادوين الدرين (۱۹۶۹) م کال د جولای په ۲۱ نيټه د سپوږمۍ په مدار کې وو، ادوين الدرين د سپوږمۍ په مخ پلی شو او په ګرځېدويي پيل وکړ، د سپوږمۍ توکي او ډبرې يې راټولې کړې او ځمکې ته يې راوليږې.

۳– سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا چورلي له پخوا څخه قمري جنترۍ د هغې د انتقالي ګرځېدو له مخې جوړيږي، سپوږمۍ يا د ځمکې قمر يوازنی جسم دی چې له نورو ځمکې ته نژدې دی او د ځمکې په شاوخوا خپل انتقالي حرکت په ۲۹ ورځو او ۱۲ ساعتو کې تر سره کوي، له ځمکې سره يوځای د لمر په شاوخوا څرخي، سپوږمۍ د ټولو ستورو له قمرونو څخه زياته د لمر روښاني اخلي، هغه ځمکې ته لېږ دوي، د سپوږمۍ وضعي حرکت په ۲۷، ۳۳ ورځو کې تر سره کيږي. په ۱۶۰۹ ميلادی کال کې ګاليله وکتل چې د سپوږمۍ په مخ کې د غرونوزياتې لړۍ او کندې ليدل کيږي او د سپوږمۍ د راښکون جاذبې قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده. د هوا د کمښت له امله بنفش وړانګه د سپوږمۍ په مخ ډېر اغيزه کوي او هر کله چې څوک په سپوږمۍ کې ودريږي، د کايناتو فضا ورته تياره ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

سپوږمۍ چې د ځمکې قمر دی او لمر غونډې د (۴، ۵) بیلیون کالو په شاوخوا کې پخوا د ځمکې د کرې غونډې منځ ته راغلې، په هغه وخت کې د وریځې غاز او بړاس ډېره لویه برخه له لومړۍ منظومې بیله شوه او د ګرځېدنې د ځواک په اثرېې په کلکېدو پیل وکړ او په پای کې یې په تودېدو پیل وکړ، دغه برخه کلکه شوه، څو چې د سپوږمۍ اوسنۍ شکل او اندازې ته ورسیده. د سپوږمۍ د سطحې د تودوخي زیاتوالی او ورو ګرځېدنه د دې سبب شوه، چې سپک غازونه یې له سطحې تښتي.د سپوږمۍ کره وچه دښته ده چې هوا نه لري، نه اوبه، نه واښه او نه حیواني ژوند پرته له اتموسفیر څخه اوازونه نه لیږ دیږي، نو خبرې کول پکې شونې نه دي، په سپوږمۍ کې هوا نشته او د ژوند د فعالیت ساحه پکې برابره نه ده دا چې سپوږمۍ د کومو علتونو او شرایطو له مخې اتموسفیر نلري، د جاذبې د قوې او د هغې د راښکون په کموالي او کمزورۍ پورې اړه لري، د سپوږمۍ د راښکون (جاذبې) قوه شپږ ځله له ځمکې څخه کمه ده.

د سپوږمۍ عمومي ځانګړتیا وې دا ډول را لنډ ولې شو:

- د ځمکې او سپوږمۍ ترمنځ واټن (۳۸۲۱۸۰) کیلو متره دي.
- د ځمکې دکرې ټول وزن د سپوږمۍ په پرتله ۸۱ ځلې ډیر دی.
- د سپوږمۍ قطر ۳۴۷۶ کیلو متره دي.
- د سپوږمۍ ډیره پخوانۍ ډبره ۴.٦ ملیارد کاله عمر لري.
- د سپوږمۍ له شمال څخه تر سهیل پورې یو لوی چاود (شکستګۍ) شتون لري
- د سپوږمۍ پرمخ ډیرې ژورې شته دي.
- د امریکا د متحدو ایالاتونو لومړنۍ هوا باز په ۱۹٦۹ م کال د سپوږمۍ پر مخ کښته شو او د پښو ټاپونه د سپوږمۍ پر مخ پاتې شول، څرنګه چې په سپوږمۍ کې باد نه لګیږي، نو ممکن میلیونونه کاله هم دا د پښو ټاپې هلته پاتې شي
- د سپوږمۍ د جاذبې قوه، د ځمکې په پرتله شپږځلې لږه ده.
- د سپوږمۍ انتقالي حرکت د ځمکې په ګردچاپیره په $\frac{1}{2}$ ۲۹ ورځوکې او وضعي حرکت یې ۲۷.۳۳ ورځوکې په خپله شاوخوا بشپړ وي.
- په سمندرونو کې ډیر لوړ مد هغه وخت منځته راځي چې لمر، سپوږمۍ او ځمکه په یوه لیکه کې واقع شي.

یاداشت: د جغرافیې درسي کتاب د نوي چاپ د۱۸۴ مخ په یوولسمه او دولسمه کرښه کې داسې راغلې دي. د سپوږمۍ ورځ ۲۴ ساعته ده یعني په ۲۴ ساعتونوکې یو وار د ځمکې چار چاپیره ګرځي.

که څه هم څو واره اصلاح شوي، خو په همغه ډول پاتې دي، لطفاً یې په دې ډول سم کړئ: سپوږمۍ خپل وضعي حرکت په ۲۷ ورځو او ۸ دقیقو کې بشپړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	خسوف او کسوف	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د خسوف او کسوف په اړه به معلومات ومومي. ځانګړې موخې: – په خسوف او کسوف به پوه شي. – د خسوف او کسوف توپیربه وکولی شي. – د خسوف او کسوف د رامنځ ته کېدو په اړه به مینه پیدا کړاي شي او نوروته به یې وړاندې کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې، اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، د لوست اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت څارنه او د ښوونکي د یاداشت کتابچه.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	د سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول له ښوونځي څخه وتلی فعالیت، د تېرلوست ارزونه، د تېر او د نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې خسوف او کسوف څه شی دی؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د خسوف او کسوف په اړه پوښتنه وکړئ. – د نقشې له مخې خسوف او کسوف توضیح کړئ. – د خسوف او کسوف په اړه خپلو کې خبرې وکړئ. – پر تختې باندې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه د هغو فعالیت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې پوښتنې مطرح کړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت توضیح کړئ	– د نوي لوست سرلیک ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د خسوف او کسوف په اړه نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د خسوف او کسوف په اړه به معلومات تر لاسه کړي – تختې ته ګوري – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده ونډه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له نظر سره سم په خپل استازې د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – مهم ټکي او پوښتنې مطرح کوي. – د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– کله چې ځمکه د سپوږمۍ او لمر ترمنځ په یوه مستقیمه کرښه راشي، په دې حالت کې که د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولویږي، خسوف یا د میاشتې نیول منځ ته راځي.

۲– کله چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې ترمنځ په یوه مستقیمه کرښه راشي، په دې حالت کې، د ځمکې سورې په سپوږمۍ ولویږي کسوف یا (لمرنیونه) منځ ته راځي.

۳– د څوار لسمې شپې سپوږمۍ ته بدر وایي یعنې په څوارلسمه شپه سپوږمۍ ټوله بشپړ روښانه لیدل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

کسوف له لمر نیولو او خسوف له سپوږمۍ نیولو څخه عبارت دی، کسوف کیدای شي چې یوازې د میاشتې په نوي کېدو کې پیش شي او خسوف یوازې د بدر په وخت، همدارنگه له ځمکې سره یو ځای په ۳٦٥ ورځو او ٦ ساعتو کې د لمر چاپیره په یوه وار گرځېدو کې بشپړیږي.

د لمر د نیولو په موده کې هوا تیاره وي او ستوري لیدل کیږي، مخکې له دې چې لمر بشپړو پوښل شي، له اړخ څخه یې میاشت یا سپوږمۍ خپله روښنایي راپریبا سي.

خسوف او کسوف یوه فزیکي عملیه ده، چې د لمر، سپوږمۍ او ځمکې د کرې تر منځ رامنځ ته کیږي: که څه هم د لمر تندر او سپوږمۍ د تندر په اړوند دو دیزې عقیدې شتون لري، چې زموږ د بحث موضوع نه ده، خو په فزیکي ډول د لمر، سپوږمۍ او ځمکې پر یوه خط را تلل او واقع کیدل، خسوف او کسوف جوړوي. د سپوږمۍ د تندر پر وخت ځمکه د لمر او سپوږمۍ ترمنځ پر یوه خط واقع کیږي، په دې وخت کې د ځمکې سورې پر میاشت لویږي، که چیرې سورې په بشپړه توگه پر سپوږمۍ ولویږي، نو د سپوږمۍ بشپړ تندر رامنځ ته کیږي که چیرې سوری بشپړنه وي: نو نیمه سپوږمۍ تندر نیسي. (ظل وشبه ظل) د سپوږمۍ پر مخ د موږ د بحث موضوع ده. د لمر د تندر پر وخت سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ ځای نیسي، که د تصادف له مخې د سپوږمۍ سورې پر ځمکه ولویږي، د لمر تندر رامنځ ته کیږي، بیا هم د سپوږمۍ د سوري له امله د ځمکې پر مخ یا د لمر بشپړ تندر او یا نیم رامنځ ته کیږي. په دې وخت په بحرونو کې قوي مد او جذر رامنځ ته کیږي، خو کمزوري مدونه د سپوږمۍ او یا د لمر د جاذبې له امله هر وخت پر بحرونو تر سره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۶ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د څمکې د حرکتونو ډولونه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د څمکې د حرکتونو په اړه به معلومات ومومي ځانګړې موخې: – د څمکې د حرکت په ډولونو به پوه شي. – د وضعي او انتقالي حرکت توپیر به وکولی شي – د څمکې د حرکت ډولونو نومونه به واخلي.	
۳– د تدریس میتود	توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنیټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټي خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د ځمکې د حرکت د ډولونو په اړه پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي وليکئ. – د لمريز نظام د نقشې له مخې د ځمکې د حرکتونو توضيح کول. – د ځمکې حرکتونو په هکله په خپلو کې خبرې اترې مطرح کړئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ د هغو د ټولګي فعاليت وټاکئ. – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. – د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ. – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي څخه وتلی فعاليت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د ځمکې حرکت د ډولونو په اړه نظر څرګندوي. – د لوست غوره او مهم ټکي ليکي. – نقشې ته ګوري او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور آوري. – د خسوف او کسوف په اړه له ښوونکي سره خبرې کوي. – د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې په واسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. – مهمو ټکو او ستونزو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې په اړوند پوښتنوته ځوابونه وايي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي چې پوه شي. – له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د ځمکې پنځه ډوله حرکت:

۲– وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې د **۲۳** ساعتو او **۵۶** دقيقو په موده کې د لويديځ له خوا ختيځ خواته په خپل محور څرخې، د ځمکې وضعي حرکت د بشر په ژوند، شرايطو، نباتاتو او همدارنګه د وخت په ټاکنه کې دليدلو وړ اهميت لري.

۳– ځمکه په يو کال **۳۶۵** ورځو او **۶** څلورو ساعتونو کې خپل حرکت په بيضوي مدار د لمر په ګرد چاپيره تر سره کوي، د ځمکې د مدار اوږدوالی **۹۳۱** ميليونو کيلو مترو ته نژدې دی، په مدار باندې د ځمکې د حرکت سرعت په يوه ثانيه کې **۳۰** کيلو متره حساب شوی دي.

مشهور انګريزي هيات برادلي په **۱۷۲۷** م کال کې د ځمکې انتقالي حرکت د ستورو د وړانګو د تمايل له مخې ثبوت کړ ځکه چې د ستورو د وړانګو تمايل د کال په فصلونو کې د ځمکې انتقالي حرکت پر بنسټ کله زياتيږي او کله کميږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

ځمکه پنځه ډوله حرکت لري چې له وضعي، انتقالي، نوساني، د ځمکې حرکت د ويګاه د ستوري خواته او په يوه نا معلوم استقامت د سحابي کهکشان په لور د ځمکې له حرکت څخه عبارت دي.

د ځمکې وضعي حرکت د ځمکې له محوري حرکت څخه عبارت دی چې په ۲۴ ساعتو (د ۲۳ ساعتو او ۵٦ دقيقو) کې د لويديځ له خوا خيتځ ته په خپل محور څرخي.

انتقالي حرکت: هغه څېړنې چې د ساينس او حيات پوهانو په بيلو بيلو پېړيوکې تر سره کړې، ثابته کړې يې ده چې ځمکه په يو کال ۳٦۵ ورځو او ٦ ساعتونو کې خپل حرکت په بيضوي مدار تر سره کوي. ځمکه د نورو جسمونو غوندې د لمر په چاپيره څرخې او د لمريز نظام يوازنۍ سياره ده چې ژوند پکې کيږي او د ټولو ژونديو موجوداتو ژوند پکې برابر شوی دی او د ټولو سيارو په نسبت پکې ډيرې څېړنې تر سره شوي دي، لکه: څنګه چې ټول فضايي اجرام حرکت لري ځمکه نوساني حرکت هم لري چې په موضعي توګه د هغې نوسانات ليدل شوي دي، د جغرافيې پوهان له وضعې او انتقالي حرکت څخه دې حرکت سره علاقه لري، ځکه چې طبيعي او جغرافيې زياتره پېښې او واقعات د ځمکې د وضعي او انتقالي حرکتونو په پايله کې منځ ته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۷ لوست د تدریس لاربنود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱− د لوست موضوع</td><td colspan="2">جغرافیايي ټاکل شوي کمیتونه (طول البلد او عرض البلد)</td></tr>
<tr><td>۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
− عمومي موخې:
− د طول البلد او عرض البلد په اړه به معلومات ومومي.
ځانګړې موخې:
− له طول البلد او عرض البلد سره به اشنايي پیدا کړي.
− د طول البلد او عرض البلد دایرې به رسم کړي.
− د طول البلد او عرض البلد دایرو په اوصافو به پوه شي
− د طول البلد او عرض البلد خطونو په شمیر به پوه شي او ورسره به مینه پیدا کړي.</td></tr>
<tr><td>۳− د تدریس میتود</td><td colspan="2">توضیحي، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴− د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لاربنود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیايي ویډیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنیت.</td></tr>
<tr><td>۵− د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">٦− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td>سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>هڅوونکي پوښتنه:
− د طول البلد او عرض البلد په باره کې معلومات لرئ؟</td><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د طول البلد او عرض البلد په اړه پوښتنې طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې یا د ځمکې د کرې له مخې طول البلد او عرض البلد توضیح کړئ - د طول البلد په باره کې ورسره خبرې وکړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې وکړئ - د نوي لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوي لوست په پټه خوله لولي. - د طول البلد او عرض البلد په اړه نظر څرګندوي. - د لوست غوره او مهمې برخې لیکي - نقشې ته پاملرنه کوي او د خپل ښوونکي څرګندولوته غوږ نیسي - د لوست مهمې برخې لیکي - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه نوروته د استازې پواسطه وړاندې کوي. - مهمې برخې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه وایي - د نوي لوست لنډیز ته ځیر کیږي او ځانونه ور باندې پوهوي - له ټولګي څخه وتلي فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- طول البلد یا نصف النهار له هغو نیمو دایرو څخه دي چې له شمال قطب څخه پیل او تر جنوب قطب پورې اوږدې شوي او د استوا پر خط عمود دي، دګرینویچ خط چې د لندن له ښار څخه تیریږي، د طول البلدونو پیل دی او د ځمکې کره په دوو نیمو ختیځو او نیمه لویدیځو کرو ویشي

۲- عرض البلد له هغو دایرو څخه عبارت دي چې د استوا له خط سره موازي رسم شوي ختیځ او لویدیځ ته غځېدلی د استوا دایره د عرض البلدونو پیل دی، ځمکه یې په دوو نیمه شمالي او جنوبي کره ویشلې ده

۳- د عرض البلد دایرو اوصاف ۱۱ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۴- د طول البلد دایرو اوصاف ۷ درجې دي چې په کتاب کې شرح شوي دي

۵- ج- ۳٦۰ درجې

٦- ب- د ګرینویچ خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

فرضي خطونه چې له شمال قطب څخه پيل او تر سويل پورې رسيږي، د طول البلد د خطو (نصف النهار) په نوم ياديږي، څرنګه چې د دايرې محيط (۳۶۰) درجې دی، نو د طول البلدونو ټول شمير (۳۶۰) درجې وي، د طول البلد خط چې دلندن د ګرينويج له ښار څخه تېريږي، د طول البلدونو پيل دی او صفر درجه قبول شوی دی، چې (۱۸۰) درجې طول البلد يې دلندن د ګرينويج ختيځ خواته موقعيت لري او د ختيځ طول البلدونو (۱۸۰) درجې نورې يې د ګرينويج لويديځ لورته موقعيت لري، د لويديځو طول البلدونو په نوم ياديږي. د طول البد هره درجه په ۶۰ دقيقو او هره دقيقه يې په ۶۰ ثانيو ويشل کيږي، د طول البلد خطونه په يوازې توګه د نړۍ په بيلو بيلو سيمو کې د وخت توپير ښيي. په نقشه کې د طول البلد خطونو تقاطع د ځايونو موقعيت ښيي.

د عرض البلد دايروته موازي دايرې هم وايي ځکه چې دغه ټول خطونه له استوا سره موازي خطونه دي چې په نقشه او کره کې په ښکاره ليدل کيږي. عرض البلد هغو دايروته ويل کيږي چې د استوا له خط سره موازي له ختيځ څخه لويديځ خواته يو له بل سره موازي دي او د طول البلد په دايرو عمود دي. څرنګه چې ځمکه کروي ده، د عرض البلد ديره لويه دايره د استوا خط دی او د عرض البلدونو پيل شميرل کيږي، نو ځکه صفر درجه منل شوی دی. د استوا د شمال عرض البلدونو ته شمالي عرض البلدونه وايي چې د N په توري ښودل شوي دي او د استوا د سويل (جنوب) عرض البلدونه د (S)په توري ښودل شوي، د عرض البلد هره درجه په ۶۰ دقيقو اوهره دقيقه په ۶۰ ثانيو ويشل شوې، چې په نقشو کې د درجې د قيقې او ثانيې په حساب پيژندل شوي دي (۹۰) درجې عرض البلد په شمالي نيمه کره کې او (۹۰) درجې په جنوبي نيمه کره کې شتون لري، د عرض البلد د دايرو د منځ دايرې ته د استوا خط وايي چې د ځمکې کره يې په دوو مساوي برخو ويشلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	اقلیم څه شی دی	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – له اقلیم پیژندنې سره به اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقلیم په اړه به معلومات پیدا کړي – د اقلیم له عناصرو او عواملو سره به مینه پیدا کړي – د لندبل او اورښت ګراف به رسم کړي	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، د ښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلی فعالیت، لیدنه د تېر لوست ارزونه او د تېر او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – د اقلیم او د هغه د عناصرو په اړه څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدريس فعاليتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعاليتونه	وخت په دقيقو
– پر تختې د نوي لوست سرليک وليکئ. – د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – اقليم څه دی، په اړه يې پوښتنه وکړئ. – د نقشې له مخې اقليم تشريح کړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې وليکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وويشئ او په ټولګي کې د هغو فعاليت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې طرحه کړئ – د لوست لنډيز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلې فعاليت څرګند کړئ.	– د نوي لوست سرليک ته ګوري – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقليم په اړه خپل نظر ښکاره کوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري – تختې ته ګوري – د ټولګي د ننه ډله ييز فعاليت کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي په مخکې د استازې پواسطه وړاندې کوي. – مهم ټکي او خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډيز ته پاملرنه کوي. – له ټولګي وتلی فعاليت ليکي.	۳۵ دقيقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱– اقليم د يوې سيمې د جوي پديدو له تمام وسطي حد څخه عبارت دی چې په ټاکلې وخت او ځای کې بيل ببل صفتونه غوره کوي چې د ميلان مفهوم وړاندې کوي (Klima) او لاتين کلمه ده.

۲– د اقليم اړوند عناصر د تودوخې درجې، د هوا فشار، د بادونو بهير، لنده بل او له اورښت څخه عبارت دي.

۳– د اقليم پيژندنې له پلوه تودوخه او د لمر وړانګو د لګېدو زاويه د ځمکې د سطحې د اقليم په تغير کې اساسي رول لري. تودوخې او هغه نور چې له لمر څخه پر ځمکه لګيږي، د انرژۍ او ژوند مولد دی او په هره يوه ثانيه کې ۱۲۶ تريليون ته نژدې قوه ده، د لمر تودوخې د ځمکې په استقامت را رسيږي، د لمر د وړانګو سرعت په ثانيه کې ۳۰۰۰۰۰ کيلو متره ده چې طيفونه يې د بيلو بيلو موجونو په اوږدوالي ځمکې خواته حرکت کوي، په هغو برخو کې چې د لمر وړانګې عمودي لګيږي.د ځمکې پر سطحې په هر سانتي متر مربع باندې په هره ثانيه کې دوه کالوري تودوخه توليدوي.

۴– صيحح او غلطې پوښتنې د کتاب له مخې حل کړئ.

۹– د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقليم له جغرفيايي موضوعګانو څخه روښانه موضوع ده چې د ټولو بشري او کلتوري فعاليتونو محور جوړوي، د نباتاتو وده، د نفوسو ځای پرځای کېدل، د حيواناتو تيتيدل، همدارنګه د ځمکې د مخ ودانۍ په لومړي پړ اوکې له اقليم سره مستقيمې اړيکې لري.

د اقليم پيژندنې د مطالعو له پلوه زياتره د طبيعت د جبر موضوع په منځ کې رديږي. په دې باره کې د طبيعي او اقليمي سيمو چاپيريالونه د ژوند د ډول او له انسانانو سره ځانګړې اړيکې ښيي. له هغه ځايه چې د ځمکې د کرويت په نظر کې نيولو سره د طبيعي فکتورونولويه برخه بدلون مومي، په هماغه ترتيب اقليمي ببلوالی د ځمکې د مخ په بيلو بيلو برخو کې له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته تغيرمنونکی دی، مثلاً ټول هغه حياتي شرايط چې د استوا له سيمې د قطبونو خواته تغير کوي په لومړي پړاوکې د هغه يوازنی عامل اقليم حسابيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۵۹ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

<table>
<tr><th>د مطلبونو سرلیکونه</th><th colspan="2">د مطلبونو شرح</th></tr>
<tr><td>۱− د لوست موضوع</td><td colspan="2">د باد لګېدل</td></tr>
<tr><td>۲− د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.</td><td colspan="2">ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي.
− عمومي موخې:
− د باد د لګېدو په اړه به بشپړه اشنايي پیدا کړي.
ځانګړې موخې:
− د باد د لګیدو لوری به رسم کړي.
− په اقلیم باندې د بادونو په اغیزو به پوه شي
− د باد د بهیرد فشار له مرکزونو سره به پوره خبرتیا او بلدتیا ومومي
− په اوارو او غرنیو سیمو کې به په لنده بل او اوربښت پوه شي او نوروته به یې معلوات ورکړای شي.</td></tr>
<tr><td>۳− د تدریس میتود</td><td colspan="2">توضیحي، او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه</td></tr>
<tr><td>۴− د تدریس اړین توکي</td><td colspan="2">کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ویدیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.</td></tr>
<tr><td>۵− د ارزونې لارې</td><td colspan="2">تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">۶− په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.</td><td rowspan="2">سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول.
− هڅوونکې پوښتنه:
− ایا د بادونو د لګېدو په اړه معلومات لرئ؟</td><td>وخت په دقیقو</td></tr>
<tr><td>۱۰ دقیقې</td></tr>
</table>

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - د پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د بادونو د لګېدلو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د بادونو لېګدل روښانه کړئ - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلې فعالیت څرګند کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله مطالعه کوي. - د بادونو د لګېدو په اړه نظر څرګندوي. - نقشې ته پاملرنه کوي د ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي په لارښوونه د استازې پواسطه د ټولګي په مخکې وړاندې کوي. - د مهمو ټکو پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فهالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:

۱- هغه باد چې په بیلو بیلو مساوي فاصلو کې په لوړ او ټیټ فشار حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک بادونو په نوم یادیږي او تقریباً د ۹۰ درجې زاویې، د هغه د لګېدلو د لوري، د لوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز په لور حرکت کوي.

۲- دویم لامل چې دبادونو د حرکت لوری کنترولوي (Coriolis) له قوې څخه عبارت دی، په نیمه شمالي او سویلي کره کې د ځمکې د وضعې حرکت په اساس بادونه له خپلې اصلي تګلارې څخه ګرځي.

۳- د فشار او مرکزونو له مخې بادونه په دریوو ډلو ویشل کیږي (استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه).

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د بادونو د حرکت لوري د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د ایزو بار خطونو لری والی او نژدیوالی د هغو د لګېدو چټکتیا د لیدو وړ اغیزه لري. د بادونو بهیر په عمومي توګه بادونه د لوړ فشار له مرکزونو څخه د ټیټ فشار مرکزونو ته په حرکت راځي. هر کله چې د ایزو بار خطونه سره نژدې وي، د بادونو لګېدل تیزیږي، بر عکس که د ایزوبار خطونه سره لرې وي، د بادونو چټکتیا لږه احساسیږي، هغه باد چې د لوړ او ټیټ فشار له مرکز څخه په مساوي فاصلو حرکت کوي، په اصطلاح د جیوستروفیک د بادونو په نوم یادیږي او ۹۰ درجې زاویې ته نژدې د هغه د لګېدو لوری دلوړ فشار له مرکز څخه د ټیټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي.

د اتموسفیر په شتون د ځمکې پر سطحه د فشار د مرکزونو په بدلون کې ډول ډول بادونه رامنځ ته کیږي، د فشار له مرکز څخه لوړ تل د ټیټ فشار د مرکز په لوري بادونه الوزي.

د پام وړ ده چې د باد الوتل د لوړ فشار د مرکزونو له لوري د ټیټ فشار په لوري پر یوه مستقیم خط نه تر سره کیږي بلکې ښې او چپې خواته کږیږي. چې د باد دا انحراف او کږیدل د ځمکې د وضعي حرکت له امله رامنځ ته کیږي، یا په بله وینا په شمالي نیمه کره کې د ساعت د عقرب مخالف بادونه په الوتلو پیل کوي.

د باد د الوتلو کچه د فشار د مرکز په ډیر بدلون ټیټوالي او لوړوالي پورې اړه لري، تیز بادونه ډیر وخت ورانی رامنځ ته کوي، د هریکن او تیفون بادونه یې ښه او څرګنده بیلګه کیدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۰ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د اقليم اغيزمن لاملونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د اقليم د اغيزو او لاملونو په اړه به بشپړه اشنايي پيدا کول. ځانګړې موخې: - د اقليم اغيزمن لاملونه به وپيژني. - د اقليم اساسي عناصر به يو له بل څخه بيل کړای شي. - په هغو اقليمي فکتورونو به پوه شي او ورسره به مينه پيدا کړي.	
۳- د تدريس ميتود	څرګندونې او ډله ييزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويديويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحريري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيمول، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د تير او نوي لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول - هڅوونکې پوښتنه: - د اقليم د اغيزمنو لاملونو په اړه څه پوهيږئ؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو د ځانګړنې په اړوند پوښتنې وکړئ. – پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. – دنقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالت وټاکئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	– د نوي لوست سرلیک ته ګوري. – نوی لوست په پټه خوله لولي. – د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. – تختې ته ګوري. – نقشې ته پام اړول او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري. – د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د ښوونکي له لارښوونې سره د استازې پواسطه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د مهمو ټکو په اړوند خپلې پوښتنې کوي. – د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وایي – د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸– **د لوست د متن پوښتنو ته ځواب:**

۱– اقلیمي څلور فکتورونه عبارت دي له تودوخې، اورښت، لنده بل، د هوا فشار او د بادونو لګېدل دي.

– د لوست پوښتنې د کتاب له متن سره برابرې نه دي.

۱– د ګلخانه یي ګازونو زیاتیدل په نړۍ کې د اوزون د پوړ زیانمن کیدلو سبب شوي دی.

– د لمر وړانګې د ځمکې پر مخ په بیلا بیلو زاویو باندې لګیږي. (ص)

– په غرنیو لوړو برخو کې د هرو سلو مترو پوړ والې سره تودوخه لوړیږي. (غ)

– په افغانستان کې د سایبریا سړې څپې او د هند د سمندر موسیمي تو دې څپې د اقلیم د وچوالي لامل کیږي. (غ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د اقليم پيژندنې پوهانو د اقليم اغېزمن لاملونه په ترتيب سره داسې تر مطالعې لاندې نيولي دي

الف- د اقليم بنسټيز عنصرونه

ب- د اقليم اغېزمن لاملونه

د اقليم د بنسټيزو عنصرونو په مرسته د يوې سيمې اقليمي ځانګړنې په ښه ډول پيژندل کيږي، له دې امله د اقليم په بدلونونو کې لاندې څلور فکتورونه د يوې سيمې په آب و هوا باندې مستقيمه اغېزه لري، دغه فکتورونه عبارت دي له:

۱- د کال اومياشتې د شپې او ورځې د تودوخې درجه.

۲- د کال او مياشتې په اوږدو کې رطوبت او اورښت.

۳- په نړيوال او سيمه ييز ډول د لوړو او ټيټو فشارونو د مرکزونو جوړښت.

۴- په وچه او لنده باندې د بادونو لګېدل او د هغو ډولونه. دلته دغه څلورو اقليمي عنصروته يوازې د نورو مهمو او اغېزمنو لاملونو له مخې پاملرنه کوو چې عبارت دي

له:

۱- د لمر د وړانګو د لګېدو زاويه

۲- د عرض البلد درجه

۳- د ځمکې لوړې او جوړښتونه

۴- له بحر څخه لريوالی او نژدېوالی

۵- د بحري جريانونو نوعيت

٦- سيمه ييز بادونه

۷- د تودو او سړو جبهو څرنګوالی

۸- د ګلخانه يي ګازونو پراختيا

۹- د اوزون د طبقې زيانمن کيدل

۱۰- د اورشيندونکو فعاليتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۱ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اقلیم ډولونه	
۲– د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	زده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اقلیم له ډولونو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اقلیم په ډولونو به پوه شي – د اقلیمي سیمو نومونه به واخیستلی شي – په نقشه کې به په بیلو بیلو سیمو کې د اقلیم ډولونه ونښودلی شي او نوروته به یې روښانه کړای شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني، خبرې اترې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویډیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنټرول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیدل، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زوړ لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا د اقلیم د ډولونو په اړه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ. د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په اړوند پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي څخه وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته پام اړوي او د خپل ښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې نورو زده‌کوونکو ته وړاندې کوي. - د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي څخه وتلی فعالیت لیکي	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- (ب) ځواب سم دی $\frac{1}{2}$۲۳ درجې او $\frac{1}{2}$۶۶ درجې

۲- (ب) ځواب سم دی له ختیځ څخه د لویدځ خواته

۳- معتدله اقلیم د ۳۵- او ۵۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو کې د ی، له تروپیک او قطبي دواړو خواو څخه اغیزمن کیږي.

۴- د منځنیو عرض البلدونو معتدله اقلیم په پنځو برخو ویشل شوی دی.

- د استوایي لاندې مرطوب اقلیم
- وچ او د لویدیځو سواحلو اقلیم
- له وچ اوړي سره د مدیترانې یا استوایي سیمې اقلیم
- دښتې او دستپ سیمې معتدله اقلیم
- د معتدله سیمې مرطوب او وچ اقلیم

۵- په دوو شمالي او جنوبي نیمو کرو کې د استوایي لاندې د ۲۵- ۳۰ درجو ترمنځ عرض البلدونو اقلیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اقليم زيات ډولونه لري چې د حاره يا ګرمې سيمې اقليم، د معتدلې سيمې اقليم د منځنيو عرض البلدونو د استوا لاندې مرطوب اقليم، د لويديځو سواحلو اقليم، مديترانه يي اقليم، صحرايي اقليم، د معتدلې سيمې، سټپ، وچ او لوند اقليم، قطبي سوړ او د غرنيو لوړو سيمو اقليم، قطبي لاندې وچ اقليم، د تندرا سيمه، يخچالي اقليم او د غرنيو سيمو له اقليم څخه عبارت دی. د صنعتي توليداتو په زيات والي، د سون مواد زياتې کارونې، د نفوس زيات والي، د ګل خانه يي غازونو زيات والي د ۱۹۸۰ کال را په دې خوا د ځمکې د تودوخې درجه مخ پر زياتيدو ده. د اقليم پيژندونکو د محاسبې له مخې هر کال يوه درجه د سانتي ګراد د ځمکې تودوخه لوړيږي، چې د هغې منفې اغيزې د قطبي او غرنيو يخچالونو کې تر سترګو کيږي. له دې سره سم اوږده وچ کالی، تر ځمکې لاندې د اوبو کمښت، د فلوريدا، دنمارک، او سليون د سواحلو تر اوبو لاندې کيدل د دې هيوادونو اوسيدونکو او ټولې نړۍ ته سترګواښ دی، ځکه د ځمکې د تودوخې د درجې لوړيدل Global Warming دوام لري، چې په راتلونکي کې به ستره فاجعه رامنځ ته کړي.

د سونامي موضوع چې د ځمکې د ګرميدو زاويه ده، په دوو ورستيوو لسيزو کې يې د آسيا سويلي او ختيځ سواحل له ګواښ سره مخامخ کړيدي، امکان لري چې د نړۍ د اقليم ځانګړتيا وې تر يوې اندازې بدلون وکړي.

د ۶۲ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د اتموسفیر پوړونه (طبقې)	
۲– د زده (کړې پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفیر له پوړونو سره به پشړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د اتموسفیر د پوړونوپه اړه به معلومات تر لاسه کړي – له تروپوسفیر طبقې او ستراتوسفیر طبقې سره به اشنا شي – د میزوسفیر طبقه او د ترموسفیر طبقې توپیربه وکړای شي او نوروته به یې روښانه کړي – له اکذوسفیر طبقې سره به اشنا شي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې، خبرې اترې، ډله ییز کار، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
٦– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ اړیکو ټینګول.	وخت په دقیقو
	– هڅوونکي پوښتنه: – د اتموسفیر د پوړونو په اړه معلومات لرئ؟	۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت په دقیقو	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه
۳۵ دقیقې	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اتموسفیر د پوړونو په اړه به نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده ونده اخلي او د خپلې ډلې د خپلې ډلې د ښوونکي په لارښوونه د تختې مخې ته لیږي چې ستاسي نظر نوروته وړاندې کړي. - د ستونزمنو ټکو او پوښتنو طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنوته ځوابونه وايي - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د مطالعې سپارښتنه وکړئ. - د اتموسفیر د پوړو په اړه پوښتنې وکړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اتموسفیر پوړونه توضیح کړئ. - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ د هغوی د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ. - دارزونې پوښتنې مطرح کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ. - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ.

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په ترکیب کې ۲۱٪ د اوکسیجن غاز، ۷۰٪ نایتروجن، ۰، ۹۳٪ ارګن، ۰، ۳٪ کاربن ډای اکساید وي.

۲- د اوزون پوړ په استراتوسفیر پوړ کې پروت دي.

۳- د ایونوسفیر پوړ د اتموسفیر ډیر تود پوړ دي چې د ترموسفیر په نوم هم یادیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر په بیلو بیلو پوړونو تشکیلیږي چې عبارت دی له:

۱- د تروپو سفیر طبقه

۲- د ستراتوسفیر طبقه

۳- د مزو سفیر او یا منځني پوړ (طبقه)

۴- د ترموسفیر پوړ (طبقه)

۵- د اکزوسفیر پوړ

د تروفوسفیر د پوړ ارزښت په دې کې دی چې د ځمکې حرارت د ګلخانې غوندي د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو لپاره په معیاری اندازه ساتي او اورښتونه هم په همدی پوړ کي کیږي.

د اوزون پوړ د ماوراي بنفش وړانګو له راتللو څخه مخنیوي کوي.

د ستراتوسفیر پوړ د الوتکو د الوتلو لپاره ښه برابر ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۳ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د ځمکې اتموسفیر	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د اتموسفیر په اړه به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: – د ځمکې له اتموسفیر سره به بلدتیا پیدا کړي – د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو په ژوند کې به د اتموسفیر په رول وپوهیږي او نوروته به یې معلومات ورکړي. د اوزون د پوړ په هکله چې له بنفش شخه هغه خوا وړانګو د راتللو مخنیوي کوي مینه به پیدا کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندوني او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتني او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي او وسیلې	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځوروته، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوتر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګې د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه او د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکې پوښتنه – د ځمکې د اتموسفیر په باره کې څه معلومات لرئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د ځمکې د اتموسفیر په اړه پوښتنه وکړئ. - د نقشې له مخې د ځمکې اتموسفیر توضیح کړئ. - د لوست غوره او مهم ټکي پر تختې ولیکئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او دهغو د ټولګي د ننه فعالیت وټاکئ - پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلي فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د ځمکې د اتوسفیر په اړه نظر څرګندوي - نقشې ته پاملرنه کوي او دښاغلي ښوونکي توضیحات په غور اوري - تختې ته ګوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې څرګندوي. - د مهمو برخو او خپلو پوښتنو څرګندونه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د تروپوسفیر په پوړ (طبقه) کې د غازونو د سلنې په ترکیب کې اوکسیجن ۲۱فیصده، نایتروجن ۷۸ فیصده، ارګن ۰.۹۳فیصده، کاربن ډای اکساید غاز۰.۰۳ فیصده دی.

۲- ګلخانه یي غازونو کاربن داي اوکسایډ، co_2، متان او کلورو فلورو کاربن ډای چې د اوزون د پوړ د خرابیدو لپاره زیانمن دی.

۳- د تروپوسفیر په پوړ کې د فشار اندازه په چټکۍ را کښته کیږي که د سمندریز مخ ۷٦۰ ملي متره وي، د هوا د ۱۲ کیلو مترو په لوړ والي کې زر ځلې راکښته کیږي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر هغه غازي کره ده چې د ځمکې د سیارې شاوخوا یې پوښلې ده، د ځمکې په خارجې قشر کې ژوندي موجودات او نباتات دي چې د بایوسفیر په نامه یادیږي او انساني ژوند د همدغې سیمې برخه ده چې د اتموسفیر په قاعده او د ځمکې په سطحه کې ژوند کوي، د اتموسفیر موجودیت د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د پایښت باعث کیږي او د ژوند لپاره یې لاره برابره کړې ده، د ځمکې اتموسفیر ۱۳۰۰۰ کیلومتره پنډوالی لري، خو په قطبونو کې یې پنډوالی لږ دی.

د اوبو سایکل د اتموسفیر په شتون کې بشپړیږي، په دې معنا چې اوبه په اتموسفیر کې راټولیږي، سړیږي، په پایله کې وریځ جوړوي، کله چې د اشباع نقطې ته رسیږي، د باران د اوریدو لامل کیږي، جاري او رواني اوبه جوړوي، د اتموسفیر په شتون او لوړ فشار کې رامنځ ته کیږي، له یوې سیمې بلې سیمې ته د بادونو د الوتلو سبب کیږي، په اتموسفیر کې د اوبو پر سایکل سربیره د کاربن ۱۴ د فوتو سنتیز عملیه او د نایتروجن سایکل رامنځ ته کیږي، اتموسفیر له ګلخانه یي غازونو څخه د یوې طبقې په بڼه جوړیږي او د ځمکې تودوخه ساتي. که چیرې اتموسفیر شتون و نه لري، د باد الوتل نه رامنځ ته کیږي، د میاشتې (سپوږمۍ) د فضا په شان ټول شیان د سکون په حالت کې پاتې کیږي.

د اتموسفیر په شتون کې استوایي، ختیځ او لویدیځ بادونه ټول رامنځ ته کیږي چې هریو په ځانګړي اقلیمي سیمه ځانګړې اغیزه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۴ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	په اقلیم کې د اتموسفیر برخه	
۲– د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – په اقلیم کې د اتموسفیر د برخې په اړه به معلومات پیدا کړي ځانګړې موخې: – په اقلیم کې به د اتموسفیر له نقش سره اشنایي تر لاسه کړي – د انسانانو په ژوند کې به د اتموسفیر برخه او د اوکسیجن ګټور توب وپيژني – د انسانانو په ژوند کې به د اوزون د طبقې په رول پوه شي او نوروته به يې تشریح کړي.	
۳– د تدریس میتود	څرګندونې او ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري(لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلی فعالیت، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. – هڅوونکي پوښتنه: – ایا پوهیږئ چې اتموسفیر په اقلیم کې څه اغیزه لري؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د اقلیم د اغیزمنو لاملونو پوښتنه طرحه کړئ. - پر تختې د لوست غوره او مهم ټکي ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ. - زده‌کوونکي په ډلو وویشئ د هغو د ټولګي د ننه فعالیت روښانه کړئ. - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې طرحه کړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- تختې ته ګوري. - نوی لوست په چو په خوله لولي. - په اقلیم کې د اتموسفیر په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته په غور ګوري - نقشې ته پاملرنه کوي د ښوونکي توضیحات په غوره اوري - د ټولګي د ننه په ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - ستونزې او خپلې پوښتنې مطرح کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیرېږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- په اتموسفیر کې د اکسیجن شتون په وچو او لندو کې د ژوند د دوام سبب کیږي، انسانان په مستقیم ډول هغه تنفس کوي. بحري حیوانات خپل اوکسیجن له اوبو څخه اخلي، نباتات په ورځ کې اوبه درېښو پواسطه او کاربن دای اکساید له هوا څخه اخلي او د لمر په شتون کې کاربو هایدریت جوړوي، هغه تغذیه کوي، دغه عملیه د فوتوسنتیز په نامه یادیږي.

۲- د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو شتون د استوایي بادونو لګېدل، د قطبونو خواته کوي، په همدې ترتیب قطبي بادونه او سړه جبه ټول د اتموسفیر او د لمر د تودوخې زیږنده ده

۳- د هوا تودوخه او سوړوالې د لوړ او ټیټ فشارونو د مرکزونو د منځته راتللو سبب کیږي، سړه هوا (لوړ فشار) د تودې هوا د مرکز د هر لوري (ټیټ فشار) تل د بادونو حرکت منځته راوړي.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

اتموسفیر د ځمکې له مهمو پدیدو څخه دی، د یوې لفافي په ډول یې د ځمکې کره پوښلې ده. اتموسفیر د ژوندیو موجوداتو لپاره حیاتي رول لوبوي، د نړۍ او سیمه ییز اقلیم د کنټرول له لاملونو څخه ګڼل کیږي.

اوکسیجن او نایتروجن دواړه د ځمکې پر مخ د ژوند په دوام کې ټاکونکی رول لري، ځینې نور مواد چې د تیرس غازونو په نوم یادیږي، هغه هم د انسانانو د ژوند د دوام لپاره ځانګړې ارزښت لري، لنډه دا چې اتموسفیر په ژوند کې یو ټاکونکي عنصر دی، چې پرته له هغه کوم ژوندي موجود د ځمکې پر مخ خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولي، د اتموسفیر شتون د بنفش شعاوو د راتلو مخه نیسي او د هغه له زیانونو څخه انسانان او نورو ژوندي موجودات ساتي.

بله دا چې د اتموسفیر په شتون کې غږونه تر سره کیږي، د رادیو، تلویزیون او د ټولو مخابراتي وسایلو موجونه غښتلي کوي او د پیغامونو د رسیدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۵ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د ځمکې پېژندنې د سنجش او لیدلو وسیلې	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به بشپړه اشنایي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د هوا پېژنې د لیدلو او سنجش له وسیلو سره به اشنا شي. - د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش له وسیلو او آلاتو سره به اشنایي حاصله کړي. - د هوا پېژندنې دلیدو او سنجش پخوانۍ او اوسنۍ وسیلې به یو له بله سره بیلې کړي.	
۳- د تدریس میتود	خرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي، او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	تحریري او شفاهي (لنډ ځوابه پوښتنې)، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه - د هوا پېژندنې د لیدلو او سنجش د وسیلو په باره کې څه پوهیږئ؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
– پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. – د چوپې خولې د لوستلو سپارښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د لیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه پوښتنه وکړئ. – د هوا پیژندنې د نقشو له مخې د هوا پیژندنې د لیدلو او سنجولو وسیلې توضیح کړئ. – پر تختې د لوست غوره اومهم ټکي ولیکئ. – زده‌کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ – د ډله ییز کار لارښوونه او څارنه وکړئ – د لوست د پای پوښتنې وکړئ – د زده‌کوونکو له ځوابونو نتیجه واخلئ – د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ – د لوست د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ – د لوست لنډیز وړاندې کړئ – له ټولګي وتلی کار څرګند کړئ.	– تختې ته په مینه ګوري – نوی لوست په چوپه خوله لولي. – د هوا پیژندنې دلیدنو او سنجولو د وسیلو په اړه نظر څرګندوي. – نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونې په غوره اوري – تختې ته ګوري – پوښتنوته ځوابونه وایي – د خپلو ستونزو په اړوند پوښتنې کوي. – د ټولګي په د ننه ډله ییز فعالیت کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکې په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. – د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. – د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي – له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸– د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱– د – ترمامیر سم دی.

۲– ب– باروګراف سم دی.

۳– د مصنوعي سپوږمکیو د ځمکې په سطحه کې د پراخه لیدلو ساحه لري. په اتومات ډول جوي حالت د نړۍ او سیمې په سطحه د هر هېواد لپاره معلومات ورکوي.د مصنوعي سپوږمکیو شبکه د هوایي ډګرونو. د الوتکو د الوتنې، د لویوبیړیو د تګلارې، د کرنې د لارښوونې، خړوبولو د ژوند په چاپیریال کې د ژوند د ساتنې ځنګلونو او د سیلابونو، څړځایونو، صحرایي کېدلو د خطر طبیعي پېښې سونامې، هریکن او تیفون لپاره بشپړ معلومات ورکوي، تر څو چې اورګانونه او مسؤول خلک ټاعمومي تدبیرونه ونیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

د ساینس او تکنالوژۍ له پراختیا سره د هوا پیژندنې د څېړلو وسیلو تکامل وکړ، دغه وسیلې ډول ډول او هر رنګه رامنځ ته شوې. د ۱۹ پیړۍ په پیل کې د هوا پیژندنې ستیشنونه مختصر او ساده وو، په ورو ورو د تودوخې اندازه کولو اتومات او الکترونیکی، باد سنجولو، د فشار د سنجولو او لنده بل وسیلې په هوا پیژندنې کې ځای شوې دي. د هوا پیژندنې د شبکې وسایل او الات اوس مهال په نړیواله کچه کارول کیږي، د امریکا متحده ایالاتو مصنوعي سپوږمکۍ د هوا پیژندني ټول الکتروني وسایل او الات له ځان سره لري، چې د نړۍ له هرې برخې تیریږي، تولې جوي ځانګړنې ثبت او ریکارت کوي اود ناسا NASA مرکز ته یې لیږدوي. دناسا مرکز همدغه معلومات او مشاهدات اروپایې هیوادونو، امریکا، جاپان، او هوایي ټاپو ته په معلوم او ټاکلي وخت کې معلومات ورکوي، د دې معلوماتو پر بنسټ په ټوله نړۍ کې د هوا او جوي وضعیت په اړوند وړاند وینه(پیش ګوي) کیږي، دا ډول څیړنې انګلستان، جرمني، فرانسه او د چین، جاپان او د هند یوه مصنوعي سپوږمکۍ یې هم تر سره کوي. چې خپل معلومات په اتوماتیک ډول هغو هیوادونو ته چې ور سره معلوماتي راکړه ورکړه لري، لیږدوي.

کچیرې ځینې هیوادونه د رادارو Radar په واسط دا معلومات په سیمه ییزه کچه راټولوي او د هوا په وړاند وینه کې له هغه کار اخلي په ځانګړي ډول د سونامي په طوفانونو، هریکن، تورندو، تیفون او د هوا حرکت په ټولو جبهو کې له ټولو ځانګړتیا وو سره پیش ګویې کوي، اوس مهال دا ډول مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې ته د نیژدې ستورو (سیارو) د هوا وضعیت هم تر څیړنې لاندې نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۶ لوست د تدريس لارښود پلان

د تدريس وخت (يو درسي ساعت)

د مطلبونو سرليکونه	د مطلبونو شرح	
۱– د لوست موضوع	د با د منځ ته راتلو څرنګوالی	
۲– د زده‌کړې (پوهنيزې، مهارتي او ذهنيتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدريس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. – عمومي موخې: – د باد د منځ ته راتلو په اړه به بشپړمعلومات ترلاسه کړي. ځانګړې موخې: – د باد د پيدا کېدو په اړه به پوه پيدا کړي – په وچه او اوبو کې به د باد ډولونه وپيژني – د بادونو په ګټې او زيانونو به پوه شي – د سيمه ييزو بادونو په لګېدلو به پوه شي، دهغو له زيانه څخه به خبر شي او نوروته به يې معلومات وړاندې کړي.	
۳– د تدريس ميتود	د لوست توضيح او ډله ييز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴– د تدريس اړين توکي	کتاب، تخته، تباشير، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافيايي ويډيويي، او تلويزيوني فلمونه، د کمپيوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵– د ارزونې لارې	شفاهي، تحريري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعاليت ارزونه، د ښوونکي د ياداشت کتابچه او عملي کار.	
۶– په ټولګي کې د تدريس او زده‌کړې لومړنې فعاليتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظيم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي څخه د وتلی فعاليت، د تېر لوست ارزونه، د نوي اوزاړه لوست ترمنځ د اړيکو ټينګول. – هڅوونکې پوښتنه: – ايا پوهيږې چې بادونه څه وخت منځ ته راځي؟	وخت په دقيقو ۱۰ دقيقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- دښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په چوپه خوله د لوستلو سپارښتنه وکړئ. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې د لوست غوره اومهمې برخې ولیکئ. - د کار په بیلوبیلو فصلونو کې د باد د لګېدو لورې په نقشه کې د باد د رامنځ ته کېدو څرنګوالی او د باد ډولونه توضیح کړئ - دا چې بادونه څنګه رامنځ ته کیږي، خپلو منځو کې پرې خبرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت څرګند کړئ	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه نظر ښکاره کوي. - تختې ته ګوري او مهمې برخې یې لیکي - نقشې ته پاملرنه کوي او د محترم ښوونکي څرګندونو ته په غور غوږ نیسي - د باد د رامنځ ته کېدو په اړه له ښوونکي سره په خبرو کې ونده اخلي - د ټولګي په د ننه ډله ییزو فعالیتونو کې کارنده برخه اخلي او د ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي له لارښوونو سره سم د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - د ستونزو او مهمو برخو پوښتنې کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته ځیریږي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت په کور کې تر سره کوي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- بادونه د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د اختلاف له مخې رامنځ ته کیږي. کله چې د ټیټ فشار د مرکزونو هوا د تودوخې په اثر پورته لوړه شي، د لوړ فشار د مرکزونو هوا چې نسبتاً سړه ده د هغې ځای نیسي، په پایله کې د سیمه ییزو، قاره یي او یا د ځمکې د کرې په مقیاس بېل بېل بادونه رامنځ ته کیږي.

۲- بادونه په پنځه ډوله دي.

۳- تیفون او هریکن بادونه، له سیمه ییزو بادونو څخه دي چې په اندازه کې ډېر کم وي، خو سرعت او دورانی زوریې ډیروي، د هریکن بادونه زیاتره د فلوریدا په سواحلو او د تکزاس په سیمو کې منځ ته راځي، چې هرکال د ودانیو د خرابیدو او د کرنیزو حاصلاتو له منځه تللو سبب کیږي، د تیفون بادونه د چین به ختیځو سواحلو کې رامنځ ته کیږي چې د هغې سیمې د اوسېدونکو د زیانمن کېدو سبب کیږي، همدارنګه ځینې ساري ناروغی له یوې سیمې بلې سیمې ته لیږدوي که له سونامي سره یو ځای شي، د زرګونو خلکو د وژلو او د کوروونو دورانی سبب کیږي

۴- تجارتي بادونه په شمالي نیمه کره او سویلی نیمه کره کې د ۵- ۳۰ درجو عرض البلدونو په منځ کې پیدا کیږي، له شمال ختیځ څخه د سویل لویدیځ خواته حرکت کوي خو په سویلي نیمه کره کې یې د حرکت لورې له سویل ختیځ د شمال لویدیځ خواته کیږي. د تجارتي بادونو د لګېدو سیمې په اطلس اوقیانوس او بحر الکاهل کې دي چې په ۱۵- ۱۶ پیړیو کې چې په بیړۍ چلولو کې زیات ارزښت درلود. چې د شمال او سویل تجارتي مالونه سره بد لېدل.

۵- د لوړ او ټیټ فشار د مرکزونو د توپیر په سبب بادونه منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

بادونه تل د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار خواته لګيږي، په هوا پيژندنه کې د باد کلمه د هوا پراخه بهيرته ويل کيږي چې کيدای شي، د ځمکې په سطحه يا په ازاده فضا کې د ځمکې د سطحې په يو کيلومترۍ کې) شتون ولري. د هوا طبيعي بهيرونه جريانونه ډيرکم په يو ډول وي، دا ډول ګرد بادونه د ساعت له عقربې سره موافق يا مخالف وي، په بيلا بيلو ښو او ځانګړي چتکتيا پرخوالي پيدا کوي.

باد د بيل بيل لورى او سرعت لرونکي دی، د باد لورى هغې خواته ويل کيږي چې باد له هغې پلو راځي.د ځمکې د سطحې د باد سرعت د ځمکې د وضعي حرکت تر اغيزې لاندې راځي، په تصوير يا انځور کې د بادونو جوړښت ته پاملرنه وشي، په نيمه شمالي کره کې هغه بادونه چې د لوړ فشار له مرکز څخه د ټيټ فشار د مرکز خواته حرکت کوي، د ځمکې د وضعي حرکت د اغيزو له امله هميشه ښي خواته ميل لري او په جنوبي نيمه کره کې يې چپې خواته. د استوا په برخه کې هغه مهال چې له $23\frac{1}{2}$ درجو عرض البلدونو څخه د استوا خط پر لور حرکت کوي، ښي خواته خپل لورى ته بدلون ورکوي، کله چې له جنوبي نيمې کرې څخه د استوا خط خواته الوزي، چپې خواته خپل لوري ته بدلون ورکوي، په پايله کې استوا ته نيږدې بادونه د استوا له خط سره موازي بادونه وي.

تند بادونه د لوړ فشار د مرکز له سيمې او ټيټ فشار له ساحې څخه را پيدا کيږي هر څومره د فشار توپير زيات وي، سرعت او د باد شدت په همغه اندازه زيادتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۷ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	وریځې جوړېدنې CLOUDS	
۲- د زده کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پاې کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د وریځو د ډولونو له جوړېدنې سره به اشنا شي. ځانګړې موخې: - زده کوونکي به پوه شي چې وریځ څنګه جوړیږي؟ - د وریځو ډولونه به وپیژني. - د وریځو شکلونه به یوه له بلې توپیر کړاي شي او نوروته به یې معلومات وړاندې کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییزکار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیویي او تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنېټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي او تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي د یاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده کړې لومړني فعالیتونه.	سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي د وتلې کار لیدنه، د تېر لوست ارزونه، د نوي او زاړه لوست ترمنځ اړیکې ټینګول. - هڅوونکې پوښتنه: - په آسمان کې څه وخت وریځ جوړیږي؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د وریځو د جوړېد په اړه پوښتنه وکړئ. - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - په نقشې کې د کال په بیلو بیلو فصلونو کې د وریځو جوړېدل توضیح کړئ - دا چې وریځې څنګه جوړیږي خبرې پرې وکړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د اروزنې په باب پوښتنې وکړئ - د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي بهر فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د وریځو د جوړېدو په اړه نظر څرګندوي - د نوي لوست غوره او مهمې برخې لیکي - نقشې ته په غور ګوري او د محترم ښوونکي څرګندونې په غور اوري - د وریځو د جوړېدو په اړه له ښاغلې ښوونکي سره خبرې کوي. - د ټولګي د ننه ډله ییز فعالیت کې برخه اخلي او د خپلې ډلې نظر د استازې پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - خپلې ستونزې او پوښتنې طرحه کوي. - د ارزونې پوښتنو ته ځوابونه ورکوي. - د لوست لنډیز ته پاملرنه کوي چې پوه شي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي.	۳۵ دقیقې

۸- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- وریځ په فضا کې د اوبو د بړاسونو د یو ځای کېدو په اثر منځ ته راځي چې د لمر د تودوخې او د جهیلونو، د سمندرونو دریابونو او د نباتاتو د پاڼو د اوبو بړاس (بخار) له ځمکې پورته کیږي، تودیږي، له بله پلوه د هوا د لویې جبې د سړیدوله مخې چې د اوبو بړاسونه د تکاثف په واسطه د هایدروسکوپي هستو په شاوخوا کې راټولیږي، په طبیعت کې د وریځو بیل بیل ډولونه رامنځ ته کوي.

۲- وریځې په ۱۵ ډولو دي چې دوه ډولونه یې له ستراتوس او کومولوس څخه عبارت دي.

۳- د ښو په شان وریځې یا سیروس په فضا کې د ښو په بڼه لیدل کیږي او د ښکې په بڼه یا سیرو کومولوس د سپین رنګه نازکو پر دو غونډې په فضا کې رامنځ ته کیږي

۴- هرمي او ګنبده.

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

وریځې په اتموسفیر کې د اوبو د بړاس پواسطه منځ ته راځي، دغه بړاسونه د تروپوسفیر په لوړوالي کې سره نژ دې کیږي ښلې ښلې وریځې جوړوي، په استوایي توده هوا کې د اوبو د بړاسونو ځای نیونه ډېره ده او په سړه هوا کې کمه ده. د سړې او تودې هوا جبهې ښلې وې او په هره جبهه کې د هوا کتلې ښلې ښلې وریځې رامنځ ته کوي. د سړې هوا په جبه کې د کولونیمبوس وریځ جوړیږي چې د دغو وریځو تورې کتلې سخت تیز بارانونه رامنځ ته کوي او له نیمبوس څخه پورته د کومولوس وریځ منځ ته راځي. د رنګ خړوالی یې کم او د ګنبدي او هرم غونډې دی هغه توده هوا چې د سړې څپې د فشار په واسطه پرمخ ځي، یوه په بلې پسې په سړې هوا باندې اوړي. کله چې توده هوا د لوړوالي په سبب خپله تودوخه له لاسه ورکړي، د ستراتوس وریځو د جوړېدو سبب کیږي چې د کوچنیو او لویو طبقو بڼه غوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۶۸ لوست د تدریس لارښود پلان

د تدریس وخت (یو درسي ساعت)

د مطلبونو سرلیکونه	د مطلبونو شرح	
۱- د لوست موضوع	د لوړتیا له مخې د اوربښت بدلونونه	
۲- د زده‌کړې (پوهنیزې، مهارتي او ذهنیتي) موخې.	ز ده کوونکي به د تدریس په پای کې لاندې موخې تر لاسه کړي. - عمومي موخې: - د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو له بدلونونو سره اشنايي پیدا کړي. ځانګړې موخې: - د لوړ والي له مخې به د اوربښتونو په بدلونونو پوه شي - د اوربښتونو د بهیر او د اوبو په دوران به وپوهیږي او ور سره مینه به پیدا کړي. - په ژوند کې به د اوربښتونو په ارزښت وپوهیږي - په نقشه کې به سړې او تودې سیمې وښودلی شي او نور به هم پرې پوه کړي.	
۳- د تدریس میتود	څرګندونې، ډله ییز کار، خبرې اترې، پوښتنې او ځوابونه	
۴- د تدریس اړین توکي	کتاب، تخته، تباشیر، دښوونکي لارښود کتاب، په لوست پورې اړوند انځورونه، که شوني وي جغرافیایي ویدیويي، تلویزیوني فلمونه، د کمپیوټر سي ډي ګانې او انټرنټ.	
۵- د ارزونې لارې	شفاهي، تحریري لنډ ځوابه پوښتنې، د ټولګي د ننه فعالیت ارزونه، د ښوونکي دیاداشت کتابچه او عملي کار.	
۶- په ټولګي کې د تدریس او زده‌کړې لومړنې فعالیتونه.	فعالیتونه، سلام اچول، روغبړ، د ټولګي تنظیم، د حاضرۍ کنترول، له ټولګي وتلي فعالیت کتنه، د تېر لوست ارزونه، د زوړ او نوي لوست ترمنځ د اړیکو ټینګول. - هڅوونکي پوښتنه: - ولې د ځمکې د کرې په ټولو برخو کې اوربښتونه توپیر لری؟	وخت په دقیقو ۱۰ دقیقې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د ښوونکي د تدریس فعالیتونه	**د زده‌کوونکو د زده‌کړې فعالیتونه**	وخت په دقیقو
- پر تختې د نوي لوست سرلیک ولیکئ. - په پټه خوله د نوي لوست د لوستلو لارښوونه وکړئ. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه پوښتنې وکړئ. - د نقشې له مخې باراني سیمې توضیح کړئ. - دا چې اورښت په اب و هوا څه اغیزه لري خبرې او بحث پرې وکړئ - پر تختې غوره او مهمې برخې ولیکئ. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه توضیح کړئ - ز ده کوونکي په ډلو وویشئ او د ټولګي د ننه فعالیت یې وټاکئ - د زده‌کوونکو ستونزې او پوښتنې حل کړئ - د ارزونې په باب پوښتنې وکړئ د لوست لنډیز وړاندې کړئ - له ټولګي وتلی فعالیت روښانه کړئ.	- د نوي لوست سرلیک ته ګوري - نوی لوست په پټه خوله لولي. - د اورښتونو په اړه نظر ښکاره کوي. - د اورښتونو د بدلونونو په اړه نظر ورکوي. - نقشې ته ګوري او د ښوونکي څرګندونې په غور اوري. - پر آب او هوا او د اورښت په اغیزو خبرې او بحث کوي. - د لوست غوره او مهمو برخو په هکله پاملرنه کوي. - د نقشې له مخې د اقلیم اغیزمن لاملونه په غور اوري - په ډلو کې فعاله ونډه اخلي او پایله یې د ډلې د استازي پواسطه د ښوونکي په لارښوونه د ټولګي مخکې وړاندې کوي. - پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست د ارزونو پوښتنو ته ځوابونه وایي - د لوست لنډیز ته ځیرېږي او ځانونه پوهوي - له ټولګي وتلی فعالیت لیکي او په کور کې یې سر ته رسوي.	۳۵ دقیقې

۷- د لوست د متن پوښتنو ته ځوابونه:

۱- د لنده بل لرونکي هوا کتله چې د غرنیو سیمو په ټیټو برخو کې وي، په ورو ورو په لوړوالي کې خپله تودوخه له لاسه ورکوي، د اورښت سبب کیږي، له دې امله په ټولو برخو کې یو ډول اورښت نه کیږي.

۲ـــ د لمر د لګېدو له مخې د سمندرونو جهیلونو، خلیجونو او بحیرو اوبه بړاس کیږي او د اوبو د بړاسونو په پایله کې فضا ته پورته کیږي، د اوبو د بړاسونو د لوړېدو په عملیه کې یې تودوخې کمیږي، سړیږي، د اورښتونو او وریځو د رامنځ ته کېدو سبب کیږي.

۳ـــ اورښت د انسانانو، حیواناتو، نباتاتو او ټولو ژویو په ژوند کې ډیر ارزښت لري، ځکه چې ژوندیې بې د اوبو له شتون څخه شونی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- د ښوونکي لپاره اضافي معلومات

په ټولو ځايونو کې د اورښت اندازه يو ډول نه ده او د اورښت اندازه د سيمو په موقعيت پورې اړه لري، په ځينو وختو کې د غرونو د لړيو شتون د لنده بل لرونکو بادونو د تېرېدو خنډ کيږي او د هغو په ټيټو برخو کې اورښت کيږي، د استوا د سيمې د کالني اورښت اندازه د ۲۰۰۰ او ۳۰۰۰ ملي مترو ترمنځ ده او په معتدله کې له ۱۰۰۰ ملي مترو څخه زياته ده او ځينې وختونه دغه اندازه له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ ملي مترو پورې رسيږي، د هماليا غرنيو سيمو کې د باران اندازه ډېره ده چې د هند له سمندر څخه د مونسوني بادونو پواسطه د اوبو براسونه هلته وړل کيږي په پايله کې دواورې او باران په ډول راکوزيږي.

د لوړ او ټيټ فشار چاپيريال د اورښت په اندازه مستقيمه اغيز لري، هغه اقليمي سيمې چې ټيټ فشار لري، د اورښت اندازه يې ډېره وي، له همدې امله په معتدله او استوايي سيمه کې زيات اورښت کيږي.

په قطبي چاپيريال کې د استوا لاندې او د قطب لاندې چې د لوړ فشار چاپيريال ښکاره کوي، اورښت لږ ليدل کيږي، د استوا په چاپيريال کې د کالني اورښت اندازه دومره توپيرنه لري او ټولې ورځې يې سره برابرې دي، خو د معتدله او تر قطبي لاندې سيمو اندازه د کال په موسمونو او فصلونو کې بدلون کوي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library